

LOOK

VAN

TOU!

De nieuwe stadsmuseale
functie Rotterdam

OOK VAN JOU!

De Nieuwe Stadsmuseale Functie Rotterdam

30 september 2021

Marco van Vulpen (kwartiermaker)
Anouk Estourgie (programmamaker)

Omslag: Marktportretten 2021, Zahra Reijs
Eindredactie: Priscilla de Putter
Vormgeving: Bianca Enthoven

Samenvatting

HET ONTWIKKELTRAJECT NIEUWE STADSMUSEALE FUNCTIE (NSF)

Op advies van de Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (RRKC) besloot de gemeente de locatie van Museum Rotterdam in het Timmerhuis te sluiten. Museum Rotterdam krijgt alleen nog subsidie voor het beheer van de collectie en de openstelling van museumonderdeel '40-'45 NU aan de Coolhaven. Om ervoor te zorgen dat Rotterdam de beschikking krijgt over een goed functionerend museum van en voor de stad, gaf de gemeente opdracht om een nieuwe stadsmuseale functie - NSF¹ - te onderzoeken.

Een kwartiermaker (Marco van Vulpen) en programmamaker (Anouk Estourgie) gaven uitvoering aan deze onderzoeksfase (juni – september 2021) met als doel:

- scenario's uit te werken t.b.v. bestuurlijke besluitvorming over wel/niet mede-huisvesting van een NSF bij (herontwikkeling van) de hoofdvestiging van de bibliotheek.
- een plan van aanpak op te stellen voor het experimenteren met de stadsmuseale functie in de komende jaren.

Aanleiding

De meeste gemeentelijke Rotterdamse musea ontwikkelden zich na de verzelfstandiging in 2006, soms met vallen en opstaan, positief. Met Museum Rotterdam ging het minder goed, deels door verkeerde huisvestingsbeslissingen en deels door bezuinigingen. Het museum is er onvoldoende in geslaagd de verbinding met de stad te leggen en substantieel publiek te bereiken. Ook heeft het museum zich niet kunnen ontwikkelen tot de vanzelfsprekende aanjager en partner van samenwerking in het Rotterdamse museum- en erfgoedveld.

Er is nu geen samenhangend beleid op de Collectie Rotterdam

1 Om nog weg te blijven van het naamgevings-vraagstuk spreken we in dit rapport consequent van de Nieuwe Stadsmuseale Functie, afgekort als NSF.

Daarnaast constateert de RRC in haar 'sectoranalyse museale collecties en erfgoed' (2020) dat de sector als geheel niet goed functioneert. Het ontbreekt aan afstemming tussen de musea en gemeentelijke erfgoeddiensten die de gemeentelijke collectie beheren. Er is geen samenhangend beleid op de Collectie Rotterdam. De RRC schetst het beeld van een versnipperde, ieder-voor-zich sector en pleit voor een heroriëntatie op de Rotterdamse museum- en erfgoedsector. Meer afstemming en samenwerking is nodig, waarbij een goed werkende stadsmuseale functie noodzakelijk wordt geacht.

Stip op de horizon: visie en museaal concept

De kwartiermaker en de programmamaker ontwikkelden als eerste stap een visie op de nieuwe stadsmuseale functie. Dit op basis van gesprekken met tal van partijen in de stad en de vele rapporten en adviezen die al over dit onderwerp zijn verschenen. Deze visie vertaalden zij in een globaal concept voor een NSF in Rotterdam. Niet in beton gegoten, maar als stip op de horizon: om richting te geven aan de gezamenlijke zoektocht en om een perspectief te bieden.

Deze stip op de horizon gaat uit van een stevig ambitieniveau; *Rotterdam verdient een sterke, nieuwe stadsmuseale functie. Doe dit goed of doe het niet!*

De tweede stad van Nederland, met een bewogen geschiedenis en een enorme diversiteit aan bewoners, kan niet zonder een plek waar het verhaal van stad wordt verteld. De NSF vertelt het verhaal van Rotterdam en zijn bewoners, voedt het collectieve geheugen en maakt de veelkleurige identiteit van de stad inzichtelijk, bespreekbaar en beleefbaar voor zowel de inwoners als de bezoekers van de stad. NSF Rotterdam doet dit op een voor iedereen toegankelijke, inspirerende en tot de verbeelding sprekende manier, waarbij verbanden worden gelegd tussen heden, verleden en toekomst. De NSF Rotterdam opereert vanuit een professionele basis op een aantrekkelijke plek met topstukken uit de Collectie Rotterdam. Met allerlei partners in de stad en in co-creatie met inwoners, communities en makers wordt van daaruit samengewerkt. Op deze wijze wil de NSF de betrokkenheid van bewoners bij hun stad versterken en voor bezoekers de beleving van de stad vergroten.

Kernfuncties van NSF Rotterdam zijn:

- Museale presentatie van het verhaal van Rotterdam. Voor alle inwoners interessant en herkenbaar: hier neem je je vrienden en familie mee naartoe.
- Een *must see* voor het toenemende aantal toeristen aan de stad. Enerzijds met een vaste opstelling van de belangrijkste thema's van de stad. Deze zijn interactief, multimediaal, groots en meeslepend gepresenteerd. Anderzijds is er ruimte voor actuele wisseltentoonstellingen, in eigen huis en op locatie.
- Breed online bereik middels een sterke online identiteit waarbij bezoekers toegang krijgen tot o.a. de collectie, thematische platforms en online interactie met publiek.
- Faciliteren en ondersteunen van andere Rotterdamse organisaties bij het veiligstellen en ontsluiten van collecties en het vertellen van hun verhaal over de stad.
- Spilfunctie in het Rotterdamse museum- en erfgoedveld, gericht op meer samenwerking m.b.t. de Collectie Rotterdam, outreach programma's, educatieprogramma's en collectieve marketing, om het geheel aan museum- en erfgoedpresentaties beter en aansprekender te maken.

De NSF Rotterdam kan niet zonder vaste huisvesting als herkenbare plek voor het verhaal van de stad

De NSF Rotterdam kan niet zonder vaste huisvesting: een herkenbare plek waar het verhaal van de stad vertelt, verrijkt en verdiept wordt. Het verdient een aansprekend, iconisch gebouw dat als zodanig het verhaal van Rotterdam verbeeldt, op een locatie die er vanuit historisch perspectief toe doet.

Gezien in andere steden: één organisatie, iconisch gebouw

Als inspiratiebron is een benchmark uitgevoerd naar stadsmusea in een aantal vergelijkbare havensteden in ons omringende landen: Antwerpen (MAS), Hamburg (Hamburg Museum) en Liverpool (Museum of Liverpool). Elk van deze steden kent grote musea die een aspect of thema van het verhaal van die stad vertellen, zoals een maritiem museum, een (haven-) arbeidersmuseum en een wereldmuseum. Daarnaast kennen deze steden stuk voor stuk een minstens zo groot, overkoepelend stadsmuseum dat het hele verhaal van de stad vertelt, gehuisvest is in een iconisch gebouw dat veel publiek bereikt. Wat opvalt is dat in deze steden de 'themamusea' en het overkoepelende stadsmuseum vanuit één organisatie worden aangestuurd, met een samenhangende aanpak van collectiebeheer, doelgroepprogramma's, marketing, et cetera.

In de benchmark keken we ook naar Amsterdam Museum, eveneens een sterk stadsmuseum dat veel publiek bereikt en weliswaar kleiner, maar ook iconisch is gehuisvest (Burgerweeshuis). Waar de stadsmusea in de vergeleken havensteden veel publiek naar het museum zuigen, zoekt Amsterdam Museum het publiek juist op in vaste sublocaties (o.a. Portretgallerij in de Hermitage) en met tal van publieksactiviteiten bij collega-instellingen, in de wijken en online. Een ander concept dus, met eveneens aansprekend resultaat. Als kers op de taart is ook het MuCEM Marseille in de benchmark opgenomen. Niet zozeer een stadsmuseum, maar wel interessant en actueel in de verbinding met maatschappelijke vraagstukken, bereik van een divers publiek en omgang met de collectie.

Plan van aanpak experimenteerfase

Ook van jou! biedt een concreet plan van aanpak voor de experimenteerfase. Deze experimenteerfase loopt vanaf nu tot aan het moment dat de NSF beschikt over een vaste organisatie en accommodatie. *Ook van jou!* gaat daarom uit van verschillende ontwikkelingsfasen:

- Fase 1: huidige cultuurplanperiode (2021-2024), experimenteren zonder vaste plek en pop-ups, binnen en buiten.
- Fase 2: volgende cultuurplanperiode (2025-2028), uitlijnen met een tijdelijke vaste plek als uitvalsbasis.
- Fase 3: als het kan vanaf 2029 (navolgende Cultuurplanperiode) vanuit een definitieve huisvesting.

Het programmaplan voor fase 1 biedt een basisstructuur voor programmatisch experiment met verhalen en collectie. Het doel ervan is om het verhaal van de stad, een diversiteit van verhalen uit het verleden en heden, helder te krijgen en zichtbaar te maken. Collectiestukken zijn dragers van verhalen en kunnen deze op allerlei manieren overbrengen en verbinden aan de huidige stad en actualiteit. Deze fase geeft inzicht in hoe je een collectie presenteert

op een wijze waarop deze zichtbaar en relevant wordt voor Rotterdammers. Door de deuren actief te openen voor *usual* en vooral ook *unusual suspects*, komen er nieuwe inzichten op de waarde en waardering van deze collectie voor Rotterdam. De experimenteerfase moet daarnaast draagvlak, enthousiasme en netwerken creëren voor de NSF.

De basisstructuur van het Programmaplan voor fase 1 bevat de volgende elementen:

- Jaarlijkse kick-off bijeenkomst in het najaar om vanuit de actualiteit thema's voor het volgende jaar te verkennen, mogelijke projecten te benoemen en samenwerkingspartijen in beeld te krijgen en te betrekken. Bijeenkomst zoals het Stadsmakerscongres.
- De Vuurpijl. Het centrale thema vertaald in een grote tijdelijke expositie of event en presentaties in de buitenruimte.
- Stadsprogramma, eveneens in het teken van het centrale thema, met het hele jaar door kleinere onderzoeksopdrachten, exposities in de wijken, samenwerkingsinitiatieven, buitenpresentaties en continue online zichtbaarheid.

Voor de organisatie in fase 1 (2021-2024) gaat *Ook van jou!* uit van:

- een klein NSF-kernteam bestaande uit een stadscurator, een projectmedewerker en een medewerker marketingcommunicatie;
- een jaarlijks in relatie tot het thema aan te stellen gastcurator;
- opdrachten aan wisselende (programma-)makers en samenwerkingspartners;
- een breed en divers samengestelde denktank, als sparringpartner van de stadscurator om het jaarthema te bepalen en voor monitoring van de uitvoering.

Voor de uitvoering van het Programmaplan in de experimenteerfase (2021-2024) is jaarlijks € 500.000,- beschikbaar. Dat is aan de krappe kant. Het is wenselijk om het restantbudget 2021 beschikbaar te stellen voor komende jaren en samen met de NSF-organisatie te zoeken naar aanvullende middelen.

Opnieuw beginnen vraagt ook in organisatorisch opzicht om een frisse start. Het voorstel is voor de NSF een nieuwe stichting op te richten die het programmaplan uitvoert. Deze nieuwe stichting wordt door de jaren heen verder uitgebouwd tot een NSF Rotterdam. Het oprichten van een stichting NSF en het interesseren van een hoogwaardig en divers samengesteld bestuur (en mogelijk een Raad van Advies), vraagt tijd en zorgvuldigheid. Het idee is om in de loop van 2022 hiermee te beginnen, na realisatie van de eerste NSF-projecten en wanneer de eerste reacties positief zijn.

De organisatie van Museum Rotterdam kan vanaf de volgende cultuurplanperiode (2025-2028) deel uitmaken van de stichting NSF. Voor de korte termijn is van belang de organisatie van Museum Rotterdam aan te haken bij de NSF-projecten, met name ten behoeve van optimale zichtbaarheid van de collectie.

Huisvestingsscenario's

De gemeente heeft met inschakeling van bureau BBN een generiek programma van eisen opgesteld voor realisering van de NSF in/bij de centrale vestiging van de bibliotheek. Dit programma van eisen beslaat in totaal 4.956 m². Om ook hoge museale ruimtes te creëren, moet 1.650 m² extra worden gebouwd. Het generiek programma van eisen van 4.956 m² vraagt dus een ruimtebeslag 6.606 m². BBN heeft berekend wat hiervan de investeringslast is: € 48 miljoen (excl. btw, excl. inrichtingskosten).

Huisvestingsscenario's 'Anker van de Stad' en 'Thuishaven' gaan beide uit van een iconisch gebouw

De kwartiermaker heeft met de input van verkenner Johan Moerman twee huisvestingsscenario's uitgewerkt: Scenario Anker van de Stad en scenario Thuishaven².

Het scenario Anker van de Stad voorziet in een groot en iconisch gebouw van ca. 10.000 m² bvo. Dit is qua vloeroppervlak zo'n beetje het gemiddelde van de sterke stadsmusea van Liverpool, Hamburg en Antwerpen. Het museumgebouw van Anker van de Stad biedt ruimte aan:

- een goed geoutilleerd museaal deel met een grote vaste opstelling van het Verhaal van Rotterdam, interactieve labs voor kinderen en jongeren en volop ruimte voor wisseltentoonstellingen ('NSF Experience');
- een social space met uiteenlopende publieksvoorzieningen voor ontmoeting, presentaties, uitwisseling en debat ('NSF Forum'). En een etalage/infoplek voor de gemeentelijke erfgoeddiensten (Stadsarchief, Archeologie, Monumentenzorg).

Anker van de Stad wordt een plek met veel dynamiek en een grote aanzuigende werking op inwoners en bezoekers van de stad. Een publieksbereik van 150.000 tot 200.000 bezoekers per jaar lijkt realistisch.

Ook scenario Thuishaven voorziet in een iconisch museumgebouw, maar minder groot dan Anker van de Stad. Scenario Thuishaven kent evenzeer een groot museaal deel 'NSF Experience' en een vrij toegankelijk deel 'NSF Forum' voor publieksprogramma's, maar anders dan Anker van de Stad worden in dit scenario de wisseltentoonstellingen en de publieksprogramma's overwegend op andere locaties georganiseerd. Scenario Thuishaven gaat uit van een museumaccommodatie van ca. 5.000 m², min of meer vergelijkbaar met de omvang van Amsterdam Museum en vergelijkbaar met het generiek programma van eisen dat voor de optie Hoogstraat 110 is opgesteld. Het museumgebouw in Thuishaven zal minder publiek (in eigen huis) trekken dan Anker van de Stad, maar naar verwachting altijd nog zo'n 100.000 tot 150.000 bezoekers per jaar.

In het geval van Rotterdam is er veel te zeggen voor het scenario Thuishaven: NSF Rotterdam in een iconisch gebouw met een grote museale presentatie, waarbij de NSF tegelijkertijd de stad in trekt om gezamenlijk met andere partijen en op wisselende locaties activiteiten te organiseren. Dit scenario sluit het beste aan op de kernfuncties 'faciliteren en ondersteunen' en 'spilfunctie van de museum- en erfgoedsector'.

Om tot een weloverwogen keuze te komen met betrekking tot de huisvestingsoptie in de bibliotheek, voerde de kwartiermaker samen met betrokken afdelingen van de gemeente een eerste locatiestudie naar alternatieve locatie-scenario's uit. Verschillende potentiële locaties zijn in beeld gebracht en beoordeeld op beschikbaarheid en aantrekkelijkheid. De volgende locaties zijn als beste vijf beoordeeld (in willekeurige volgorde): Plot Rijnhaven, Oogziekenhuis, De Hef/Stieltjesstraat, Cultuurcampus i.o. en plot Churchillplein.

2 Deze benamingen zijn anders dan de verkenner heeft voorgesteld (Huis van de Geschiedenis en Huis van de Stad) omdat daarin de geschiedenis en stedelijke actualiteit van elkaar worden losgeknipt, terwijl een basisuitgangspunt voor de NSF juist is geschiedenis en stedelijke actualiteit met elkaar te verbinden.

BBN heeft voor deze locaties een eerste indicatieve kostenraming gemaakt. Voor wat betreft het scenario Thuishaven (vergelijkbaar met het generiek pve voor de stadsmuseale functie in/bij de bibliotheek) geeft BBN aan dat nieuwbouw op gemeentelijke grond (bijvoorbeeld De Hef of Cultuurcampus) een investering vraagt € 42 - 49 miljoen (excl. btw en inrichtingskosten). Herbestemming van een bestaand gebouw komt qua investeringslast in beginsel nog wat lager uit, afhankelijk van specifieke kwaliteiten en omstandigheden van het gebouw. Deze kostenindicatie van BBN leidt tot de voorzichtige conclusie dat scenario Thuishaven op een alternatieve locatie voor eenzelfde bedrag als het bibliotheek scenario gerealiseerd kan worden, mogelijk voor minder.

Voor wat betreft de optie om de stadsmuseale functie bij de centrale vestiging van Bibliotheek Rotterdam te huisvesten adviseert de kwartiermaker negatief: niet doen.

Voor wat betreft de optie om de stadsmuseale functie bij de centrale vestiging van Bibliotheek Rotterdam te huisvesten adviseert de kwartiermaker negatief: niet doen. Het belangrijkste argument hiervoor is dat het huisvestingsconcept voor de NSF nog onvoldoende is uitgekristalliseerd. Wordt het scenario Thuishaven of Anker van de Stad of iets daartussen in? Ook wijst de kwartiermaker op de optie om een mogelijke herhuisvesting van het gemeentelijk depot (Metaalhof) te bundelen met huisvesting van de NSF. Dat zou goed aansluiten bij de spilfunctie van de NSF en inspelen op de trend om depots steeds meer een openbaar karakter te geven met publieks- en onderzoeksfuncties. Een scenariostudie naar de toekomst van depot Metaalhof staat voor volgend jaar gepland.

Andere argumenten om af te zien van huisvesting van de stadsmuseale functie bij de centrale vestiging van Bibliotheek Rotterdam zijn:

- Een gemeentelijke risicoanalyse geeft aan dat onzekerheden in het programma van eisen voor het museum waarschijnlijk leiden tot vertraging en mede daardoor tot stijging van kosten. Dit risico wordt als hoog ingeschat.
- De kwartiermaker plaatst twijfels bij het kunnen realiseren van voldoende eigen identiteit voor het museum, als onderdeel van het grotere geheel Hoogstraat 110.
- Huisvesting van het museum in Hoogstraat 110 is een relatief dure oplossing: om het generiek programma van eisen van 4.956 m² te realiseren moet 1.650 m² extra worden gecompenseerd in de aanbouw om hoge expositieruimte te creëren.
- Synergievoordelen van dubbel ruimtegebruik (o.a. educatie en vergaderruimten, auditorium, filmzaal) doen zich ook voor bij scenario Thuishaven.
- Weliswaar zullen in het gebouw Hoogstraat 110 grote publieksaantallen binnenkomen, maar het is zeer de vraag of deze ook naar (de betaalde zone van) het museum zullen komen. Bezoekmotieven van bibliotheekbezoekers en museumbezoekers zijn verschillend.
- Uit interviews met sleutelpersonen in de Rotterdamse museum- en erfgoedsector blijkt er geen draagvlak te zijn voor de bibliotheekoptie.
- Last but not least: er zijn interessante alternatieven in beeld waar huisvesting van NSF Rotterdam beter tot zijn recht komt.

Advies aan de gemeente

1. Stel de rapportage *Ook van jou!* vast als richtinggevend kader voor de ontwikkeling van de Nieuwe Stadsmuseale Functie Rotterdam.
2. Geef opdracht aan een stadscurator om uitvoering te geven aan het voorgestelde Programmaplan 2021-2024.
3. Stel het restantbudget stadsmuseale functie 2021 beschikbaar voor het Programmaplan 2021-2024.
4. Stel een kwartiermaker aan die in de loop van 2022:
 - voorbereidingen treft voor de oprichting van een nieuwe stichting NSF;
 - zorg draagt voor een goede samenwerking tussen de NSF en Museum Rotterdam en uiteindelijk voor de invoeging van Museum Rotterdam in NSF Rotterdam, een en ander in overleg met betrokken partijen;
 - in samenspraak met alle organisaties die gemeentelijke collecties beheren vorm en inhoud geeft aan duurzame samenwerking m.b.t. de Collectie Rotterdam.
5. Zie af van de optie huisvesting stadsmuseale functie in/bij Hoogstraat 110.
6. Geef opdracht het huisvestingsvraagstuk voor de NSF verder uit te werken op basis van onderstaand overzicht van actiepunten en tijdspad, mogelijk onder begeleiding van de kwartiermaker in samenwerking met de stadscurator.

	2022				2023
	Q 1	Q 2	Q 3	Q 4	Q 1
Uitwerken huisvestingsconcept					
Nader onderzoek voorkeurslocaties					
Opstellen businesscase					
Onderzoek mogelijke combinatie nieuw depot					
Voorstel tijdelijke huisvesting					
Go-/no go besluit definitieve + tijdelijke huisvesting					

Inhoudsopgave

Samenvatting vooraf

Inleiding

1 Beeld van de sector

1.1	Musea en erfgoedinstellingen Rotterdam	19
1.2	Collecties	20
1.3	Knelpunten	23
1.4	Stadsmusea in omringende landen	25

2 Stip op de horizon; concept NSF

2.1	Visie en missie	36
2.2	Positionering	39
2.3	Doelgroepen en publieksbereik	39
2.4	Wat is er te zien en te beleven?	40
2.5	Spilfunctie	44
2.6	Organisatie en exploitatie	45

3 Programmaplan experimenteerfase

3.1	Inleiding	49
3.2	Experimenteerfase 2021-2024	50
3.3	2025 en verder	55
3.4	Concretisering experimenteerfase	57
3.5	Evaluatie en monitoring	60

4 Organisatie en financiën

4.1	Opnieuw beginnen	63
4.2	Organisatorische vormgeving	64
4.3	Positie Museum Rotterdam	66
4.4	Kwartiermaker	66
4.5	Meerjarenbegroting	67

5 Huisvestingsscenario's

5.1	Inleiding	72
5.2	Scenario Anker van de Stad	75
5.3	Scenario Thuishaven	76
5.4	Programma van eisen	77
5.5	Projectie op mogelijke locaties	79
5.6	Advies wel/niet museum bij centrale vestiging Bibliotheek	81
5.7	Voorstel verdere uitwerking huisvesting	84

Bijlagen:

- Benchmark stadsmusea in omringende landen (BMC).
- Quikscan Collectie Museum Rotterdam (RaadSaam Erfgoedprojecten).

▲ Bovenop spoorbrug De Hef in aanbouw in 1926, stadsarchief Rotterdam

DE EERSTE STAP NAAR EEN NIEUW ROTTERDAMS VERHAAL

*Het ontwikkeltraject van de nieuwe
Rotterdamse stadsmuseale functie*

Met het besluit van gemeente Rotterdam om de hoofdlocatie van Museum Rotterdam te sluiten, eindigde het museum van en voor Rotterdam. Vanaf 2021 ontvangt Museum Rotterdam uitsluitend subsidie voor beheer en openstelling van museumonderdeel '40-'45 NU aan de Coolhaven. Hoe nu verder? De stadsmuseale functie (NSF), de invulling en het doel ervan, moeten we opnieuw uitvinden. Dit keer in dialoog met de stad, het is er immers voor de bezoekers en bewoners van de stad!

Wat is het doel van dit ontwikkeltraject? Dat is te komen tot een museaal antwoord op de vraag van de Rotterdamse samenleving. Met een functie die relevant is voor alle bewoners en bezoekers. Een stadsmuseale functie die de samenwerking opzoekt, met oude én nieuwe spelers en met een programma dat toont dat de stedelijke geschiedenis, het heden en de toekomst, onlosmakelijk verbonden zijn. Het doel is om te komen tot een stadsmuseale functie die het verhaal van Rotterdam aantrekkelijk presenteert aan zowel de bewoners als toeristen van de stad. Een nieuwe, volledige en frisse visie is daartoe noodzakelijk. Een visie op de omgang met de gemeentelijke (stads-)collectie en immaterieel erfgoed, publieksbereik en specifieke doelgroepen, eigentijdse presentatievormen en publieksactiviteiten als educatie, onderzoek, debat en het vormen van samenwerkingsverbanden.

De RRC adviseerde een procesmatige zoektocht naar een nieuwe stadsmuseale functie voor Rotterdam, met veel ruimte voor experiment. Dit als basis voor besluiten over de uiteindelijke organisatorische vormgeving en huisvesting ervan. Op basis van dit advies besloot de gemeente een gefaseerd ontwikkeltraject te doorlopen met een verkenningsfase, onderzoeksfase en concretiseringsfase.

1. Verkenningsfase:

uit te voeren door een verkenner in de periode februari - mei 2021, met als doel het benoemen van en adviseren over de mogelijke toekomst voor een stadsmuseale functie, alsook het adviseren over de verder uit te werken scenario's door de kwartiermaker.

2. Onderzoeksfase:

uit te voeren door een aan te stellen kwartiermaker in de periode mei - oktober 2021, met als doel het nader uitwerken en doorrekenen van de scenario's t.b.v. bestuurlijke besluitvorming over wel/niet mede-huisvesting van een NSF bij de (renovatie van de) hoofdvestiging van de bibliotheek. Deze fase is inclusief een plan van aanpak voor het experimenteren met de stadsmuseale functie.

3. Concretiseringsfase:

deze opdracht sluit aan op de onderzoeksfase. De kwartiermaker of iemand anders met de benodigde competenties kan dit uitvoeren. Hiertoe vindt een evaluatie plaats aan het einde van fase 2. In de derde fase wordt het gekozen scenario geconcretiseerd tot een gedetailleerd plan met een businesscase en huisvestingsplan, dat als basis kan dienen voor de uiteindelijke realisatiefase. Deze derde fase is inclusief experimenteren met de collectie, presentatievormen, doelgroepen en samenwerkingspartners.

Voor de ontwikkeling van de NSF is in de lopende Cultuurplanperiode jaarlijks € 500.000,- aan gemeentelijke subsidie beschikbaar.

Uitkomst verkenningsfase

Johan Moerman (oud-directeur Rotterdam Festivals) voerde in februari en maart 2021 de verkenningsfase uit. Hij sprak met verschillende partijen uit de museum- en erfgoedsector, de gemeente en leden van de gemeenteraad. In zijn rapport stelt de verkenner dat er veel kansen liggen voor een nieuwe stadsmuseale functie die zowel bezoekers van de stad als een brede doelgroep Rotterdammers bedient. Het heeft de potentie om het verhaal van Rotterdam zichtbaar en voelbaar maken. Niet alleen via tentoonstellingen, maar ook via andere kanalen en activiteiten zoals discussies, evenementen, media en publicaties. Het verdient aanbeveling om, meer dan eerst, in te spelen op de actualiteit. Denk daarbij aan gesprekken over het Rotterdamse slavernijverleden. De verkenner voorziet ook verregaande samenwerking tussen Museum Rotterdam, het Stadsarchief en Archeologie Rotterdam.

Een belangrijk punt uit de verkenningsfase is het vinden van passende huisvesting. De verkenner geeft aan dat de nieuwe locatie idealiter ook ruimte biedt aan het nu in de Coolhaven gevestigde Museum '40-'45 NU. Ook een presentatieruimte voor andere partijen zoals het Stadsarchief, Verhalenhuis Belvédère en grassroots organisaties als Dig It Up zijn aan te bevelen. Net als ruimte voor bijvoorbeeld de Rotterdam Maquette van Rotterdam Partners en collectiestukken van andere musea en o.a. de Erasmus Bibliotheek.

De verkenner benoemt enkele huisvestingsscenario's ter onderzoek in de volgende fase:

- **Huis van de Geschiedenis in gebouw Hoogstraat 110**
De focus van dit scenario ligt op de geschiedenis van de stad en op de samenwerking met erfgoedpartijen zoals het Stadsarchief, afdeling Archeologie Rotterdam en andere partners. Vanuit hier worden presentaties en activiteiten ook elders in de stad gerealiseerd, voor en door bewoners.
- **Huis van de Stad in gebouw Hoogstraat 110**
Dit scenario is net als het voorgaande, maar dan uitgebreid met functies op het gebied van actuele ontwikkelingen in de stad, zoals debatten en presentaties over de toekomst van de stad en andere activiteiten voor een breed in de stad geïnteresseerd publiek. Een goede samenwerking met de bibliotheek is hierin cruciaal.
- **Huisvesting op een alternatieve locatie**
Hierbij noemt de verkenner geen concrete locaties, maar wel dat er mogelijk kansen zijn in het kader van ontwikkelingen rondom het Churchillplein, de Rijnhaven en de Maashaven.

De verkenner geeft in zijn rapportage verder aan dat er op termijn voor een NSF een structurele subsidie nodig is, in lijn met de bedragen die Maritiem Museum Rotterdam en het Wereldmuseum ontvangen.

Aanpak Onderzoeksfase

Eind mei 2021 kregen wij als kwartiermaker (Marco van Vulpen) en programmamaker (Anouk Estourgie) de opdracht om de onderzoeksfase van het ontwikkeltraject stadsmuseale functie uit te voeren. We pakten de opdracht als team op, waarbij de programmamaker zich meer op de inhoudelijke kant van de opdracht concentreerde en de kwartiermaker op de organisatorische en financiële elementen en het huisvestingsvraagstuk. Voor de begeleiding van het ontwikkeltraject is een stuurgroep ingesteld, bestaande uit Alice Vlaanderen (hoofd Afdeling

Cultuur gemeente Rotterdam; voorzitter), Patrick van Thiel (voorzitter Raad van Toezicht Museum Rotterdam) en Andrea Svedlin (senior beleidsadviseur Afdeling Cultuur; secretaris).

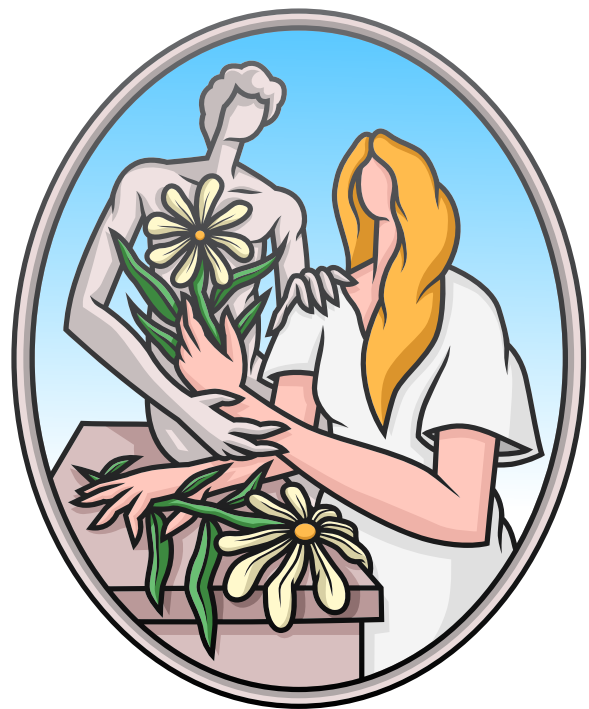
De eerste stap van onze opdracht was de formulering van een concrete visie op de rollen, functies en positionering van een echt Rotterdamse stadsmuseale functie. Dit deden we op basis van eerdere rapportages, interviews, verkenningen en gesprekken die we zelf voerden met diverse personen en organisaties. Deze visie vertaalden we in een globaal museaal concept: een stip op de horizon voor richting en inspiratie in het ontwikkeltraject. Ook de opzet van de stadsmuseale functie in een aantal andere grote havensteden namen we onder de loep.

Bij de tweede stap stelden we een programmaplan voor de komende jaren op, mede gebaseerd op gesprekken met (grote en kleine) organisaties in de Rotterdamse museum- en erfgoedsector. Mogelijke thema's, werkwijzen en organisatorische en financiële opzet passeerden daarbij de revue. Nadrukkelijk keken we naar het belang van de (stads)collectie, de potentie ervan en de omgang daarmee de komende jaren.

Nadrukkelijk keken we naar het belang van de (stads)collectie en de potentie ervan

▲ Portret van Maria van der Werff (1692-1731), 1704 door haar vader Adriaen van der Werff, Museum Rotterdam

▲ Iwan Smit, Rotterdam 2021. Artistieke reactie op het portret van Maria van der Werff uit 1704, Museum Rotterdam

Het huisvestingsvraagstuk bespraken we met de gemeentelijke werkgroep Maatschappelijk Vastgoed, gebruikmakend van de inzichten van gebiedsaccountmanagers met kennis van de actualiteit in stedelijke ontwikkeling. Mede op basis van de input van de verkenner stelden we enkele huisvestingsscenario's op en projecteerden die op mogelijke locaties in de stad, waaronder de locatie Hoogstraat 110 (centrale vestiging Bibliotheek). De scenario- en locatiestudie diende een advies over het al dan niet huisvesten van de NSF bij het te herontwikkelen bibliotheekgebouw. Ook brachten we in beeld welke processtappen nodig zijn in de aanloop naar een eindbestemming, zowel in geval van een definitieve als tijdelijke huisvesting.

Leeswijzer

In vijf hoofdstukken nemen we u mee in ons ontwikkeltraject. Hoofdstuk 1 schetst een beeld van de Rotterdamse museum- en erfgoedsector. Welke spelers en collecties vertellen over Rotterdam? En wat zijn de belangrijkste knelpunten in de sector? Dit hoofdstuk bevat verder de conclusies van een benchmark die we lieten uitvoeren naar stadsmusea in andere (haven-)steden: Antwerpen, Hamburg, Liverpool, Marseille en Amsterdam. Ook geven we in dit hoofdstuk de belangrijkste uitkomsten van een quickscan naar kwaliteit en potentie van de Museum Rotterdam-collectie, in het bredere perspectief van de Collectie Rotterdam. Hoofdstuk 2 behandelt de stip op de horizon: een eerste concept van een nieuwe stadsmuseale functie voor Rotterdam. Niet in beton gegoten, maar als wenkend perspectief. Hoofdstuk 3 presenteert het programmaplan als input voor de concretiseringsfase en een advies over de vorm en inhoud daarvan. Hoofdstuk 4 geeft een organisatorische en financiële uitwerking van het programmaplan op hoofdlijnen. Hoofdstuk 5 bevat tenslotte de resultaten van de scenario- en locatiestudie die we uitvoerden, met afrondend een advies van de kwartiermaker over wel of niet medehuisvesting van de stadsmuseale functie in het te transformeren en verduurzamen bibliotheekgebouw aan de Hoogstraat.

De NSF

Dan nog het begrip 'stadsmuseale functie'. Dit begrip is bewust door RRC en gemeente gekozen om aan te geven dat rollen, functies, organisatorische vormgeving en huisvesting er geheel anders kunnen uitzien dan zoals bij Museum Rotterdam het geval was. Dit plan gaat niet over een nieuwe naam voor een museum, maar over de inhoud daarachter. We hebben om die reden het begrip 'stadsmuseale functie' overgenomen en daar 'nieuwe' aan toegevoegd. De aanduiding 'nieuwe stadsmuseale functie' (NSF) pasten we zo consequent mogelijk toe in dit rapport.

1

WIE VERTELT HET VERHAAL VAN ROTTERDAM?

*Zicht op de musea en erfgoedinstellingen die
dit verhaal kunnen en moeten vertellen*

Lakshmi: "Ik vind dat Rotterdam een eigen museum nodig heeft. Ik mis dat heel erg. Ik heb 12 jaar in Rotterdam gewoond, heb hier gestudeerd, ben een tijdje weggeweest en nu weer terug. De echte Rotterdammer bestaat, zeker weten, maar we worden overspoeld door expats, studenten en mensen van buiten de stad. De echte Rotterdammer is niet genoeg zichtbaar en dat is jammer. Wie is de Rotterdammer? Een museum kan bijdragen aan dat antwoord. We moeten terug naar de kern en dat in een tentoonstelling laten zien."

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van de Rotterdamse musea en erfgoedinstellingen en hoe ze zich verhouden tot het Cultuurplan en het Verhaal van Rotterdam.

1.1 Musea en erfgoedinstellingen in Rotterdam

Elk een eigen hoofdstuk

Rotterdam kent een grote verscheidenheid aan musea en erfgoedorganisaties. Al deze organisaties vertellen een deel van het Verhaal van Rotterdam, elk op hun eigen manier en soms aan de hand van de collectie. Je zou kunnen zeggen dat elk een eigen hoofdstuk voor zijn rekening neemt.

Vanuit het gemeentelijk cultuurbudget worden onderstaande instellingen gesubsidieerd voor de cultuurplanperiode 2021-2024³:

- Museum Boijmans van Beuningen
- Maritiem Museum
- Wereldmuseum
- Nederlands Fotomuseum
- CBK Rotterdam
- Natuurhistorisch Museum Rotterdam
- Chabot Museum
- RoMeO OV/Trammuseum
- Dig it Up
- Kunsthal
- Verhalenhuis Belvédère
- Laurenskerk (alleen programma, niet gebouw)

Ook Museum Rotterdam is opgenomen in het Cultuurplan 2021-2024. De gemeente subsidieert Museum Rotterdam met een bedrag van € 1.719.000,- voor het beheer van de collectie en voor de openstelling van Museum Rotterdam '40 - '45 NU, gevestigd aan de Coolhaven. Tot 2021 bedroeg de jaarlijkse subsidie afgerond € 3,5 miljoen. Na 2024 zal, afhankelijk van de ontwikkeling van de NSF, meer duidelijk worden over de subsidiëring van Museum Rotterdam. Voor de concretiseringsfase van de stadsmuseale functie stelt de gemeente in de Cultuurplanperiode 2021-2024 jaarlijks € 500.000,- beschikbaar om te experimenteren.

Naast bovengenoemde gesubsidieerde organisaties kent de gemeente enkele (eigen) afdelingen/diensten die zich bezighouden met erfgoed en collecties:

- Stadsarchief Rotterdam
- Bureau Oudheidkundig Onderzoek Rotterdam (archeologische dienst)
- Afdeling Monumentenzorg

Verder ondersteunt de gemeente de Bibliotheek Rotterdam, die twee belangrijke collecties beheert:

- Atlas van Stolk (particuliere collectie)
- Erasmus Bibliotheek (eigendom gemeente Rotterdam)

³ Bedragen inclusief subsidies uit de BKV-regeling en de regeling Fair Pay.

Het Nederlands Fotomuseum is een landelijke (rijks gesubsidieerde) BIS-instelling die ook gemeentelijk subsidie ontvangt. Ook Het Nieuwe Instituut (museum en agentschap voor architectuur, design en digitale cultuur) is een BIS-instelling. Met name de architectuurcollectie van HNI heeft een belangrijke link met Rotterdam. Twee andere door het rijk gesubsidieerde Rotterdamse musea zijn het Belasting- en Douanemuseum en het Mariniersmuseum. Deze laatste twee musea hebben geen inhoudelijke link met Rotterdam.

Behalve de gesubsidieerde organisaties kent het Rotterdamse museum- en erfgoedveld een groot aantal musea en erfgoedorganisaties die niet in het Cultuurplan zitten, maar wel (een deel van) het Verhaal van Rotterdam vertellen. Waaronder Stichting Wijkcollectie, ss Rotterdam, Huis Sonneveld, Feyenoord Museum, Stichting Open Monumentendag, Stichting Rotterdam is vele dorpen, Platform Wederopbouw, Streekarchief Eiland IJsselmonde, Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst en Vesting Hoek van Holland/Atlantikwall Museum. Ook zijn er tientallen historische verenigingen actief zoals Historisch Genootschap Roterodamum, Stichting Oudheidkamer Pernis, Stichting Museum Oud-Overschie, enzovoorts. En dan is er nog Hiphop in je Smoel, dat Rotterdamse verhalen vertelt met onder andere tentoonstellingen en tevens in het Cultuurplan is opgenomen, maar niet onder de sector Museale collecties en erfgoed valt.

Een bijzondere nieuwkomer in het Rotterdamse museum- en erfgoedveld is FENIX (ook wel: Landverhuizersmuseum), mogelijk gemaakt door Stichting Droom en Daad. Dit particuliere museum wordt momenteel gerealiseerd in Fenixloods II op Katendrecht: vanaf de kades rondom dit historische havengebouw vertrokken miljoenen mensen naar een onbekende wereld. In het hier te realiseren museum wordt het verhaal van deze landverhuizers verteld door kunst en geschiedenis samen te presenteren in een universeel en tijdloos verhaal over hoop, liefde, afscheid en een nieuw begin.

1.2 Collecties

De Collectie Rotterdam

Het begrip 'Collectie Rotterdam' heeft in formele zin betrekking op de collecties die gemeentelijk eigendom zijn. Deze zijn divers van aard en worden beheerd door een aantal musea, de gemeentelijke erfgoeddiensten en Bibliotheek Rotterdam (Erasmus Collectie).

De musea die de gemeentelijke collecties beheren waren voor 2006 onderdeel van de gemeente Rotterdam en zijn daarna verzelfstandigd. Collecties en gebouwen zijn in gemeentelijke handen gebleven; voor het beheer en het (museale) gebruik daarvan (exploitatie) zijn afzonderlijke stichtingen opgericht, waarmee de gemeente een subsidierelatie onderhoudt.

De Collectie Rotterdam bestaat uit de volgende collecties:

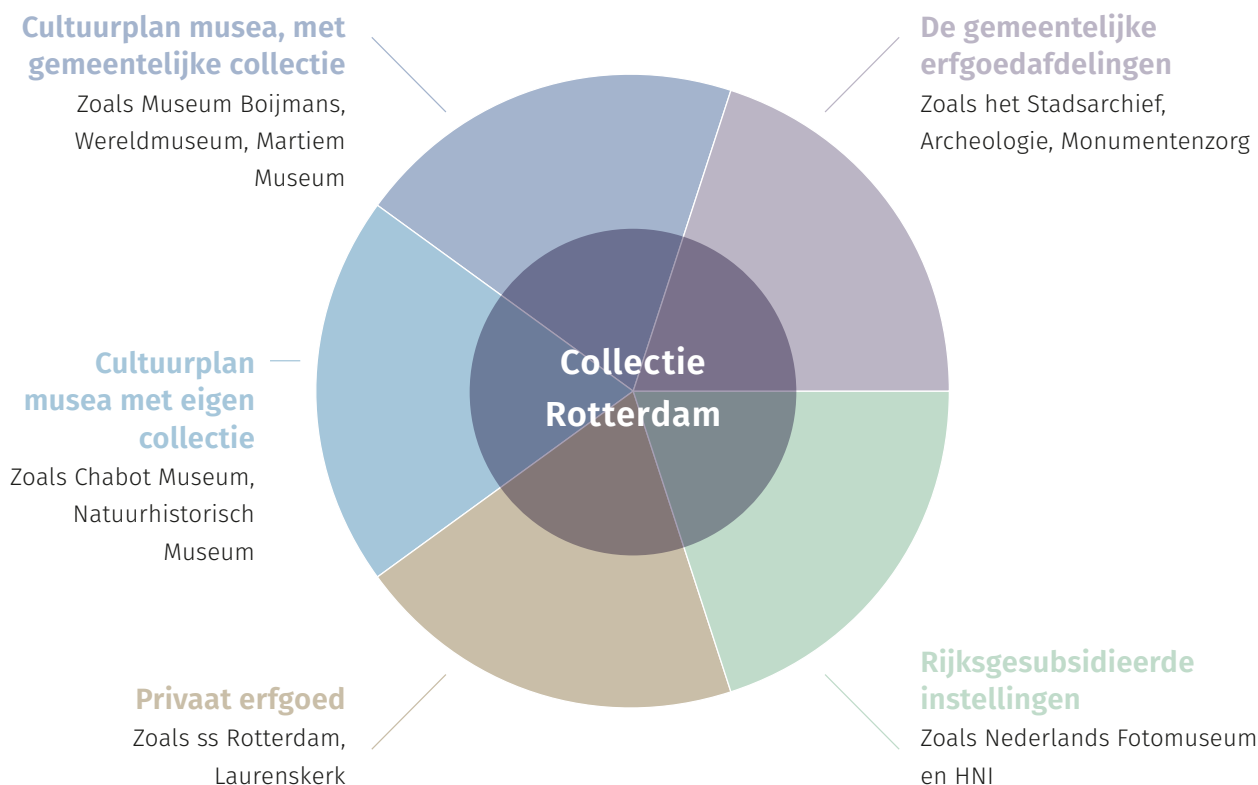
- Museum Boijmans van Beuningen: collectie Westerse kunst van middeleeuwen tot heden (150.000 objecten)
- Maritiem Museum Rotterdam: maritieme collectie verleden en heden ontwikkeling havenstad (850.000 objecten)
- Wereldmuseum: collectie culturele diversiteit van de stad en de wereld (83.000 objecten)
- Nederlands Fotomuseum: fotocollectie Wereldmuseum (94.000 objecten). Het museum heeft daarnaast ook eigen collectie en een grote collectie van het Rijk
- CBK Rotterdam: collecties kunstuitlen en beeldende kunst in de openbare ruimte
- Museum Rotterdam: historische collectie en nieuw Rotterdams erfgoed (115.000 objecten)

Naast museale collecties bestaat de Collectie Rotterdam ook uit andere gemeentelijke collecties die het verleden en heden van Rotterdam tonen:

- Stadsarchief Rotterdam beheert een grote gemeentelijke collectie (overheids)archieven, prenten, tekeningen, foto's, geluidsopnamen, films, video's, plattegronden, kranten, tijdschriften, boeken, websites en social media.
- Bureau Archeologie Rotterdam beheert en onderzoekt de gemeentelijke collectie bodemvondsten.
- Bureau Monumenten & Cultuurhistorie zet zich in voor behoud van de omvangrijke 'collectie' monumenten in de stad. Rotterdam kent Unesco Werelderfgoed (Van Nelle-fabriek), 600 rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en beschermde stadsgezichten. Een deel is gemeentelijk eigendom.
- Bibliotheek Rotterdam beheert de gemeentelijke Erasmus Collectie.

Collectie Rotterdam in ruime zin betreft alle collecties die het verhaal van Rotterdam vertellen

Maar het begrip Collectie Rotterdam is nog breder. In enge zin gaat het om bovengenoemde collecties die in eigendom van de gemeente zijn, maar in ruime zin heeft 'Collectie Rotterdam' betrekking op alle collecties die het verhaal van Rotterdam vertellen. Niet alleen de gemeentelijke collecties, maar ook particuliere collecties, waaronder de collecties van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, Atlas van Stolk, het Chabot Museum, RoMeO en het Landverhuizersmuseum (i.o.). Een groot deel van deze ruime Collectie Rotterdam is evenwel in eigendom van de gemeente.

Collectie Museum Rotterdam

Als onderdeel van de Collectie Rotterdam beheert Museum Rotterdam een brede historische stadscollectie van ca. 115.000 objecten. De collectie toont de ontwikkeling van Rotterdam vanaf de vroegste stadsgeschiedenis tot de diverse en internationale havenstad die het nu is. Vrijwel elk aspect van de stadsgeschiedenis is in meer of mindere mate in de collectie vertegenwoordigd. De collectie vormt hiermee een belangrijke kennisbron en is onderdeel van het geheugen van de stad.

Twee pijlers vormen de kerncollectie van Museum Rotterdam:

- De stadsgeschiedenis gericht op het 'Verhaal van Rotterdam' en zijn bewoners;
- Het cultureel erfgoed van de Rotterdamse grootstedelijke samenleving.

Binnen deze twee pijlers onderscheiden we de volgende deelcollecties:

Deelcollecties		Aantal objecten
1	Bedrijf en techniek	10.200
2	Kunst en kunstnijverheid	7.850
3	Mode en kledingcollectie	26.040
4	Moderne stadscultuur	22.560
5	Numismatiek	9.520
6	Oude drukken en Werken op papier	2.000
7	Pre-industriële stadscultuur	22.720
8	Stedelijke instellingen en openbaar leven	6.490
9	Tweede Wereldoorlog en Wederopbouw	7.680
Totaal		115.060

In het kader van de onderhavige onderzoeksfase van de NSF hebben we de collectie op hoofdlijnen middels een quickscan laten beoordelen door RaadSaam Erfgoedprojecten, een bureau gespecialiseerd in collectiewaardering. We vroegen RaadSaam Erfgoedprojecten de collectie van Museum Rotterdam te typeren, te plaatsen in het licht van de bredere Collectie Rotterdam, te benoemen wat opvallende accenten in de collectie zijn, welke aanknopingspunten de collectie biedt voor mogelijk interessante thema's voor de NSF en in hoeverre de collectie topstukken bevat.

***De collectie van Museum Rotterdam is breed en
gevarieerd en biedt goede aanknopingspunten om het
Verhaal van Rotterdam museaal te vertellen.***

Onder verwijzing naar de rapportage Quick Scan Collectie Museum Rotterdam (bijlage 1) vatten wij de bevindingen van RaadSaam Erfgoedprojecten als volgt samen:

- De collectie van Museum Rotterdam is breed en gevarieerd en biedt goede aanknopingspunten om het Verhaal van Rotterdam museaal te vertellen.
- De collectie kent ook (cultuurhistorische) topstukken om dit verhaal te verbeelden.
- In het bijzonder de schilderijencollectie bevat veel waardevolle stukken en stadsgezichten.
- Ook de textielcollectie is interessant en veelzijdig, maar ook zeer omvangrijk.
- Er is veel collectie die nooit de depots uitkomt.
- RaadSaam Erfgoedprojecten beveelt aan het verzamelbeleid te heroverwegen, waarbij de collectie op inhoudelijke overwegingen (meer focus op het Verhaal van Rotterdam) ingedikt mag worden (conform ontzamelprotocol) en de collectie meer getoond wordt, ook buiten het museum.
- RaadSaam Erfgoedprojecten beveelt ook aan om voor meer samenhang te zorgen tussen de verschillende collecties van de bredere Collectie Rotterdam.

1.3 Knelpunten

Versnipperde sector met veel ruimte voor verbetering

In het Cultuurplanadvies 2021-2024 maakte de RRC onder andere voor de sector 'Museale collecties en Erfgoed' een analyse. De RRC constateert veel ruimte voor verbetering in deze sector:

- Sinds de verzelfstandiging van de musea in 2006 ontbreekt het aan formele afstemming tussen de musea en de gemeentelijke erfgoeddiensten die gemeentelijke collectie beheren. De visie *Schatten van Rotterdam* (2017) bevatte goede aanknopingspunten om meer samenhang in de Collectie Rotterdam te krijgen: inhoudelijke visie op de collectie, afstemming in verzamel-/ontzamelbeleid, harmoniseren collectieregistratie, digitalisering en digital curation. Maar van uitvoering is het nooit gekomen. Elke instelling vaart zijn eigen koers.
- De bezoekersaantallen liggen in Rotterdam verhoudingsgewijs lager dan bij musea en erfgoedinstellingen in andere steden. De RRC noemt als belangrijke oorzaak het ontbreken van collectieve marketing. Daarnaast signaleert de RRC een gebrek aan afstemming in het bedienen van het onderwijs (educatie) en het leggen van verbindingen met culturele en maatschappelijke organisaties in/en de wijken in de stad. De online performance van musea en erfgoedinstellingen is qua samenwerking niet veel beter: voor de ontwikkeling van digitale portals zijn er veel (voorgenomen) activiteiten, maar het ontbreekt aan afstemming en wederzijdse beïnvloeding.
- Overall schetst RRC het beeld van een versnipperde, ieder-voor-zich sector. De RRC pleit daarom voor een heroriëntatie op de museum- en erfgoedsector. Daarin moet meer aandacht komen voor nieuwkomers met nieuwe aanpakken, zoals Dig It Up en Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst (GVGT) en voor het relatieve succes van kleinere musea zoals het Chabot Museum en het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. De RRC ziet graag dat afstemming en samenwerking in het Rotterdamse museum- en erfgoedveld beter wordt georganiseerd. Een goed werkende stadsmuseale functie acht de RRC hierbij noodzakelijk.

Schatten van Rotterdam

Er is te weinig samenhang tussen en samenwerking aan de Collectie Rotterdam. En dat, terwijl in 2017 de visie 'Schatten van Rotterdam' werd gepresenteerd. Sander de Jongh onderzocht daarom in opdracht van de gemeente in hoeverre de collectiebeherende partijen die visie nog onderschrijven. Daartoe maakte hij een ronde langs een groot aantal organisaties en sleutelpersonen in het Rotterdamse museum- en erfgoedveld.

Kernpunten van de visie 'Schatten van Rotterdam' waren:

- De te verzamelen of te ontzamen objecten van de Collectie Rotterdam worden beoordeeld vanuit hun (cultuur)historische en/of artistieke betekenis voor de stad of de respectievelijke (deel)collectie. Kwaliteit, uniciteit en artistieke waarde zijn daarin belangrijke elementen.
- De bewoner en bezoeker moet zich kunnen herkennen in de Collectie Rotterdam en daaraan kunnen bijdragen.
- De kenmerken voor het DNA van de stad zijn de woorden Internationaal, Ondernemend en Rauw. Deze zijn herkenbaar in Collectie Rotterdam aanwezig.

Er is een breed gedragen behoefte aan meer samenhang en samenwerking in het collectiebeleid

Sander de Jongh geeft aan dat de visie van 2017 nog steeds onderschreven wordt, met de kanttekening dat de Collectie Rotterdam feitelijk breder moet worden opgevat dan de collecties die gemeentelijk eigendom zijn. Er moet meer oog zijn voor actuele thema's als het veranderende beeld van het slavernijverleden. Ook constateert hij in de gesprekken een breed gedragen behoefte aan meer samenhang en samenwerking in het collectiebeleid. Daarbij is de rol van de NSF belangrijk, net als de actieve betrokkenheid van de collectiebeherende organisaties. Verder geeft Sander de Jongh als terugkoppeling aan dat in de gesprekken steevast de huisvesting van de stadsmuseale functie aan de orde kwam. De breed gedragen conclusie was: stel de discussie over huisvesting uit, ga eerst experimenteren en zie af van de optie 'museum in de bibliotheek'.

Depot-problematiek

Net als veel andere steden kampt Rotterdam met een depot-vraagstuk. Het gemeentelijke depot aan de Metaalhof is een pand van 42 jaar oud dat verouderd is en toe is aan vervanging. De depot-problematiek voor de collectie van Museum Boijmans Van Beuningen is met de realisering van het Depot weliswaar opgelost, maar het beheer en behoud van de collecties in het gezamenlijke depot aan de Metaalhof kost de nodige hoofdbrekens. Deze vertoont fysieke tekortkomingen, onder andere met betrekking tot klimatisering en vloerbelasting. In dit gezamenlijke depot zijn (delen van) de collecties ondergebracht van Museum Rotterdam, Wereldmuseum, Maritiem Museum, collectie archeologie en – in de voorheen door Boijmans gebruikte ruimte – de particuliere collectie van het Chabot Museum. Ook onder andere musea met particuliere collecties is behoefte aan (betere) depotruimte, waaronder het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. De gemeente gaf inmiddels opdracht tot het zoeken naar een oplossing voor dit 'depot-vraagstuk'. De eerste stap is een Ambitiedocument. Deze geeft antwoord op vragen over de omvang van de depot-behoefte, of het depot er alleen voor gemeentelijke of ook voor particuliere collecties moet komen en welke functionaliteiten nodig zijn: alleen beheer en behoud of een open depot met een publieksfunctie en/of een onderzoeksfunctie. En tot slot: wat is de juiste locatie?

Het Ambitiedocument vormt de input voor een scenariostudie vanaf medio 2022. Hierbij zijn in beginsel drie scenario's aan de orde:

- renovatie bestaand depot aan de Metaalhof;
- gemeente realiseert nieuw depot op een nieuwe locatie;
- commerciële partij realiseert nieuwe depotvoorziening in opdracht.

1.4 Beeld van stadsmusea in omringende landen

Benchmark: Antwerpen, Hamburg, Liverpool, Marseille en Amsterdam

Om de Rotterdamse museale situatie te vergelijken, voerden we een benchmark uit naar stadsmusea in min of meer vergelijkbare steden in omringende landen. Deze steden vertonen overeenkomsten in hun ontwikkeling als internationale havensteden en daarmee in hun demografische opbouw en economisch belang voor het land. De geselecteerde steden voor deze benchmark zijn Antwerpen, Hamburg, Liverpool en Marseille. Ook keken we naar Amsterdam, vanwege de herpositionering van het Amsterdam Museum. De uitkomsten van de benchmark zijn als bijlage (2) opgenomen. Hieronder vatten we de benchmark kort samen.

MAS Antwerpen

MAS is het stadsmuseum van Antwerpen waarin de geschiedenis, de kunst en cultuur van de havenstad, de internationale handel en scheepvaart en kunst en cultuur uit Europa, Afrika, Azië, Amerika en Oceanië centraal staan. Met als credo: 'In het MAS maak je kennis met Antwerpen in de wereld en met de wereld in Antwerpen'. Hier zie je de geschiedenis gekoppeld aan stedelijke actualiteit en maatschappelijke vraagstukken. In 2019 bezochten 650.000 mensen het MAS.

MAS ontstond in 2011 als samenvoeging van voorheen afzonderlijke musea: het Vleeshuis, het Nationaal Scheepvaartmuseum, Volkskundemuseum en etnografische collecties. De meningen zijn verdeeld over de mate waarin deze samenvoeging een succes is; de voorheen afzonderlijke musea zijn nog steeds herkenbaar op 'eigen' verdiepingen. Wat zeker wel een succes is, is het iconische gebouw dat in 2011 opende, ontworpen door het Rotterdamse architectenbureau Neutelings Riedijk. Het gebouw kent een vloeroppervlak van 14.500 m², waarvan 8.500 m² publiek toegankelijke ruimten en 5.700 m² museale ruimten. De stichtingskosten bedroegen € 56 miljoen, plus € 10 miljoen museale inrichting. MAS is bewust neergezet in een destijds scharrige havenkwartier, als aanjager van de gebiedsontwikkeling. Ook dat slaagde.

MAS is onderdeel van het Autonoom Gemeentebedrijf, Culturele Instellingen/Erfgoed. Hieronder vallen ook de musea het Red Star Line Museum, Museum Rubenshuis, Museum Plantin-Moretus, Museum Middelheim en het Letterenhuis. Zaken als administratie, verhuur, marketing, collectiebeheer, educatie en outreach programma's organiseert het Autonoom Gemeentebedrijf centraal.

Hamburg Museum

Hamburg Museum (officieel: Museum für Hamburgische Geschichte) vertelt het (cultuur)historische verhaal van Hamburg. Dat gaat vanaf de eerste nederzetting Hammaburg en de trotse Hanzestad die het in de late middeleeuwen was, tot de ontwikkeling van Hamburg als moderne metropool en grote Europese havenstad. In 2019 bezochten ca. 100.000 mensen het museum.

Hamburg Museum maakt deel uit van de Stiftung Historische Museen Hamburg, waaronder ook het Hafenmuseum en Museum der Arbeit vallen. Vanuit hier worden administratie, verhuur, marketing, collectiebeheer, educatie en outreach programma's centraal georganiseerd. Voor educatie- en outreach programma's werkt de Stiftung HMH voor alle musea en erfgoedinstellingen in de stad ('Museumdienst').

Hamburg Museum is gehuisvest in een historisch gebouw uit de jaren dertig dat speciaal als stadsmuseum ontworpen is. Het gebouw heeft een vloeroppervlak van ca. 7.000 m², waarvan 5.000 m² museale ruimten. Gebouw en museale presentatie zijn enigszins gedateerd. De gemeente reserveerde € 36 miljoen voor een upgrade van gebouw en nieuwe vaste presentaties.

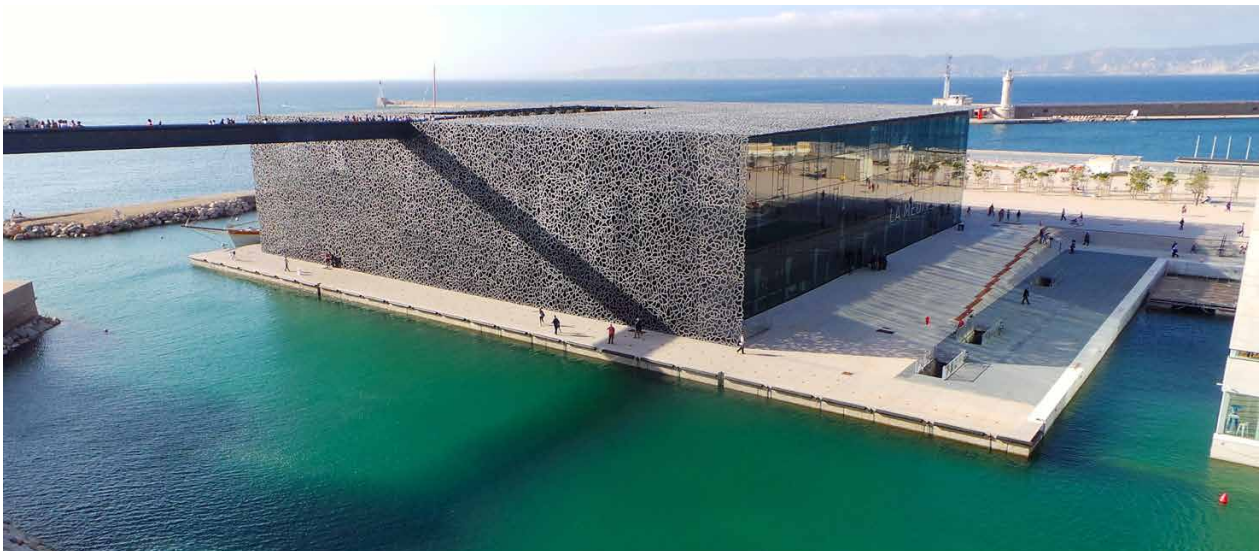

Museum of Liverpool

Museum of Liverpool gaat over de internationale, wereldwijde bekendheid van de stad Liverpool en diens onderscheidende geschiedenis en cultuur. Bezoekers ontdekken in het museum hoe de haven, de inwoners en de rijke creatieve en sportieve geschiedenis Liverpool maakte tot de stad die het nu is. Het museum trok in 2019 zo'n 900.000 bezoekers (museumbezoek in Engeland is gratis). Naast museale presentaties biedt het museum volop podium- en presentatieplekken voor verhalen van en over de stad.

Samen met acht andere musea - waaronder het Maritime Museum, Slavery Museum en World Museum - maakt Museum of Liverpool deel uit van de rijksinstelling National Museums of Liverpool. Vanuit hier worden zaken als administratie, verhuur, marketing, collectiebeheer, educatie en outreach programma's centraal georganiseerd.

Museum of Liverpool beschikt over ca. 11.000 m² publieksruimten, waarvan ca. 6.000 m² museaal. Het museum is gehuisvest in een iconisch gebouw (2011) aan de Waterfront met groot zichtvenster. Het gebouw was aanjager van een succesvolle gebiedsontwikkeling.

MuCEM Marseille

Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée (MuCEM) gaat over de maatschappelijke en economische ontwikkeling van de volkeren in het Middellandse Zeegebied. MuCEM wil hiervan het middelpunt zijn, met een aansluitende culturele diversiteit, om zo de onderlinge banden van deze beschavingen tonen. Ook wil MuCEM de verschillende facetten van de voortdurende dialoog tussen de Mediterrane beschavingen en Europa tonen. De collectie is omvangrijk en toont vooral de alledaagse voorwerpen die kenmerkend zijn voor de verschillende samenlevingen. Het culturele programma verweeft antropologie, geschiedenis, archeologie, kunstgeschiedenis en hedendaagse kunst met elkaar en tentoonstellingen zijn vaak thematisch van opzet.

MuCEM is dus veel breder dan een stadsmuseum, maar is wel een museum dat Marseille positioneert als culturele hoofdstad van het mediterrane gebied. Het is een vreemde eend in deze benchmark, maar te mooi qua museaal beleid, met name het relateren van het verleden aan de huidige stad en toekomst, om buiten beschouwing te laten. MuCEM is een rijksinstelling met een bezoekersaantal (2019) van 1,2 miljoen.

Het museum bestaat uit drie locaties, te weten J4, het Fort Saint-Jean en het CCR. Elke locatie omvat zo'n 15.000 m²:

- J4: Het hart van MuCEM. Het iconische gebouw met een zeer gevarieerd programma biedt ruimte voor debat, voorstellingen en filmprojecties die worden afgespeeld in het auditorium of in de mediatheek. In Galerie de la Méditerranée, een semi-permanente expositieruimte, vindt men de geschiedenis van de mediterrane beschavingen, vanaf steentijd tot heden.
- Fort Saint-Jean: Met de komst van MuCEM werd dit historische fort toegankelijk voor publiek. Hier worden permanente en tijdelijke exposities over kunst en populaire tradities getoond. Verder biedt de locatie 15 mediterrane tuinen en een uitzichtpunt over Marseille en de zee.
- Centre de Conservation et de Ressources (CCR): deze locatie bevindt zich in de wijk Belle de mai en werd ontworpen door architect Corinne Vezooni. Het CCR biedt documentaires, een bibliotheek en artistieke archieven. Conservering, bestudering, restauratie en het op andere manieren verder brengen van de collecties staan hier centraal. De collecties zijn toegankelijk voor museum professionals, onderzoekers, studenten en nieuwsgierigen. Een 'show apartment' en een tentoonstellingshal op de begane grond bieden de mogelijkheid om een kijkje te nemen achter de schermen.

Amsterdam Museum

Amsterdam Museum brengt de geschiedenis van Amsterdam tot leven en geeft inzicht in de identiteit van de stad. Het museum daagt bewoners en bezoekers uit hun relatie tot de stad te verdiepen door historische objecten, verhalen en gebeurtenissen aan actuele thema's en maatschappelijke vraagstukken te verbinden. Het beleid van Amsterdam Museum is erop gericht om Amsterdammers te betrekken bij hun stad.

Amsterdam Museum kent meerdere locaties. Hoofdlocatie is het Burgerweeshuis, nevenvestiging Museum Willet-Holthuysen (stijlkamers negentiende-eeuws patriciërshuis), Amsterdamgallerij (overdekt geschiedenisstraatje) en Portrettengalerij in de Hermitage. Daarnaast programmeert Amsterdam Museum actief op uiteenlopende plekken in de stad: buurthuizen, Stadsarchief, OBA, enzovoorts. Ook kent het museum een sterke online performance met platforms (stadsdelen en thematisch), wekelijks museum-tv en podcasts. Bezoekersaantallen (2019): Amsterdam Museum 171.000, Portrettengalerij Hermitage 151.000, Museum Willet-Holthuysen 45.000, Amsterdam Gallerij 473.000 (gratis entree).

De hoofdlocatie van Amsterdam Museum wordt gerenoveerd, verbeterd en verduurzaamd door Rotterdams architectenbureau Neutelings Riedijk. Het gebouw krijgt meer publiekscapaciteit. In totaal ca. 9.000 m², waarvan 5.000 m² publiek toegankelijke en 3.000 m² museaal. De verbouwingskosten zijn geraamd op € 56 miljoen. De museale (her)inrichting kost nog eens € 15 miljoen.

Alle steden investeren fors in iconische huisvesting

Conclusies benchmark:

- Missie, museale presentaties, thema's en collecties van deze stadsmusea vertonen een behoorlijke mate van overeenkomst. Bottom line: interactie tussen geschiedenis en actualiteit, iconisch gebouw, positieve vibe, veel bezoek.
- Naast een stadsmuseum kennen deze steden ook andere musea die een specifiek deel van het verhaal van de stad vertellen. De stadsmusea vertellen het hele verhaal op hoofdlijnen en vormen een introductie of portal op andere erfgoedpresentaties en musea.
- Opvallend is dat de stadsmusea van Antwerpen, Hamburg en Liverpool deel uitmaken van een grotere museumorganisatie die ook andere musea omvat, zoals een Museum voor Volkenkunde en een Maritiem Museum. Die grotere museumorganisaties zorgen voor een collectieve aanpak in publieksbereik, een gedeelde visie op het verhaal van de stad, collectiebeheer, programmering van tentoonstellingen en digitalisering.
- Amsterdam wijkt qua organisatievorm af van de andere referentiesteden, omdat het geen onderdeel is van een grotere museumorganisatie. Wel is Amsterdam Museum als zodanig zelf al een relatief grote museumorganisatie en omvat het enkele kleinere musea (Willet-Holthuysen) c.q. museale presentaties (Amsterdam Gallerij en Portrettengalerij Hermitage). Daarnaast kent Amsterdam Museum verschillende samenwerkingsverbanden met andere grote musea in de stad, onder andere op het gebied van publieksbereik en collectiebeheer. Voor het MuCEM in Marseille geldt min of meer hetzelfde.

- Alle musea in deze benchmark beschikken over een relatief grote, thematisch opgezette (semi-)permanente presentatie en daarnaast ruimte voor wisseltentoonstellingen. Ook beschikken alle musea in hun accommodatie over veel multifunctionele m² voor educatie, ontmoeting, debat, optredens, enzovoorts.
- Alle musea voeren een intensief doelgroepenbeleid en doen veel aan educatie en outreach programma's. Wat opvalt is dat de publieksactiviteiten bij MAS, Museum of Liverpool, MuCEM en Hamburg Museum vooral in eigen huis plaatsvinden, terwijl Amsterdam Museum ervoor kiest ook te programmeren op tal van andere locaties in de stad, met steeds wisselende samenwerkingspartners. Mede hierdoor volstaat Amsterdam Museum met een wat kleinere accommodatie. Het Burgerweeshuis als hoofdlocatie van Amsterdam Museum wordt gepositioneerd als centrale hub van waaruit het museum zich op veel andere locaties in de stad en online manifesteert.
- Alle stadsmusea zijn *stand alone* gehuisvest in aansprekende, overwegend iconische gebouwen.
- Alle steden investeren fors in de iconische huisvesting, landmarks, en museale presentatie van hun stadsmuseum. In Liverpool en Marseille is de rijksoverheid de grootste financier, zowel qua bijdrage in investering als exploitatie.
- In het kader van deze benchmark keken we ook naar exploitatie- (subsidies). Omdat Hamburg Museum en Museum of Liverpool deel uitmaken van een grotere organisatie met een geïntegreerde exploitatie, bleek het niet mogelijk de uitsplitsing te maken op museumniveau. Bij MAS Antwerpen is dat wel gelukt; dit museum ontvangt € 7,5 miljoen van de gemeente. En Amsterdam Museum (één museumorganisatie met verschillende museumpresentaties/-locaties) ontvangt aan gemeentelijk subsidie € 10,4 miljoen.

De onderzochte stadsmusea vertellen het hele verhaal van de stad op hoofdlijnen

Als we Rotterdam vergelijken met de musea in de andere steden, valt het volgende op:

- Anders dan bij de 'benchmark musea' is in Rotterdam sprake van een versnipperd, niet gecoördineerd geheel aan musea dat elk voor zich een deel van het verhaal van de stad vertellen.
- Anders dan bij de 'benchmark musea' investeerde Rotterdam (nog?) niet substantieel in zijn stadsmuseum.
- Anders dan bij de 'benchmark musea' is/was Museum Rotterdam karig gehuisvest, met weinig vierkante meters, in een weinig aantrekkelijk gebouw en niet *stand alone*, maar als onderdeel van een groter gebouw met verschillende andere functies.

Stip op de horizon: visie en concept

2

EEN STEVIG STADSMUSEUM LOONT!

Combineer de juiste visie met locatie, lef en ambitie

► **Pagina 31 tot 34**

Marktportretten, Binnenrotte,
Rotterdam 2021, fotografie Zahra Reijs,
tekst Priscilla de Putter.

Thanos: "Ik woon hier nu twee jaar en studeer aan de Willem de Kooning Academie. Ik voelde me welkom in deze open en creatieve stad. Ik ben altijd geïnteresseerd in kunst. Vooral in mode en installaties. Naar een tentoonstelling over historische Rotterdamse mode zou ik zeker gaan. Ik zie de meerwaarde van een museum over Rotterdam wel, als nieuwkomer in de stad wil ik meer over Rotterdam leren. Het is fijn als je bijvoorbeeld weet welke belangrijke gebeurtenissen van invloed zijn geweest op de stad."

Fatma: "Ik zou graag een tentoonstelling zien over alle culturen uit Rotterdam en het eten dat daarbij hoort. Met producten en gerechten uit de hele wereld. En dan kan er natuurlijk ook geproefd worden!"

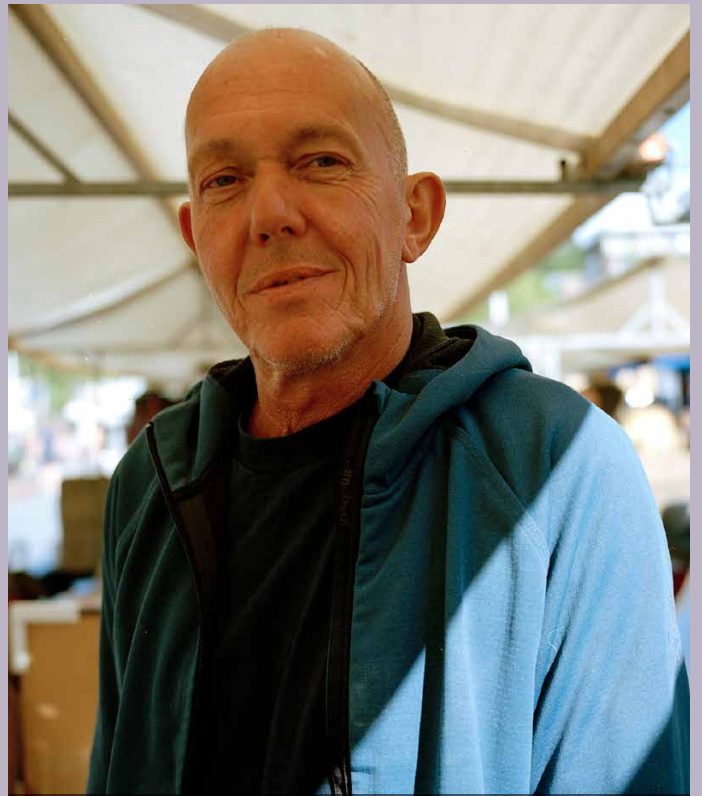
Lucia: "Ik denk dat het fijn en belangrijk is voor mensen zoals ik dat er een museum is dat over Rotterdam gaat. Zelf ben ik een halve Rotterdammer en alles over de geschiedenis van de stad hoor ik nu via mijn oma. Voor mensen zoals ik is het fijn om in zo'n museum meer over de geschiedenis van de stad te leren, zodat ik er zelf actief naar op zoek kan en het niet allemaal van mijn oma hoeft te horen."

Imre: "Ik ga nooit naar een museum. Misschien wel als ik er gratis gebak krijg! Een tentoonstelling over antieke horloges zou ik wel willen zien. Al zie ik die al best vaak, want ik verkoop ze op de markt."

Robert & Larissa: "Wij wonen in Dordrecht, maar woonden vroeger in Rotterdam en komen hier nog vaak. In Rotterdam zou ik graag een tentoonstelling over het zomercarnaval willen zien, daar gingen wij altijd heen. Het was een fantastisch evenement voor de stad. Het lijkt me leuk om dat in een museum te ervaren, met een expositie van alle mooie kostuums die werden gedragen."

Frans: "Als de toegang tot Rotterdamse musea gratis was, dan zouden meer mensen gaan. Eerlijk gezegd ga ik nooit naar een museum. Alles wat ik wil weten, zoek ik online op. Wat ik interessant vind? Alles over wielrennen. De geschiedenis ervan, hoe het vroeger ging. Ik vind daarom tentoonstellingen die over vroeger gaan het leukst om te zien."

Rinia, Lucienda en Linette: "Als wij zelf een tentoonstelling mochten maken dan ging het over mode maken. Of over haardracht. We gaan dan misschien weinig naar musea, maar van onszelf maken we wel graag een kunstobject, haha. We vinden kunst wel leuk hoor, maar we komen er te weinig mee in aanraking. Wij kijken vooral online naar dingen die we interessant vinden. Op Instagram bijvoorbeeld. Een tentoonstelling over Rotterdamse influencers, daar zouden we dan wel weer heen gaan."

Ina: "Ik ben geen museumtype. Ik mis vaak sfeer in musea en ik ben bang dat ik direct iets kapot maak als ik binnenstap. Ik en mijn man zouden het wel leuk vinden om bijvoorbeeld het Rotterdam van de jaren zeventig aan onze kinderen te laten zien. Dan ervaren ze een beetje hoe onze jeugd was, met zundapps op het Stieltjesplein."

Amy: "Vandaag ben ik jarig en 14 geworden. Ik ben geboren in Rotterdam, maar verhuisd. We komen hier nog veel. Dan ga ik vaak naar musea met een vriendin van mijn moeder. Ze woont in Rotterdam en met haar bezoek ik musea door heel Nederland, want ik heb een museumjaarkaart. Mijn lievelingsmuseum is het Natuurhistorisch Museum in Rotterdam, en daarna het Maritiem Museum. Ik zou graag nog een tentoonstelling over de Tweede Wereldoorlog willen zien, dat vind ik een interessant onderwerp."

Fouad: "Ik kom uit Arnhem en woon hier nu een paar maanden. Rotterdam doet me denken aan New York in het klein. Of Rotterdam een museum over de stad nodig heeft is afhankelijk van wat je er tentoon wilt stellen en hoe ver je terug in de tijd wilt gaan. Toevallig lees ik het boek van Sprengler, een geschiedenisfilosoof. Geschiedenis is belangrijk, maar wat wil je ermee vertellen? Als je pas over de stad vertelt vanaf het bombardement, dan vind ik het niet interessant genoeg. Je moet veel verder teruggaan in de tijd en beginnen bij het ontstaan van de stad."

Max: "Een museum over de geschiedenis van Rotterdam vind ik niet per se nodig. Ik geloof niet in dat nationalisme van steden en heb daar zelf geen behoefte aan. Liever bezoek ik tentoonstellingen over het modernisme."

Vera: "Ik vind het juist wel goed, zo'n historisch museum over de stad. Ik denk dat het juist voor veel mensen die hier niet vandaan komen fijn is, dat je weet in welke stad je komt wonen. Ik kom uit Etten-Leur en zou er zeker naartoe gaan."

▲ Gezicht op het standbeeld van Erasmus aan de Grotemarkt door J. de Vou in 1694, Gemeentearchief Rotterdam

In dit hoofdstuk staat de missie van de NSF centraal: het verhaal van de stad goed voor het voetlicht brengen en alles dat daarvoor nodig is.

2.1 Visie en missie

Doe het goed of doe het niet

Om de gezamenlijke zoektocht naar de NSF te laten slagen, is het wat ons betreft noodzakelijk om direct bij aanvang duidelijkheid te verschaffen over het ambitieniveau. Welk beeld hebben we van een NSF voor Rotterdam? En wat is daarvoor nodig? Als stip op de horizon om naar toe te werken. Een stip op de horizon die de energie geeft om een gezamenlijke zoektocht te ondernemen en met elkaar te bouwen aan iets waardevols voor de stad. Nog niet in beton gegoten, maar wel richtinggevend.

In dit hoofdstuk schetsen wij een mogelijk toekomstbeeld van een NSF voor Rotterdam. Een NSF met ambitie. De praktijk wees immers uit dat zonder ambitie een stadsmuseum geen goede kans van slagen heeft. Ook de benchmark naar stadsmusea uit het vorige hoofdstuk, toont aan dat een stevig stadsmuseum loont. Zowel als verbindend element in de stedelijke samenleving en als toeristische bestemming.

Waar, na de verzelfstandiging van de gemeentelijke musea in 2006, de andere Rotterdamse musea zich goed ontwikkelden (zij het soms met vallen en opstaan), is Museum Rotterdam steeds verder weggezakt. Deels door bezuinigingen, deels door verkeerde huisvestingsbeslissingen. Nu doet zich de kans voor een NSF voor Rotterdam opnieuw 'uit te vinden'. Die kans moet met beide handen worden aangegrepen. Daarvoor is lef en ambitie nodig: doe het goed of doe het niet!

Het verhaal van de stad

Rotterdam is de stad van superdiversiteit. Een stad van oudgedienden, van nieuwkomers en alles wat daartussen zit. Een stad waar we op het eerste gezicht niet veel met elkaar lijken te delen, maar dat wel degelijk doen. We delen (de liefde voor) de stad. Je woonstad is onderdeel van je identiteit en daardoor een belangrijke verbindende factor. Het verhaal van de stad verbindt ons allemaal!

***Nog eerder dan Nederlander,
voelt men zich Rotterdammer***

Rotterdamers voelen zich niet vanzelfsprekend onderdeel van de geschiedenis van de stad. Veel bewoners voelen zich bovendien niet aangesproken door de traditionele culturele sector. Rotterdamers voelen zich wél allemaal onderdeel van het huidige Rotterdam: nog eerder dan Nederlander voelt men zich Rotterdammer. Naast Rotterdammer te zijn, voelen velen zich onderdeel van een gemeenschap. Dat zijn gemeenschappen op basis van afkomst (bijvoorbeeld de Kaapverdiaanse gemeenschap) of op basis van professie (modeontwerpers) of op basis van een bedrijfstak (de binnenvaart) of op basis van de wijk waar je woont (Katendrecht) of op basis van je ontwikkeling (studenten), of op basis van ... enzovoorts!

De belangrijke rol en taak van de NSF

Het betrekken van gemeenschappen, de dialoog met hen aangaan en hen een podium bieden: dat betekent het betrekken van 'de Rotterdammer'. De NSF moet hierin een belangrijke rol spelen. 'Het verhaal' wordt in Rotterdam niet automatisch doorgegeven. Juist daarom moet het collectieve geheugen in Rotterdam actief worden gevoed. Ook dit is een belangrijke rol voor de NSF.

In Rotterdam zijn er veel musea en erfgoedorganisaties die ieder voor zich een stukje van het Rotterdamse verhaal vertellen, allemaal gespecialiseerd in een specifiek onderdeel of thema. Maar nergens wordt het verhaal van Rotterdam in zijn geheel en in samenhang verteld. Hier ligt een belangrijke taak voor de NSF.

Rotterdamse museum- en erfgoedsector: samen voor meer samenhang

Het vertellen van het Verhaal van Rotterdam en het voeden van het collectieve geheugen van de stad zijn twee grote opgaven waarvoor NSF niet alleen verantwoordelijk kan zijn. Er zijn tal van betrokken organisaties en personen.

De NSF kan voorzien in de breed gevoelde behoefte aan meer verbinding en samenhang in het Rotterdamse erfgoed. Het kan expertise leveren voor het eigentijds ontsluiten daarvan voor een breed publiek. Zoals ook verkenners Johan Moerman aangaf, zien wij de NSF als spin in het web. Degene die de samenhang en verbinding zoekt en het geheel meer laat zijn dan de som der delen. Dit vraagt om een heldere opdracht aan de NSF én om toewijding van betrokken partijen.

Bij de benchmark-steden zien we dat alle musea met gemeentelijke collectie - zowel de themamusea als het overkoepelende stadsmuseum - deel uitmaken van één organisatie. Daarin worden zaken als collectiebeheer, educatieprogramma's, collectieve marketing en digitalisering centraal aangestuurd. In Rotterdam was dit tot aan de verzelfstandiging ook het geval. Dit is geen pleidooi voor die situatie of een fusie. Toch moet er iets gebeuren waardoor de sinds 2006 woekerende vrijblijvendheid verdwijnt. Denk aan een gezamenlijke backoffice of gedeelde diensten waar collectieve diensten deel van uitmaken. Of aan een samenwerkingsverband in de vorm van een overeenkomst. Dit valt nader te onderzoeken. Ongeacht de vorm, staat of valt alles bij een motor of aanjager. Dit is de partij die het voortouw neemt, coördineert en afspraken bewaakt. Deze taak is uitermate passend voor NSF Rotterdam.

Iedere Rotterdammer moet straks de topstukken uit de Collectie Rotterdam kennen. Niet vanwege het object zelf, maar omdat ze staan voor een groter verhaal

Diorama Nieuwe Waterweg, J. Gidding, Rotterdam-paviljoen wereldtentoonstelling Antwerpen 1930, Museum Rotterdam.

Museaal fundament

De NSF opereert idealiter vanuit een stevig professioneel museaal fundament: een vaste, spraakmakende opstelling waarin het grote verhaal van Rotterdam wordt gepresenteerd in herkenbare thema's, met topstukken uit de Collectie Rotterdam. Deze topstukken worden geframed: het worden topstukken die iedere Rotterdammer moet gaan herkennen. De Nachtwachten of Mona Lisa's van de stad. Niet vanwege het object zelf, maar omdat ze staan voor een groter verhaal. Museum '40 - '45 NU hoort daarbij en verlaat de huidige locatie om onderdeel te worden van de vaste opstelling van de NSF. Er is aanvullend substantieel ruimte nodig voor wisseltentoonstellingen, actualiteit en open podium voor debat over de agenda van de stad. Alle Rotterdammers voelen zich hier welkom en onderdeel van dit geheel. Wat de educatieve doelstellingen betreft: alle Rotterdamse kinderen (4-12 jaar) moeten hier tijdens hun basisschoolperiode minstens eenmaal zijn geweest.

Aantrekkelijke huisvesting is noodzakelijk

Als stad neem je je eigen verhaal serieus. Dat doe je op een plek die ertoe doet: een aansprekende locatie die getuigt van ambitie. De meeste Rotterdammers komen straks waarschijnlijk niet voor een mooi stadsgezicht naar het Depot, maar voor het gebouw. Maar ze worden dan wellicht geraakt door een 17^e eeuws stilleven of geïnspireerd door modern werk dat ze er zien. Bezoekers kwamen niet per se naar De Trap vanwege het Groothandelsgebouw, maar vanwege hun nieuwsgierigheid naar het uitzicht. Ondertussen bouwden ze toch een band op met dit wederopbouwland. Bezoekers gaan straks waarschijnlijk niet enkel voor het migratieverhaal naar FENIX, maar ook voor de spraakmakende architectuur die je gezien en ervaren moet hebben. Tijdens hun bezoek worden ze waarschijnlijk wél geraakt door één van de persoonlijke migratieverhalen en ze geven die informatie vervolgens door.

Als stad neem je je eigen verhaal serieus en presenteer je dat verhaal op een plek die ertoe doet en getuigt van ambitie

Een bijzonder gebouw op een aantrekkelijke locatie is de manier om een Rotterdammer te boeien. Ook bezoekers komen voor de Rotterdamse grootstedelijkheid die hierbij aansluit. De *urban vibe*, de moderne architectuur en het optimisme dat daaruit spreekt. De huisvesting van de NSF moet hiervan getuigen en als zodanig aanleiding zijn om te komen. Natuurlijk moet de inhoud niet achterblijven op de verpakking, maar zeker in Rotterdam is aantrekkelijke huisvesting noodzakelijk.

Missie van NSF Rotterdam

NSF Rotterdam vertelt het verhaal van Rotterdam en zijn bewoners, voedt het collectieve geheugen van de stad en maakt de veelkleurige en veelvormige identiteit van de stad inzichtelijk, bespreekbaar en beleefbaar, zowel voor bewoners als bezoekers. NSF Rotterdam doet dit op een voor iedereen toegankelijke, vernieuwende en inspirerende wijze die toekomst, heden en verleden verbindt. NSF Rotterdam opereert vanuit een professionele basis op een aantrekkelijke plek met topstukken uit de Collectie Rotterdam en werkt van daaruit samen met allerlei partners in de stad en in co-creatie met inwoners, communities en makers. Op deze wijze wil NSF Rotterdam voor inwoners de betrokkenheid bij hun stad versterken en voor bezoekers de beleving van de stad vergroten.

2.2 Positionering

Eigen smoel nodig

Het verhaal van Rotterdam vraagt om een NSF met:

- Een eigen smoel. Een museum dat je gezien moet hebben om de stad en bewoners te leren kennen;
- Een museum waardoor alle Rotterdammers zich gerepresenteerd voelen en zich welkom voelen;
- Een eigen merkidentiteit en scherpe marketingcommunicatie die qua vorm en taal aansluit bij de stad;
- Een heldere, nieuwe naam. Niet meer Museum Rotterdam. Voorlopig gebruiken we de neutrale naam NSF Rotterdam.

NSF Rotterdam is een beleving op zich, maar ook de portal voor de Rotterdamse museum- en erfgoedsector:

- Een museum dat de inleiding vormt op andere musea en organisaties die specifieke onderdelen van het verhaal van Rotterdam vertellen;
- Een museum met een uitgestoken hand dat plek, podium en ondersteuning biedt aan andere organisaties, communities en personen, zolang het over Rotterdam en Rotterdammers gaat;
- Etalage van de gemeentelijke erfgoedorganisaties: Stadsarchief, BOOR/archeologie en Monumentenzorg. Dit zijn diensten met interessante content, collectie en verhalen, maar beperkte middelen en expertise om dit voor een breed publiek op juiste wijze te ontsluiten;
- Een spilfunctie om de broodnodige samenwerking in het Rotterdamse erfgoedveld aan te jagen en te ondersteunen. In ieder geval op het gebied van:
 - Collectieve PR & marketing;
 - Samenhangend aanbod museum- en erfgoededucatie richting onderwijs;
 - Outreach programma's voor specifieke doelgroepen;
 - Versterken en visualiseren Collectie Rotterdam.

2.3 Doelgroepen en publieksbereik

Ook voor non-users en light-users

NSF Rotterdam richt zich op inwoners van Rotterdam en de regio Rijnmond, maar is met een eigentijdse vaste presentatie van het Verhaal van Rotterdam en steeds wisselende exposities ook interessant voor toeristen. NSF Rotterdam bedient verschillende doelgroepen:

- Alle inwoners van Rotterdam en regio, met accent op:
 - Jeugd
 - Educatie/scholen
 - Gezinnen/families
 - Communities
 - Makers
- Toeristen:
 - Vrijetijd (Rotterdam Partners: 'do-risten')
 - Zakelijk, expats

Maritiem Museum Rotterdam trekt ca. 200.000 bezoekers, het Wereldmuseum Rotterdam ca. 50.000 (2019; gedeeltelijk open na verbouwing). Museum Liverpool trekt bijna een miljoen bezoekers (gratis), MAS Antwerpen zit op ca. 650.000, Museum Hamburg op 100.000. Amsterdam Museum (hoofdlocatie) groeit richting 200.000 bezoekers (inclusief sublocaties (o.a. Portretgallerij Hermitage) zelfs ca. 600.000). Voor NSF Rotterdam denken we dat met een dijk van een museale presentatie, een veelzijdig programma aan publieksactiviteiten, een sterke branding en top gehuisvest, gekoerst kan worden op 150.000 à 200.000 bezoekers per jaar.

Met de collega instellingen moet afgestemd worden wie welk publiek bedient. NSF Rotterdam kan een extra inspanning leveren om publiek te bereiken dat nu niet of minder naar musea komt: de non-users en light-users. Ook zal NSF Rotterdam gericht inzetten op de Whize-publieks-groepen 'stedelijke toekomstbouwers' en 'wijkgerichte vrijetijds-genietters'. Deze worden nu maar mondjesmaat bereikt door musea en erfgoedinstellingen. Voor de groepen die nu niet of nauwelijks bereikt worden met de 'reguliere' communicatiemiddelen geldt dat er online kansen liggen in het effectief bereiken en aanspreken van deze groepen.

Een bijzondere doelgroep van NSF Rotterdam betreft de Rotterdamse erfgoedgemeenschap. NSF Rotterdam ondersteunt het brede erfgoedveld met faciliteiten, samenwerkingsprojecten, collectie-uitwisseling en onderzoek. Daarbij kan het gaan om professionals van musea en erfgoedinstellingen, maar ook om erfgoedvrijwilligers.

Een andere belangrijke doelgroep zijn toeristen, bezoekers aan de stad. Voor hen moet een bezoek aan de NSF vanzelfsprekend worden: een must-see bij je stedentrip. NSF Rotterdam in de voorgestelde opzet zal een belangrijk instrument kunnen zijn in de uitvoering van de Toerismevisie *Te Gast in Rotterdam; een nieuwe kijk op toerisme*. Niet alleen vanwege de substantiële bezoekersaantallen die haalbaar zijn, maar ook omdat de NSF Rotterdam hét verhaal van Rotterdam vertelt op authentieke wijze. Bovendien omdat NSF Rotterdam straks niet alleen zichzelf, maar de hele Rotterdamse museum- en erfgoedsector promoot.

2.4 Wat is er te zien en te beleven?

Genoeg te zien en doen!

Een bezoek aan NSF Rotterdam is meer dan alleen een bezoek aan een vaste, fysieke tentoonstelling.

Kernelementen

Het Verhaal van Rotterdam én de Rotterdammers is waar alles om draait. Het is geen statisch gegeven vanuit het verleden, maar altijd in beweging. NSF Rotterdam biedt zowel bezoekers als de werkers in het veld volop mogelijkheid om dit verhaal te onderzoeken, te voeden, te vertellen en door te trekken naar de toekomst. NSF Rotterdam biedt daartoe wisseltentoonstellingen, speciale publieksprogramma's, events, debatten, projectruimten, een winkel en café. Ook manifesteert NSF Rotterdam zich online.

NSF Rotterdam bestaat uit de volgende kernelementen:

- NSF Experience
- NSF Forum
- NSF Online

NSF Experience: vaste tentoonstellingen en verbinding aan actualiteit

NSF Experience biedt een professionele, eigentijdse, inspirerende, interactieve museale bezoekerservaring waarin het Verhaal van Rotterdam wordt gepresenteerd. NSF Experience is alleen toegankelijk met een toegangsticket.

De kern van NSF Experience is een (semi-)permanente presentatie van het Verhaal van Rotterdam. Groot en meeslepend gepresenteerd aan de hand van enkele hoofdthema's, kenmerkend voor de geschiedenis van Rotterdam, te beginnen met een krachtig beeld van wat Rotterdam nu is. Vanzelfsprekend wordt dit verhaal zorgvuldig samengesteld. Gedacht kan worden aan:

- Veelkleurige, multimediale tentoonstelling over het Rotterdam van nu. Over de bewoners, de architectuur, de Nieuwe Maas, de bruggen, de festivals, de haven, Feyenoord, het buitengebied.
- Het ontstaan en de opkomst van Rotterdam. Over de dam in de Rotte, de stadsrechten en de eerste havenactiviteiten. En wat daar nu nog van is te zien, zoals de Laurenskerk en het Schielandshuis.
- Expansie van de haven. Over de groei die de haven doormaakte in de 19^e en 20^e eeuw tot de destijds grootste havenstad ter wereld. Nog steeds is het de belangrijkste haven van Europa. Dat heeft effect op de economie, de stad, het landschap en de samenstelling van de bevolking.
- De verwoesting van WOII op de stad. Het beeld van Rotterdam voor en na het grote bombardement van 14 mei 1940. Het trauma: een keerpunt in de geschiedenis van Rotterdam. Parallellen tonen met andere steden die eenzelfde lot ondergingen. Het huidige Museum '40- '45 NU wordt hierin geïntegreerd.
- Wederopbouw. Stad van opnieuw beginnen. Met nieuwe gebouwen, moderniteit en eigenzinnige architectuur in nieuwe wijken. De stadsuitleg, de ontwikkeling van Zuid. Met aandacht voor Rotterdam als werkstad, motor van de nationale economie. Waarbij de uitbreiding haven, Europoort, Maasvlakte I en II belangrijke rollen speelden.

Met (semi-)permanente focuspresentaties, zoals:

- Rotterdamse portretten. Portretten (geschilderd en gefotografeerd) van bekende en onbekende Rotterdammers door de eeuwen heen.
- De Metro. Rotterdam was de eerste stad in ons land met een metro.
- Rotterdam Rhythm. Beeld van de eigenzinnige jongerencultuur en Rotterdam als muziek- en festivalstad.
- Erasmus en wetenschap. Desiderius Erasmus: wijsgeer, filosoof en bekendste Rotterdammer aller tijden. Over de essentie van zijn denkbeelden en zijn invloed en een projectie van zijn gedachtegoed op de hedendaagse samenleving.
- Rotterdam in de wereld; de wereld in Rotterdam. De impact van Rotterdam als internationale havenstad. Aantrekkingskracht op steeds weer nieuwe bevolkingsgroepen.
- Stad in beeld. Rotterdam door de eeuwen heen; van het oudste (bewegende) beeld, tot nu. Historische foto-, film- en kaartcollectie in combinatie met nieuwe mapping-technieken, 3D-kaarten en virtual reality.
- Persoonlijke verhalen. Oral history, ooggetuigenverslagen en interviews op beeld en geluid. Bewoners maken van Rotterdam de stad die het is en die wij kennen.

Thema's voor wisseltentoonstellingen worden gekozen op basis van actuele maatschappelijke vraagstukken

De vaste tentoonstellingen van NSF Experience bevatten topstukken uit de rijke Collectie Rotterdam. Presentaties worden consequent verbonden aan de actualiteit. Naast de (semi-)permanente presentatie biedt NSF Experience een programma wisseltentoonstellingen. Thema's voor wisseltentoonstellingen worden gekozen op basis van actuele maatschappelijke vraagstukken, verdieping van een hoofdthema en/of belangrijke jubilea en herdenkingen. Wisseltentoonstellingen kunnen ook plaatsvinden op buitenlocaties, bij partnerorganisaties en in de wijken.

Met het programma wisseltentoonstellingen zoekt NSF Rotterdam naar interessante cross-overs, zowel op wijkniveau als op stedelijk niveau. Voor wisseltentoonstellingen wordt waar mogelijk samengewerkt met vernieuwende makers, erfgoedinstellingen, wijkorganisaties, communities, onderwijsinstellingen en ondernemers. Ook wordt gezocht naar samenwerking en crossovers met grote museale en culturele instellingen zoals het Nederlands Fotomuseum, Het Nieuwe Instituut, het Wereldmuseum, Rotterdam Festivals en De Doelen.

Verder bevat NSF Experience een interactief aanbod voor de jeugd: een Medialab voor jongeren van 8 tot 24 jaar, waarin zij met inzet van verschillende media verschillende aspecten van het Verhaal van Rotterdam onderzoeken en aan elkaar presenteren.

NSF Forum: ideeën over het verhaal van de stad uitwisselen

NSF Forum is het vrij toegankelijke deel van NSF Rotterdam. Hier kun je terecht voor ontmoeting, debat, inspiratie en presentaties. NSF Forum is een trefpunt en pleisterplaats voor iedereen die geïnteresseerd is in, of betrokken bij het Rotterdamse. Dit kan een algemeen publiek zijn of vrijwilligers, studenten en professionals. NSF Forum is dé plek om ideeën, opvattingen, kennis, beelden en inzichten uit te wisselen over het actuele verhaal van de stad.

NSF Forum biedt ruimte aan een zeer divers programma met lezingen, debatten, documentaires, optredens, mini-expo's, filmavonden, stadsgedichten, live-uitzendingen, enzovoorts. In NSF Forum wordt het verhaal van Rotterdam caleidoscopisch verteld. Het forum fungeert als een open kanaal, met zowel eigen activiteiten als programma van andere organisaties en communities.

In NSF Forum wordt het verhaal van Rotterdam caleidoscopisch verteld

In het hart van NSF Forum komt - naast de in het oog springende ticketbalie c.q. entree tot het museum - een stevige horecafunctie, de basis voor ontmoeting. Natuurlijk met Rotterdamse producten op de kaart. Onderdeel van de horeca is een open podium voor kleinschalige optredens. Dit is ook de plek voor een wekelijks live debatprogramma in samenwerking met mediapartners als Vers Beton, Arminius en/of RTV Rijnmond.

Gekoppeld aan de horeca zijn verschillende ruimtes voor presentaties, overleg, workshops en debat:

- Vergaderruimtes in verschillende soorten en maten;
- Workshop- en educatieruimtes in verschillende soorten en maten;
- Auditorium, film- en theaterzaal;

De horeca fungeert als foyer/catering voor bijeenkomsten in deze ruimtes, die tevens te verhuren zijn.

NSF Forum krijgt een grote museumwinkel met een groot Rotterdams assortiment:

- Dwarsdoorsnede van de andere museumwinkels in de stad;
- Merchandising Rotterdams erfgoed (met 'de zonnebloemen van Rotterdam');
- Design- en kunstverkoop van Rotterdamse makers;
- 'Supermarkt' met typisch Rotterdamse producten (zoals eerst Groos).

NSF Forum heeft een sterke etalagefunctie voor de gemeentelijke erfgoeddiensten Stadsarchief, Bureau Archeologie en Monumentenzorg:

- Etalage, met presentaties van actuele projecten/onderzoeken van afdeling Monumentenzorg Archeologische dienst en Stadsarchief;
- Open werk- en ontvangstruimte, met flex-/studieplekken met erfgoedbibliotheek/naslagwerken en spreekuren voor onderzoekers en geïnteresseerden.

NSF Online: het Verhaal van Rotterdam online verteld

De hele NSF-collectie is via de website van het museum te bekijken, gerubriceerd op de hoofdthema's van het Verhaal van Rotterdam. Ook biedt de website een portal voor de gehele Collectie Rotterdam. Verder zijn de uitzendingen van de wekelijkse debatprogramma's doorlopend te zien, net als de verschillende sociale kanalen waarop de NSF te volgen is.

De belangrijkste invulling van NSF Online betreft de activatie van platforms. Er komen verschillende typen:

- Inhoudelijke platforms rondom de hoofdthema's van het Verhaal van Rotterdam. Deze platforms zijn bedoeld om collectiestukken, persoonlijke verhalen, publicaties en onderzoeken te delen.
- Wijkplatforms: online plekken waar bewoners het erfgoed van hun wijk delen met eigen verhalen en foto's. Ook foto- en filmmateriaal uit andere collecties (o.a van Stadsarchief) bekijk je hier, net als agendafunctie, met een overzicht van wat wanneer te doen is.
- (Besloten) platforms voor Rotterdamse erfgoed-professionals die betrokken zijn bij structurele samenwerkingsprogramma's.

2.5 Spilfunctie

Collectieve marketing, educatie, outreach programma's en collectie

Naast het museaal vertellen van het verhaal van de stad krijgt NSF Rotterdam de opdracht om meer samenhang en samenwerking in de Rotterdamse museum- en erfgoedsector te krijgen. NSF Rotterdam wordt een museum met een spilfunctie. Die spilfunctie komt o.a. tot uiting in:

- Gezamenlijke (wissel)tentoonstellingen
- Activiteiten en de podiumfunctie van NSF Forum
- Online platforms

De spilfunctie van NSF Rotterdam heeft daarnaast betrekking op structurele samenwerkingsprogramma's in de stedelijke museum- en erfgoedsector:

- **Marketing**

NSF Rotterdam support een samenwerkingsverband van de professionele musea en erfgoedinstellingen van de stad. Het samenwerkingsverband bestaat uit een gezamenlijk team van marketingcommunicatiespecialisten en programmeurs. Ook Rotterdam Festivals is aan boord. Periodiek analyseert het team (op basis van de Whize-doelgroepsegmentatie) op instellingsniveau welke publieksgroepen goed worden bediend en welke minder of niet. Ook de kritische succes- en faalfactoren worden bepaald. Op basis van deze periodieke analyses worden verbetermaatregelen genomen, sommigen collectief en sommigen individueel. NSF Rotterdam geeft uitvoering aan of ondersteunt de gezamenlijke marketingcommunicatie-acties en beschikt daartoe over uitvoeringsbudget.

- **Educatie**

Ook hier werken professionele musea en erfgoedinstellingen samen, waarvan de educatiespecialisten onder begeleiding van NSF Rotterdam een team vormen. In plaats van aanbodgericht te werk te gaan, zorgt het educatieteam voor museum- en erfgoedactiviteiten die aansluiten op de vraag, kerndoelen en onderwijstype. Het educatieteam zorgt ervoor dat het aanbod van de verschillende musea in samenhang aan het onderwijs wordt aangeboden. NSF Rotterdam ondersteunt en coördineert het team museum- en erfgoededucatie.

- **Outreach Programma's**

Het ultieme doel is om alle Rotterdammers te bereiken. Ook doelgroepen die minder makkelijk naar het museum gaan, vanwege een geestelijke of lichamelijke beperking, taalbarrières (expats, nieuwkomers) of vanwege een sociaal isolement. NSF Rotterdam ontwikkelt voor deze groepen in samenwerking met de andere musea, erfgoed- en maatschappelijke instellingen, zoals zorginstellingen, Huizen van de Wijk en maatwerkprogramma's.

- **Collectie**

NSF Rotterdam krijgt de opdracht om samen met andere collectiebeheerders meer samenhang in de Collectie Rotterdam te brengen. Met de hoofdthema's van het Verhaal van Rotterdam als uitgangspunt, wordt een overkoepelend verzamel- en ontzamelbeleid opgesteld en uitgevoerd. Ook de digitale ontsluiting en doorzoekbaarheid van de Collectie Rotterdam wordt aangepakt, met o.a. betere toepassing van linked open data bij collectieregistratie en harmonisering van digitale collectie portals. Daarbij wordt ook een overkoepelende webportal Collectie Rotterdam opgezet en ontwikkeld. NSF Rotterdam

stuurt hiervoor de permanente werkgroep Collectie Rotterdam aan. Alle musea en erfgoeddiensten met gemeentelijke collectie nemen deel aan de permanente werkgroep Collectie Rotterdam, maar ook andere musea met voor de stad relevante collectie (HNI, RoMeO, Chabot Museum, CBR Atlas van Stolk/Erasmus Collectie) mogen meedoen.

De samenwerkingsprogramma's hebben alleen kans van slagen wanneer aan een aantal randvoorwaarden wordt voldaan:

- NSF Rotterdam moet van voldoende middelen (menskracht en budget) worden voorzien om uitvoering te geven aan de samenwerkingsprogramma's.
- De uitvoering ervan wordt expliciet in de subsidiebeschikking opgenomen met concrete, meetbare doelstellingen.
- De musea en erfgoedorganisaties die structureel gemeentelijke financiering ontvangen, krijgen de opdracht van de gemeente om deel te nemen aan de samenwerkingsprogramma's door dit op te nemen in de subsidiebeschikkingen en managementcontracten (gemeentelijke erfgoeddiensten) en om hun inzet en resultaat te verantwoorden in hun jaarlijkse rapportages.
- Monitoring van de beoogde samenwerking en effecten daarvan, zowel op het niveau van individuele instellingen als op sectorniveau.

2.6 Organisatie en exploitatie

Andere positionering vraagt andere organisatie

Het is nu nog te vroeg om een uitgewerkt voorstel voor de inrichting van de organisatie en de exploitatieopzet van NSF Rotterdam te doen. Daarvoor is een aantal jaren ervaring met de nieuwe rollen, taken en samenwerkingen noodzakelijk. Ook is meer duidelijkheid over de locatie en de huisvesting van NSF Rotterdam nodig. In het ontwikkeltraject dat de gemeente voor de NSF heeft vastgesteld, is aangegeven dat het opstellen van een businesscase met uitgewerkte voorstellen over organisatie en exploitatie pas in de 3e fase aan de orde is (concretiseringsfase). We kunnen, met deze stip op de horizon voor een NSF Rotterdam, al wel iets zeggen over organisatie en exploitatie.

NSF Rotterdam krijgt een andere positionering en opdracht dan het Museum Rotterdam. NSF Rotterdam krijgt een representatief, uitnodigend en extrovert karakter. Hier heerst gevoel voor het grote gebaar. Hier wordt de nieuwsgierigheid naar nieuwe verhalen gewekt. Hier is een sterke *drive* aanwezig om die verhalen door te vertellen aan zoveel mogelijk Rotterdammers en bezoekers, ook aan groepen die minder vanzelfsprekend bereikt worden. Het NSF Rotterdam verleidt bewoner én bezoeker van Rotterdam tot een bezoek, ieder met een eigen boodschap en reden om erheen te gaan. Zo speelt NSF adequaat in op de groei van het toerisme in de stad.

***De NSF is een belangrijke aanjager van de sector zelf
en zoekt continu naar nieuwe verbindingen met allerlei
partners in de stad***

De NSF is verder een belangrijke aanjager van de sector zelf en zoekt continu naar nieuwe verbindingen met allerlei partners in de stad. Door consequent te werken aan samenwerkingsprogramma's, dient NSF als de spil in de stedelijke museum- en erfgoedsector: dat waar het nu aan ontbreekt. Deze oriëntatie en opdracht vraagt om specifieke competenties en vaardigheden van medewerkers.

Museum Rotterdam had tot 2020 een organisatie van 28 fte. De stip op de horizon voor NSF Rotterdam vraagt om meer en deels andere personele inzet:

- Actieve programmering in verbinding met de stad vraagt om stadscuratoren en producenten met een grotere diversiteit in expertise, achtergrond, leeftijd, et cetera.
- Grote museale performance op meer vierkante meters met meer wisseltentoonstellingen vraagt om sterke museale basisorganisatie (programmering, openstelling, bedrijfsvoering, beheer, logistiek, marketingcommunicatie).
- Ook de uitvoering van structurele samenwerkingsprogramma's op het gebied van collectieve marketing, afstemming educatie, Collectie Rotterdam (online) en de verbinding van gemeenschappen vraagt om afzonderlijke personele inzet.

De stip op de horizon biedt tegelijkertijd ook zicht op meer inkomsten

Met de ambitie van een grotere, aantrekkelijke accommodatie zullen ook de huisvestingslasten stijgen. Onduidelijk is nog met hoeveel. In het volgende hoofdstuk zijn enkele huisvestings-scenario's op hoofdlijnen uitgewerkt met daarbij een indicatieve kostenberekening. De stip op de horizon biedt tegelijkertijd ook zicht op meer inkomsten, vanwege hogere bezoekersaantallen in NSF Experience (museum) en de publieksactiviteiten in NSF Forum (horeca, verhuur, winkel). Ook biedt een meer ambitieus programma zicht op meer inkomsten uit fondsenwerving en sponsoring.

Verkenner Johan Moerman gaf in zijn rapportage al aan dat een nieuwe invulling van de NSF ook vraagt om verruiming van de subsidie. Als indicatie noemt hij een subsidie zoals ook het Wereldmuseum en het Maritiem Museum ontvangen (ca. € 5 miljoen). Of dat voldoende is, moet blijken in de volgende fase. Op basis van een concreet huisvestings-voorstel en inzicht in de mogelijke organisatie-inrichting is een uitgewerkte businesscase mogelijk.

Programmaplan 2021-2024

3

VAN EXPERIMENTEREN KUN JE LEREN!

*Het belang van ruimte voor experiment
bij het bepalen van de juiste koers*

► **Pagina 48**

Meryem Slimani, van het instagram account @meryemfirst, met haar moeder Najate LekLye. Textielcollectie depot Museum Rotterdam 2021. Foto: Cye Wong-Loi-Sing.

Juist de periode waarin we toewerken naar een NSF moeten we goed benutten. Dat betekent dat we de collectie en het verhaal van de stad blijven tonen en onderzoeken. De komende jaren dienen als inzet om - vanuit de gedachte van het eerder geschetste basisconcept - te experimenteren met inhoud en diverse programmeringsvormen. Dus van een klassieke expositie in de Laurenskerk en bijeenkomsten op een ponton in de Maas tot een educatieve film of een vaste rubriek in de krant: de mogelijkheden zijn legio. In dit hoofdstuk zetten we het doel van het programmaplan uiteen, gaan we nader in op de experimenteerfase en het belang van een stadsbreed programma en samenwerkingen. We sluiten af met een concretisering van deze fase.

3.1 **inleiding**

Ruimte voor experiment, draagvlak als resultaat

Experiment met en onderzoek van inhoud zijn van belang in deze fase, net als de actieve benadering en binding van allerlei bekende en onbekende (programma)makers en organisaties. Diversiteit - qua leeftijd, achtergrond, expertise en aandachtsgebieden - is nodig om een zo breed mogelijke doelgroep te (be)trekken. Idealiter leiden deze samenwerkingen tot interessante crossovers, niet alleen qua presentatievormen of onderwerpen, maar ook qua publiek. Experiment is nodig om de juiste richting te ontdekken en de stip op de horizon te zetten of juist te verplaatsen. Dat betekent direct ook dat er ruimte nodig is. Ruimte voor onverwachte successen en voor onverwachte tegenvallers. Hoe dan ook dient de experimenteerfase ruchtbaarheid, zichtbaarheid en draagvlak op te leveren onder Rotterdammers. En inzicht in dat wat werkt bij het overbrengen van het verhaal van de stad. Vanzelfsprekend gaan we daarbij niet uit van eenmalige samenwerkingen, verbindingen, bezoeken of successen: we bouwen aan duurzame relaties en alle betrokken partijen moeten zich eigenaar, vriend of onderdeel van de NSF gaan voelen.

Doel: een helder verhaal van de stad

Het doel van programmatisch experimenteren met de collectie is om het verhaal van de stad, een diversiteit van verhalen uit het verleden en heden, helder te krijgen en zichtbaar te maken. Collectiestukken zijn dragers van verhalen en kunnen op allerlei manieren worden ingezet om verhalen over te brengen en te verbinden aan de huidige stad en actualiteit. Het experimenteren moet onder andere inzicht geven hoe je collectie op een aansprekende wijze kan presenteren, waardoor het relevantie krijgt voor Rotterdammers. Een ander doel in deze fase is om meer bekendheid voor en met de collectie te genereren. Door de deuren actief te openen voor *usual* en vooral ook *unusual suspects*, komen er nieuwe inzichten op de waarde en waardering van deze collectie voor hen en hun achterban. Dit betreft de collectie van Museum Rotterdam, maar ook collectiestukken erbuiten die het verhaal van de stad vertellen. Deze zijn bijvoorbeeld in het bezit van musea, stichtingen of particulieren. Samen vormen al deze stukken de Collectie Rotterdam. Uit al deze bronnen willen we putten om de relevantie, rijkdom en breedte van de Collectie Rotterdam te onderzoeken, tonen en betrekken bij NSF.

In alles wat we ondernemen willen we mensen betrekken bij het verhaal van de stad

In alles wat we in deze fase ondernemen, willen we mensen informeren en betrekken bij het verhaal van de stad: zij zijn inherent onderdeel van dat verhaal en dat moeten mensen gaan beseffen én voelen. Vanuit die gedachte is het goed om te kijken hoe we een brede groep Rotterdammers het beste aanspreken. Is dat vanuit een wetenschappelijk-historische blik? Vanuit de actualiteit? Vanuit creativiteit? Misschien is het juist de combinatie van verschillende geluiden die hetzelfde verhaal herhalen. De experimenteerfase is er om dit te toetsen en bij te sturen.

Doel

- De verhalen van de stad en de centrale thema's daarin ophalen en vertellen;
- Een beeld krijgen van de belangrijke thema's en invalshoeken die ontbreken;
- De relevantie van collectie toetsen;
- Bovenstaande bereiken door inzet van *usual* en *unusual suspects*;
- Bovenstaande bereiken met vernieuwende presentatievormen;
- Bekendheid voor de Collectie Rotterdam genereren (wat zit er in de collectie?);
- Draagvlak, enthousiasme en netwerk creëren voor de toekomstige NSF.

3.2 Experimenteerfase 2021-2024

Expliciete aanwezigheid van belang, juist in tijdelijkheid

Om tot enthousiasme, draagvlak en netwerk voor de NSF te komen, is herkenbaarheid belangrijk. Maar er is niet één vaste, herkenbare locatie ter representatie. Dat is zowel een uitdaging als kans in deze fase. We zijn deels genooddaakt het wiel opnieuw uit te vinden: terug naar de kernboodschap én zien op welke wijze deze het beste landt en mensen raakt.

Experiment is belangrijk, maar herhaling evenzo. Door herhaling ontstaat herkenning, erkenning en idealiter bewondering en zelfs toewijding onder Rotterdammers. Gezien de grootstedelijke *overload* aan boodschappen is het een uitdaging om onze boodschap helder voor het voetlicht te brengen. Of om podia te creëren waar zowel grote als kleine stadsverhalen klinken én om dit alles aan elkaar te verbinden. Terwijl het juist in deze tijdelijkheid van belang is om aanwezig te blijven en de link te leggen tussen de stad van toen en nu. Het presenteren van deze boodschappen en collectieverhalen kan gelukkig op veel manieren en zowel met als zonder vaste plek. Tijdelijkheid en experiment verlangen hoe dan ook continu een scherpe blik op effectiviteit, helderheid en bijsturen.

Uitdaging:

- Geen vaste herkenbare locatie;
- Geen vaste opstelling (behalve 40-45 NU);
- Geen klimaatinstallatie;
- Geen duidelijke afzender (geen naam, beeldmerk);
- Budget in relatie tot de ambitie.

Voordelen:

- Tijdelijkheid creëert urgentie bij bezoekers;
- Mogelijkheid tot experimenteren met presentatievormen;
- Bijzondere locaties uitproberen;
- Werken met nieuwe makers met frisse blik;
- Aanleiding tot (verkenning van) samenwerking met partnerorganisaties;
- Nieuwe netwerken en contacten aanspreken;
- Verhoogde mediawaarde.

Jaarlijkse vuurpijl werpt spotlight op stad

Rotterdammers houden van ‘hun’ bijzondere, opvallende gebouwen. Rotterdammers houden van tijdelijkheid: kort maar krachtig. Het Depot en De Trap tegen het Groothandelsgebouw illustreren beide. Zo zijn de zilverkleurige Susan Bijl-tassen - geïnspireerd op het Depot - niet aan de slepen. Dat de collectie van Museum Boijmans Van Beuningen in een nieuw architectonisch icoon is gevestigd, zal de bezoekerscijfers straks geen kwaad doen. En dan De Trap: hoewel de Euromast veel hoger is en dagelijks te bezoeken, beklommen maar liefst 400.000 mensen in slechts vijf weken tijd De Trap tegen het Groothandelsgebouw. Waren al die mensen geïnteresseerd in een expositie over 75 jaar Wederopbouw? Kleine kans, maar ondertussen zagen zij wél een expositie van Jan Roovers’ wederopbouwfoto’s. De ene bezoeker is te verleiden met inhoud, de ander met een groots gebaar. Toch nemen ze allebei iets van de inhoud mee én verbinden ze zich aan de plek en het moment.

Zet een thema niet alleen inhoudelijk, maar ook visueel op de kaart

Naast bijzondere plekken en tijdelijkheid houden Rotterdammers van duidelijkheid en doelgerichtheid, in zowel onderwerp als communicatie. De Dakendagen gaan over daken, de Artweek over kunst en de Koopgoot over kopen. Wat leert dit alles ons? Dat een duidelijke focus - zowel in onderwerp als tijd en periode - belangrijk is. Verbind een thema aan een ‘vuurpijl’, een grotere activiteit of ingreep. Dat kan een expositie op een opvallende plek zijn of een grootse ingreep in de buitenruimte. Zet het thema dus niet alleen inhoudelijk, maar ook visueel op de kaart. Jaarlijks kiezen voor dezelfde periode - bijvoorbeeld oktober als de landelijke Maand van de Geschiedenis - draagt bij aan herkenning.

Naast presentatievorm en focus is een duidelijk thema van belang. Zoals ‘De Rotterdamse metro’ of ‘Het Rotterdamse koloniale- en slavernijverleden’. Het zijn juist de duidelijke thema’s die de afgelopen jaren het grootste bereik hadden én de meeste indruk maakten onder een breed publiek. Voorbeelden hiervan zijn exposities als ‘Panorama aan de Maas’ (Kunsthal Culturele Hoofdstad, 2001), ‘Interbellum Rotterdam’ (Las Palmas, 2001), ‘De Aanval’ (onderzeebootloods, 2015) en ‘Rotterdam in the Picture’ (Nederlands Fotomuseum, 2015). Events en projecten buiten de museummuren doen het in Rotterdam ook goed bij het overbrengen van historische verhalen. Denk aan ‘De tunnel of Love’ (2019) die wederopbouwmonument de Maastunnel in de spotlights zette, De Trap (2016) tegen het Groothandelsgebouw naar aanleiding van 75 jaar wederopbouw en de Brandgrens (2007) tijdens het Architectuurjaar. Focus in communicatie en presentatie doet niets af aan de kwaliteit en inhoud van een onderwerp, maar gaat over keuzes durven maken. De hoofdlijnen van een verhaal komen zo namelijk veel beter over bij een breed publiek, wat de drempel tot bezoek lager maakt. Vanzelfsprekend kan en moet er vervolgens op allerlei wijzen verdieping worden aangebracht.

Veel Rotterdammers zijn geïnteresseerd in historische verhalen, maar (nog) geen museumbezoekers

Willen we zoveel mogelijk Rotterdammers bij het onderwerp betrekken? Dan is het belangrijk om de huidige stad én de actualiteit als vertrekpunt te nemen. De huidige bewoners, werknemers en bezoekers zijn onderdeel van die stad. De stad verbindt ons. Die invalshoek stelt ons in staat om iedereen te betrekken in het verhaal. Door Rotterdam te verbinden aan hedendaagse en toekomstige vraagstukken genereer je tevens media-aandacht, wat het gewenste bereik vergroot. Idealiter is de opzet van deze jaarlijkse vuurpijl een duurzame: ook wanneer er een museumgebouw is, is een jaarlijks zichtbare ingreep, evenement of andere *landmark* effectief om een stadsverhaal centraal te stellen en mensen van buiten de museummuren te betrekken. Want zoals onze marktportretten (p. 31-34) illustreren, zijn er genoeg Rotterdammers die wél geïnteresseerd zijn in Rotterdams historische verhalen, maar (nog) niet in de museummuren als kader hiervan.

Zoals eerder aangegeven, zegt ‘focus aanbrengen’ niet dat presentaties enkel en alleen belangrijk zijn als ze groot, groter, grootst zijn. Het betreft hier puur een advies gericht op publieks- en mediabereik in een grote dynamische stad.

Focus

- Bijzondere locatie
- Tijdelijkheid
- Focus qua onderwerp
- Huidige stad als vertrekpunt, verbindend element en relevantie

Stadsbreed programma

Parallel aan de bovengenoemde vuurpijl - een grote expositie of publieksevenement - is een aanvullend stadsprogramma belangrijk. Zo komen we in de haarvaten van de stad, verdiepen we het thema en bouwen we duurzame relaties op. Daar waar de vuurpijl zelf, de (gast)curator(en) en de (tijdelijke) locatie inspelen op het betreffende jaarlijkse thema, bouwen we met het stadsprogramma door op waardevolle relaties en het bestendigen ervan.

Een aanvullend stadsprogramma brengt ons in de haarvaten van de stad

Dit stadsbrede programma bestaat bijvoorbeeld uit het opbouwen van mediarelaties. Een vaste rubriek voor een (online) krant biedt de kans om wekelijks een ander collectiestuk uit te lichten. Sociale media-samenwerkingen (bijvoorbeeld met educatie/hogescholen) bieden hier kansen, net als het claimen van expositieruimten in de wijken (in Huizen van de wijk, zoals het Wijkpaleis in Middelland) en exposities in de buitenruimte (zoals Openbare werken doet met de CAR-frames). Hier kan met bewoners en communities gewerkt worden aan het ophalen en tonen van actuele verhalen rondom plekken en objecten uit de stad. Aanvullend zijn pop-ups door de stad mogelijk: klimaatvitruines, buiten/billboards of ludieke exposure in samenwerking met winkeliers en/of hun winkelruiten. Dit stadsbrede programma is het hele jaar door actief, maar grijpt de 'vuurpijlperiode' aan om resultaten te communiceren. Ook hier is focus en herkenbaarheid weer belangrijk. Door een collectiestuk als uitgangspunt te nemen, een bewoner te interviewen over een relevant thema of door bewoners/ondernemers/kunstenaars te laten reageren op collectiestukken die we door de actualiteit in een ander licht (kunnen) zien. Omdat veel mensen online te vinden zijn, kan een website dienen als verzamelplek van al deze activiteiten. Een plek waar bijvoorbeeld makkelijk nieuwe reacties van makers op objecten geplaatst kunnen worden, online tweeluiken met informatie over het oorspronkelijke werk en de actuele aanleiding om er op te reageren. Ook voor de koppeling met sociale media is zo'n centrale online plek een goede basis.

Het opbouwen en onderhouden van contacten in de onderzoekshoek zijn ook onderdeel van het stadsbrede programma. Op het gebied van het jaarlijkse thema kan actief de samenwerking met de diverse onderzoekspartijen uit de stad worden opgezocht. Op basis van onderzoeksresultaten kan het programma worden bijgesteld om tot in de haarvaten te komen (on- en offline).

Jaarlijkse kick-off: voor verbinding, samenwerking, actualiteit en zichtbaarheid

Als kick-off van de jaarlijkse 'vuurpijlperiode' organiseren we een netwerkbijeenkomst voor, door en met de stad. Met professionals van collega-instellingen, ambtenaren, zusterpartijen als Dig It Up, Belvédère, het Stadsarchief, maar ook de conservator van het Erasmus MC en Rotterdamse makers gaan we op zoek naar verhalen. Zo wordt de kick-off een belangrijk netwerkmoment, een moment van verbinding en samenhang binnen de sector. Het uitgangspunt voor een inspirerend programma? De actualiteit! We ontmoeten, informeren, inspireren en werken aan een agenda met actuele thema's. Deze lopen uiteen van museale en verzamelkwesties ('hoe om te gaan met digitaal archief?') tot bijzonder onderzoek, verricht naar een specifiek thema. Maar ook het agenderen van jubilea als 25 jaar Erasmusbrug, 150 jaar Nieuwe

waterweg of 20 jaar HipHopHuis. We roepen hier op tot verbinding en reflectie. Qua vorm kan het Stadmakerscongres een voorbeeld zijn. De aanpak in thema's van MuCEM (Museum van de Europese en Mediterrane beschavingen in Marseille) is inspirerend. Dit museum (gehuisvest in een architectonisch icoon met jaarlijks 2,6 miljoen bezoekers) grijpt een omvangrijke erfgoedcollectie en monumentaal erfgoed aan om verhalen en thema's te behandelen vanuit een multidisciplinair - antropologisch, sociologisch, archeologisch en historisch - oogpunt.

In het verlengde van de actualiteit is het minstens zo belangrijk om een podium te bieden voor debat omtrent actuele thema's. Wat gebeurt er bijvoorbeeld met de uitkomsten van het onderzoek naar het Rotterdamse koloniale en slavernijverleden? Hoe gaan we om met wederopbouwarchitectuur? Welke groepen en/of gebieden zijn er minder zichtbaar en hoorbaar in de stad en waarom is dat? Het biedt de gelegenheid aan partijen met een specifieke missie en boodschap zich te presenteren.

Deze jaarlijkse bijeenkomst krijgt vorm in de experimenteerfase is *work in progress*, om uiteindelijk tot een duurzame variant te komen voor de NSF.

▲ Jeff Koons MuCEM. Oeuvres de la Collection Pinault', 19 mei - 18 oktober 2021. Op uitnodiging van het MuCEM onderzocht kunstenaar Jeff Koons de erfgoedcollectie van het MuCEM. De expositie is een resultaat van dit onderzoek. De combinatie van erfgoedobjecten met zijn eigen werk is een ode aan de culturele rijkdom van de collectie van het MuCEM. Met deze combinaties moedigt hij het publiek aan zich in deze collectie te verdiepen.

Vuurpijl, stadsprogramma, kick-off

Vuurpijl

- Jaarlijks 1 centraal thema, met een duidelijke focus op een verhaal uit de Rotterdamse geschiedenis
- Jaarlijks een gastcurator of gelegenheidsteam (organisatie) m.b.t. het thema
- Jaarlijks een grotere tijdelijke expositie
- Jaarlijks, in dezelfde periode, een evenement of installatie in de buitenruimte

Stadsbreed programma (Doorlopend/opbouwend met piek in focusperiode)

- Parallel stadsbreed programma, dat jaarlijks uitgebreid kan worden, in actief contact met bewoners en community's
- Vaste expositieruimtes in de wijken, zoals Huizen van de Wijk of etalages
- Expositieplekken in de buitenruimten, zoals CAR-frames en schermen
- Samenwerkingen media voor rubriek collectiestuk
- Samenwerkingen op het gebied van Online, film, docu
- Samenwerken met scholen/ educatie/onderzoeksgroepen

Kick-off

- Netwerkbijeenkomst om te informeren, presenteren, enthousiasmeren
- Erfgoed als aanleiding om verhalen en thema's te behandelen vanuit multidisciplinair oogpunt
- Mix tussen geijkte instellingen en actuele zaken/partijen/initiatieven uit de stad
- Opbouwen naar blijvend

3.3 2025 en verder

Gefaseerd naar een nieuwe Stadsmuseale functie

De periode 2021-2024 is gereserveerd voor tijdelijke programmering. Het toewerken naar een eventueel nieuw museum overschrijdt deze periode wellicht, dat is belangrijk om te realiseren. Ook al wordt op korte termijn besloten dat er een NSF moet komen, dan nog is het een project van jaren om dat te realiseren. Wanneer we op dat moment wachten en tot die tijd inactief zijn, groeit een hele generatie Rotterdamse leerlingen op zonder een plek om in aanraking te komen met de geschiedenis van de stad. De geschiedenis waar zij bovendien zelf deel van uitmaken. Dat scenario is zeer onwenselijk voor elke zichzelf respecterende stad, laat staan voor een stad met de omvang en diversiteit van Rotterdam. Wat kunnen we daar tegenover zetten? Direct na de periode van pop-up locaties en experimenten wordt een tijdelijke locatie ingericht. Op deze plek wordt het belangrijke Verhaal van de Stad verteld en tentoongesteld. Het toewerken naar de NSM, met betrekking tot het locatievraagstuk, is met deze insteek op te delen in drie fasen:

Fase 1: bijzondere, wisselende locaties in de stad

Deze eerste fase (2021-2024) wordt gebruikt om écht te experimenteren. Met zowel collectie, curatoren, samenwerkingspartners, presentatievormen en locatie. In deze fase kunnen tijdelijke exposities plaatsvinden in leegstaande panden, bestaande instellingen als Kunsthal of Laurenskerk of bijvoorbeeld in een metrostation en/of online.

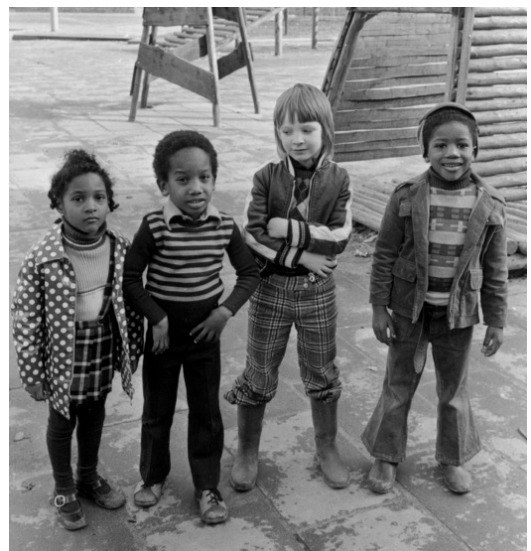
Naast het experimenteren moet het gesprek en onderzoek m.b.t. een tijdelijke (t.b.v. fase 2) en een vaste locatie actief worden doorgezet. Opgedane ervaringen worden meteen verwerkt en nieuwe kansen en mogelijkheden worden toegevoegd en uitgezocht. Nieuwbouw heeft ± acht jaar nodig van start tot realisatie. Dus starten vanaf 2024 betekent op z'n vroegst een nieuw museum in 2032. Dat is onacceptabel.

Fase 2: realisatie stip op de horizon, vaste-tijdelijke locatie

Een stad als Rotterdam kan niet te lang zonder een plek waar het hele jaar door hêt verhaal van de stad wordt verteld. In fase 1 is dat vanwege vele redenen moeilijk te realiseren. Daarnaast is het goed om even afstand te nemen van de fase in het Timmerhuis. Bovendien is het waardevol om écht te experimenteren, rustig na te denken over een volgende stap en om financiering te organiseren voor fase 2 (ná 2024). Om te voorkomen dat generaties schoolkinderen opgroeien zonder plek waar het verhaal van hun stad wordt verteld, is vanaf 2025 een vaste-tijdelijke plek van belang. Een locatie waar het verhaal van de stad wordt getoond, gecombineerd met tentoonstellingen die reageren op of zich verbinden aan de actualiteit. Het afgelopen jaar tijdens bijvoorbeeld de Black Lives Matters-gebeurtenissen en de coronacrisis, met het ErasmusMC als epicentrum van Nederland, werd zo'n museaal podium echt gemist. Het zijn belangrijke gebeurtenissen in de levens van veel Rotterdammers en zullen herinnerd worden.

Ook bij een tijdelijke locatie speelt, net als bij het basisconcept, de vraag van het ambitieniveau. Als de stad toewerkt naar een museum met grootstedelijke uitstraling, moet de tijdelijke programmering in die lijn liggen. Het liefst heeft de locatie, geheel in lijn met de Rotterdamse museale traditie, een toegevoegde en zelfs aanzuigende werking. Het mag rauw zijn en verrassend of juist klassiek met een twist, maar idealiter in elk geval met een bijzonder uitzicht of ligging. Een combinatie met tijdelijke horeca, zichtbaarheid van de buitenkant en goede bereikbaarheid is ideaal. Nog belangrijker is dat de afzender duidelijk is.

Het is onacceptabel dat een hele generatie schoolkinderen opgroeit zonder een plek waar het verhaal van de stad, hún verhaal, wordt verteld

▲ Schiedamsesingel 1974, Alex de Herder, Stadsarchief Rotterdam

De investering voor deze fase is groter dan het bedrag dat jaarlijks voor de NSF is gereserveerd. Naast een investering om een ruimte geschikt te maken voor publiek en de investering voor wisselende exposities en evenementen, worden er kosten gemaakt voor exploitatie. Een slimme

samenwerking met een tijdelijke/pop-up horecaondernemer of (Rotterdamse) retailer, zoals het vroegere Groos, kunnen hier zinvol zijn. Een samenwerking met de NSF, de gemeente en een vastgoedeigenaar kan de basis zijn om deze optie bereikbaar te maken. Rotterdam kent vele interessante plekken, denk aan het Codrico Terrein, Meneba, het Oogziekenhuis, het HAKA-gebouw en bijvoorbeeld de panden naast de Hef aan de Stieltjesstraat. De uitdaging bij deze fase? Het voorkomen van een Timmerhuis-debacle: een verkeerde locatie, te hoge exploitatiekosten en daardoor een te laag budget voor de artistieke inhoud en communicatie.

Voorbeeld: Stedelijk Museum Amsterdam in Post CS-gebouw

Een meer dan geslaagd voorbeeld van een museum op een tijdelijke vaste-locatie, is het Stedelijk Museum Amsterdam. Van 2004 tot en met 2008 had het onderdak in het Post CS-gebouw. Deze mogelijkheid kwam tot stand door een samenwerking van de Gemeente Amsterdam, het Stedelijk Museum en bouwfonds MAB, eigenaar van het pand. In het gebouw vestigden zich in die periode aanvullend ook architecten, ontwerpers en een club 11, een bar met prachtig uitzicht. In vier jaar tijd trok het museum op deze locatie meer dan een miljoen bezoekers. Directeur Stedelijk Museum Gijs van Tuyl verwoordde het als volgt: “Het Stedelijk heeft vanuit die onverwachte plek met open vizier de kunst verkend. Dat heeft geleid tot nieuwe inzichten, bijvoorbeeld over hoe kunst te presenteren in relatie tot de hedendaagse maatschappij. Daar zal het museum in de toekomst zeker door geïnspireerd blijven. Ook bijzonder is dat we in het Post CS-gebouw opvallend veel jongere bezoekers getrokken hebben.” Het kán dus: een geheel eigen en actueel ‘gezicht’ presenteren op een tijdelijke, aansprekende locatie waar iedereen heen wil. Nu moeten we die plek nog vinden.

Fase 3: vaste locatie

Fase drie betreft de oplevering van de stip op de horizon, de oplevering van de Nieuwe Stadsmuseale Functie.

3.4 Concretisering experimenteerfase 2021-2024

Dit verhaal is Ook van Jou!

De NSF bevat een stevige museale basis. Het is een NSF waar de bezoeker hét Verhaal van de Stad ontdekt. Natuurlijk vanuit het nu bezien en op een ‘Rotterdamse’ wijze, maar de belangrijkste thema’s - van de dam in de Rotte, de ontwikkeling tot havenstad, het bombardement, de wederopbouw en de diversiteit - worden er stuk voor stuk gezien en gehoord. Die stevige basis begint nú! Alles wat we nu doen - en vooral ook niet doen - heeft effect op later. Precies dat laten we met de tentoonstellingen in het museum zien met betrekking tot de stad. Maar met datzelfde besef moeten we nu naar de programmering kijken.

De experimenteerfase focust - met deze stip op de horizon in het achterhoofd - op één centraal verhaal per jaar. Een duidelijk thema, waar vervolgens vele aanvullende verhalen onderdeel van kunnen zijn. De gekozen thema’s komen voort uit de actualiteit en koppelen we vervolgens aan de Collectie Rotterdam. Collectie Rotterdam is, zoals eerder aangegeven, breder dan de collectie van Museum Rotterdam. Het omvat ook collecties van andere instellingen en objecten in de buitenruimte, zoals de Hef en ss Rotterdam. Door het gekozen verhaal te koppelen aan een paar collectiestukken, werken we aan de bekendheid van de collectie. De onderliggende

boodschap moet daarbij altijd zijn: dit gaat jouw stad, dit gaat daarom ook over jou. Dit verhaal is kortom, ook van jou! Welke verhalen vertellen we? Welk verhaal past bij jouw visie op en ervaring met de stad?

Hoe komen we hier?

Een vaste stadscurator werkt samen met jaarlijks wisselende gastcuratoren en makers, om aan de ene kant opgebouwde expertise en netwerken te onderhouden en te bestendigen en aan de andere kant om zoveel mogelijk verschillende invalshoeken en samenwerkingspartijen te genereren. De actualiteit is het uitgangspunt, net als verbinding met collectie. Aansluiten bij de actualiteit stelt ons in staat om breder samen te werken met de partijen uit de stad. Het zorgt voor urgentie bij de media om er aandacht ten te besteden, waarmee we het bereik vergroten. Rotterdammers zijn nog niet vertrouwd of zelfs bekend met de Collectie Rotterdam. En dat terwijl alleen al de collectie van Museum Rotterdam meer dan 115.000 items bevat. Daar zitten kunsthistorische en cultuurhistorische parels tussen die te koppelen zijn aan het verhaal van de stad. De experimenteerfase brengt een aantal van die collectiestukken voor het voetlicht. Wat zijn de Rotterdamse Nachtwachten of Mona Lisa's? Dit soort iconische stukken zijn belangrijk omdat ze als dragers van een groter verhaal dienen.

Capitulatievlag + Derek Otte = nieuwe blik op historie

Zie als voorbeeld de capitulatievlag, in principe niets anders dan een wit stuk stof en een bezemsteel. Weinig Rotterdammers hoorden ervan. Door een maker van nu - dichter en spoken word artiest Derek Otte - erop te laten reageren, zien we waar deze vlag voor staat. Elke Rotterdammer snapt bij het lezen van dit gedicht dat het gaat over WOII en het bombardement. Menigeen zal er kippenvel van krijgen. Een object als dit kan dienen voor het grotere verhaal dat voor deze stad zo allesbepalend is geweest. Daarnaast kan een persoonlijk verhaal als dit, over oorlog, wanhoop en moed, aanleiding zijn om in gesprek te gaan met Rotterdammers die daarmee zelf ervaringen hebben.

De Stadscurator maakt inzichtelijk waar de Collectie Rotterdam uit bestaat en moedigt gastcuratoren en makers aan zich onder te dompelen in deze collectie. Gastcuratoren wenden de collectie aan voor het agenderen van actuele thema's via programmering. Thema's komen bovendrijven uit de actualiteit, uit de kick-off meetings en worden gevraagd en ongevraagd aangedragen door een gemêleerde denktank die de stad representeert en optreedt als adviesorgaan van de Stadscurator.

Gastcuratoren wenden de collectie aan voor het agenderen van actuele thema's via programmering

Museum Rotterdam heeft een grote collectie WOII-objecten, maar ook een grote textielcollectie met meer dan 20.000 objecten. En dan hebben we het nog niet eens over de vele stadsgezichten en portretten. Het stadsarchief heeft prachtig bewegend beeld, de stadsbibliotheek bezit de grootste Erasmuscollectie van de wereld en door de stad verspreid bevindt zich veel monumentaal Erfgoed. De Stadscurator opent de deuren van de Collectie Rotterdam en helpt de gastcuratoren op weg. Zij laten zich inspireren en delen hun bevindingen via programmering met hun eigen achterban en het brede publiek.

DE STAD, DE ZON, DE WITTE VLAGDRAGER

— Opgedragen aan Gerrit van Ommering

heen en weer gezwaaid vol overgave
aan het begin van een nieuwe dag
een bezemsteel en een beddenlaken
aan elkaar gemaakt als witte vlag

om te redden wat er te redden was
terwijl de zon begon te schijnen
op een bezette maar bestaande stad
die even later zou verdwijnen

de laatste strohalm, het zijden draadje
het zweet, de tranen, de spetters bloed
de schreeuw om genade mocht niet baten
de stad ging haar noodlot tegemoet

waanzin houd je met een vlag niet tegen
de zon brak op die dag niet meer door
de stofwolken na de bommenregen
het lag niet aan die sergeant-majoor

hij liep heldhaftig tussen de troepen
voor hij zijn wereld zou zien vergaan
hij bleef om mededogen roepen
maar het kwaad heeft daar geen boodschap aan

zo daalde het duister neer op een stad
die zoals het licht soms doet, verdween
maar die, zoals de zon na elke nacht
uiteindelijk toch weer verscheen, dus...

de witte vlagdrager is tóch gehoord
op die rampzalige dag in mei
want steeds als hier een nieuwe ochtend gloort
ligt zijn stad er ongenaakbaar bij

— Derek Otte

2021: kick-off

Het adviesrapport is de basis van de eerste kick-off bijeenkomst (2021), zoals eerder omschreven in dit plan. Meningen over het rapport en over de toekomst van de NSF worden tijdens deze bijeenkomst geventileerd en bediscussieerd. Het is tevens de start van het bouwen aan een netwerk en de inventarisatie van actuele thema's. De kick-off moet gepaard gaan met het afgeven van een signaal naar alle Rotterdammers. Een signaal van *work in progress* en een uitnodiging tot participatie. Het Verhaal van de Stad en de Collectie Rotterdam zijn ook van hen!

2022: suggesties eerste programmering

De voorbereidingstijd voor programmering in 2022 is kort. De kick-off bijeenkomst in 2021 dient als belangrijke inspiratiebron voor de stadscurator, maar er zijn ook los daarvan al actuele thema's aan te wijzen. Zo bestaat in 2022 de Nieuwe Waterweg 150 jaar en wordt de metrolijn naar Hoek van Holland opgeleverd. De Nieuwe Waterweg is te koppelen aan een belangrijk collectiestuk (volgens een oud-archivaris dé Nachtwacht van Rotterdam): het Diorama van Gidding, een schilderij van twintig bij vijf meter. De oplevering van de metro naar Hoek van Holland is te koppelen aan het feit dat Rotterdam de eerste metro van Nederland had. De collectie van de stichting RoMeO, de collectie van de RET, is hiervoor o.a. aan te wenden. Beide gebeurtenissen wijzen in ieder geval richting Hoek van Holland.

2023: 150 jaar afschaffing slavernij

In 2023 is het 150 jaar geleden dat Nederland de slavernij afschafte. De gemeente Rotterdam liet onlangs een groot onderzoek verrichten naar het Rotterdamse koloniale en slavernij-verleden. Diverse Rotterdamse culturele instellingen, zoals Museum Boijmans Van Beuningen, het Wereldmuseum, het Maritiem Museum, de Kunsthal, het Stadsarchief Rotterdam en de gemeente zelf, bereiden publieksprogramma voor. Aansluitende NSF-programmering kan hier een verbindende rol spelen. Naast een belangrijk en actueel thema is het een mooie kans om te onderzoeken of en op welke wijze samenwerking tot meerwaarde kan leiden.

2024: nader te bepalen

Gezien de koppeling van de collectie aan de actualiteit, is het nu nog lastig om thema's te noemen voor 2024. Deze moeten voortvloeien uit de actualiteit.

3.5 Evaluatie en monitoring

Evalueren, leren en bijsturen

Jaarlijks maakt de stadscurator een rapportage, vanaf 2023 voor het bestuur van de stichting. Deze jaarrapportage monitort op vaste punten:

- Inhoudelijke bijdrage aan het Verhaal van de stad
- Publieksbereik aantallen en doelgroepen
- Samenwerkingsvormen
- Samenwerkingspartners
- Aanbevelingen voor volgend jaar

Bij de evaluatie wordt de denktank actief betrokken.

▲ Kelkglas 1735-1760, Museum Rotterdam

Organisatie en financiën

fase 1: 2022-2024

4

DE ORGANISATIE VAN EEN NIEUWE START

*Investeren in een nieuw verhaal
van ons allemaal*

Om een nieuwe organisatie soepel op te starten is een goede overgang en integratie van oud en nieuw noodzakelijk. Dit hoofdstuk beschrijft wat daarvoor inhoudelijk en organisatorisch nodig is van het kernteam, van externe partijen, van de stadscurator en kwartiermaker. Tot slot, een overzicht van de financiële benodigheden voor de uitvoering van de stappen in fase 1 (2022-2024).

4.1 Opnieuw beginnen

Een nieuwe start, een nieuwe stichting

Opnieuw beginnen vraagt om een nieuwe organisatie die invulling geeft aan de Nieuwe Stadsmuseale Functie (NSF). De NSF zal zich moeten ontwikkelen tot een stevige organisatie die het Verhaal van Rotterdam museaal weet te ontsluiten en een spilfunctie vervult in de Rotterdamse museum- en erfgoedsector. De NSF is zowel overkoepelend als ondersteunend. Daarvoor is nodig dat de NSF als organisatie het vertrouwen heeft van de spelers in het veld. Dat vertrouwen moet stap voor stap worden opgebouwd. Het lijkt ons raadzaam de NSF te ontwikkelen vanuit een nieuwe stichting, waarin Museum Rotterdam dan kan worden ingevoegd. Beide stappen moeten eerst goed juridisch onderzocht worden.

Gezocht: diverse samenstelling van goede, geïnformeerde bestuurders met groot Rotterdams hart

Het opzetten van de nieuwe stichting NSF hoeft wat ons betreft niet stel op sprong. Juist een zorgvuldige voorbereiding is hier wenselijk. Gelet op de grote opgave van de toekomstige stichting NSF, is het noodzakelijk de juiste personen - ervaren, geïnteresseerd, ambitieus en goed ingewijd in de stof - te interesseren voor bestuur dan wel een Raad van Toezicht en mogelijk een Raad van Advies. We zoeken mensen met een groot Rotterdams hart, een stevig netwerk en uitstekende bestuurlijke kwaliteiten, in een diverse samenstelling die representatief is voor Rotterdam. Onze inschatting is dat die beter te vinden en interesseren zijn, wanneer er een frisse start is gemaakt met de nieuwe programmering.

Wij stellen voor om in de loop van 2022 te beginnen met de voorbereidingen van een nieuw op te richten stichting NSF. De nieuwe stichting NSF zou dan met ingang 2023 operationeel kunnen zijn. Vanaf dat moment neemt de stichting NSF de verantwoordelijkheid van de experimenteerfase (fase 1) op zich. Dan heeft de stichting nog twee jaar om in overleg met de gemeente toe te werken naar een volgende fase (Cultuurplanperiode 2025-2028), met programmering vanuit een tijdelijke huisvesting. En vanaf dan koerst de stichting NSF af op de uiteindelijke situatie waarin het ook een nieuwe museumaccommodatie in exploitatie kan nemen.

Ondertussen: programma in wording

De experimenteerfase is gestart, de eerste activiteiten zijn gepland voor eind 2021. Met ontwikkelen van programma voor 2022 moet eigenlijk nu worden begonnen. Dan is de nieuwe stichting NSF nog niet operationeel. We stellen voor tot aan het moment van oprichting te werken op de wijze zoals dat nu gebeurt:

- De gemeente geeft opdracht en betaalt de sleutelfunctionarissen (nu: kwartiermaker en programmamaker);
- Stichting Museum Rotterdam draagt zorg voor de administratie van out-of-pocket-kosten van programma-activiteiten, waarbij de gemeente een bedrag beschikbaar stelt binnen het budget voor de NSF.

Deze pragmatische constructie biedt voor de korte termijn een oplossing, maar duurt idealiter niet te lang. Het is niet wenselijk om geldstromen via Museum Rotterdam te laten lopen terwijl deze organisatie geen inhoudelijke verantwoordelijkheid draagt.

4.2 Organisatorische vormgeving experimenteerfase

Flexibele organisatievorm en wisselende samenwerkingen

De voorgestelde programma-opzet, met een jaarlijkse 'vuurpijl', het uitrollen van een stadsbreed programma en een jaarlijkse kick-off, vraagt om een flexibele werkorganisatie.

We stellen voor deze flexibele werkorganisatie met ingang van 2022 als volgt op te zetten:

- Een klein NSF-kernteam, in beginsel voor de periode 2022-2024
- Een denktank
- Een jaarlijks aan te stellen gastcurator
- Op projectbasis: opdrachten aan (programma)makers en wisselende samenwerkingsvormen

NSF-kernteam (2022-2024)

Voor het in de benen houden van een goed functionerende projectorganisatie tijdens de zoektocht, stellen we voor om te werken met een kernteam dat bestaat uit:

- Stadscurator (3 à 4 dagen p.w.). De stadscurator is verantwoordelijk voor de uitvoering van het programmaplan 2022 en stelt op basis van de (jaarlijkse) kick-off bijeenkomst een (jaarlijks) programmaplan met programmabegroting op, vanaf 2022 ter vaststelling in het bestuur. De stadscurator is aanspreekpunt en spreekbuis van de NSF in de experimenteerfase.
- Projectmedewerker (5 dagen p.w.). De projectmedewerker is de constante factor om alle projecten in de experimenteerfase – de Vuurpijl, het stadsbrede programma en de kick-off bijeenkomst – praktisch te organiseren. Deze doortastende organisator kan snel en efficiënt in teamverband projecten van de grond krijgen en zal ook de projectbudgetten bewaken.
- Medewerker marketingcommunicatie (2,5 dag p.w.). Zorgt in samenwerking met betrokken partners voor de publiciteit van afzonderlijke projecten en is daarnaast verantwoordelijk voor de marketingcommunicatie van de NSF als zodanig. Zoekt de samenwerking met media als Omroep Rijnmond en Vers Beton om te participeren in NSF-projecten. Ontwikkelt een gerichte strategie voor het benaderen van doelgroepen die nu nog niet goed worden bereikt. Zoekt mogelijkheden voor het opzetten van online platforms.

De administratie van projectkosten (out-of-pocket kosten, inhuur op projectbasis) wordt verzorgd door Museum Rotterdam. De administratieve inzet van 1 à 2 dagen per week moet gevonden worden binnen de bestaande formatie van Museum Rotterdam. Denkbaar is dat het

kernteam vanaf 2023 andere accenten krijgt en wordt uitgebreid, mogelijk met een educatief medewerker, fondsenwerver en/of een ontwikkelaar/beheerder van online platforms. De kernteamleden worden in 2022 op contractbasis ingehuurd door de gemeente. Vanaf 2023 lopen aanstellingen via de stichting NSF.

Diverse denktank

Kernteam c.q. de stadscurator zullen periodiek sparren met een diverse denktank. Deze zou een mix moeten zijn van (potentiële) partnerorganisaties, zoals Stadsarchief, Bureau Monumenten en/of Bureau Archeologie, musea die zich betrokken voelen bij het verhaal van de stad, mensen en organisaties die reflecteren op de stad, sociaal geëngageerde mensen en creatieve denkers en ondernemers vanuit verschillende culturele achtergronden. Met de denktank benoemt de stadscurator bijvoorbeeld het jaarthema, dat vervolgens wordt verkend op programmatische mogelijkheden in de jaarlijkse kick-off bijeenkomst.

De diverse denktank bestaat uit partnerorganisaties, sociaal geëngageerden en anderen die zich betrokken voelen bij het Verhaal van de Stad

Jaarlijkse gastcurator

We stellen voor elk jaar, op basis van thematiek, achtergrond en expertise, een andere gastcurator te betrekken. Deze maakt, daarbij geholpen door het kernteam, op basis van het jaarthema en de ideeën uit de jaarlijkse kick-off-bijeenkomst het inhoudelijk jaarprogramma. Dat betekent dat:

- De gastcurator de curator is van de grote expo/event (vuurpijl);
- De gastcurator richting geeft aan het stadsbrede programma, met kleinere exposities in de wijken, buitenexposities, een mediaprogramma (online, film, docu), een 'collectie rubriek' en een educatief programma.

Voor de benoeming van een jaarlijks wisselende gastcurator wordt advies ingewonnen bij de denktank. Tijdens de jaarlijkse kick-off wordt de aanstaande gastcurator bekend gemaakt. In de periode 2022-2024 kunnen drie verschillende gastcuratoren aan de slag. Wanneer deze werkwijze bevalt, zetten we deze werkwijze in de volgende fase (2025-2028) door. We gaan er vanuit dat de gastcurator gemiddeld één dag per week nodig heeft, een jaar lang. Het kernteam ondersteunt de gastcurator en zet een projectorganisatie op.

(Programma)makers en wisselende samenwerkingsvormen

De stadscurator begeleidt de gastcurator en werkt met het kernteam aan projecten die passen binnen het programma van de gastcurator. De samenwerkingsvoorstellen en opdrachten van de gastcurator aan programmamakers en samenwerkingspartijen worden via het kernteam overgebracht. Daarbij wordt expliciet gestuurd op diversiteit. Want juist via de aan te trekken (programma)makers en samenwerkingspartners kunnen nieuwe netwerken en doelgroepen worden bereikt. Per programmaonderdeel wordt een mogelijke partner/samenwerking nauwkeurig overwogen.

Vanzelfsprekend wordt er samengewerkt met partijen als Echt Rotterdams Erfgoed, de gemeentelijke erfgoeddiensten, Erasmus MC Archief, Platform wederopbouw, Dig It Up, Verhalenhuis Belvédère, Roterodamum, Open Monumentendag Rotterdam en Stichting RoMeO. Maar juist ook met minder voor de hand liggende partijen als HipHophuis, Powwow, Spraakuhloos, De Wasserij, Music Matters, Rotterdam Festivals, de Dakendagen, Poetry en wijk- en bewonersorganisaties en diverse ondernemers wordt samenwerking gezocht.

4.3 Positie Museum Rotterdam

Organisatorische overgangsfase van MR naar NSF

Museum Rotterdam krijgt subsidie voor de periode 2021 - 2024, voor het collectiebeheer en de openstelling van museum '40 - '45 NU. We stellen voor toe te werken naar een overgang van middelen, menskracht en contracten per 2025, bij de nieuwe cultuurplanperiode, tevens startpunt van de volgende fase van de NSF. Mogelijk kan dit eerder. Met de overgang van Museum Rotterdam naar de nieuwe stichting borgen we dat specifieke kennis, faciliteiten, gegevens en systemen met betrekking tot de collectie beschikbaar komen in de nieuwe setting. Ook stellen we de museale presentatie van Museum '40 - '45 NU veilig voor een prominente plek in de vaste presentatie van een nieuwe museum accommodatie. De periode tot 2025 (of tot wanneer mogelijk) wordt benut om de overgang van Museum Rotterdam naar de stichting NSF zo goed mogelijk voor te bereiden.

4.4 Kwartiermaker

Regie op totstandkoming nieuwe organisatie

De rol van stadscurator en kernteam - voor de uitvoering van het programmaplan - bespraken we hierboven. Daarnaast geeft de gemeente opdracht aan een kwartiermaker voor 1 tot 2 dagen per week. Deze opdracht heeft betrekking op:

- Voorbereiding van de nieuwe stichting NSF;
- Voorbereiding invoeging van Museum Rotterdam in de nieuwe stichting NSF;
- Opzetten van duurzame samenwerking Collectie Rotterdam, met alle partijen die gemeentelijke collectie beheren;
- Aansturing nader onderzoek huisvesting NSF, zowel eindbestemming als tijdelijke huisvesting;
- Regie op uitvoering Programmaplan.

Denkbaar is dat de kwartiermaker ook positie krijgt binnen de organisatie van Museum Rotterdam. Dit om de beoogde invoeging in de stichting NSF goed te laten verlopen en voor afstemming te zorgen tussen wat het NSF-programma van Museum Rotterdam als collectiebeherende instelling vraagt.

4.5 Meerjarenbegroting

Fase 1: 2021-2024

Begroting		2022	2023	2024
Lasten				
1.	Personele kosten (kernteam + kwartiermaker)	225.000	225.000	225.000
2.	Gastcurator	45.000	45.000	45.000
3.	Organisatiebudget jaarlijkse event (vuurpijl)	100.000	150.000	200.000
4.	Organisatiebudget Stadsbreed programma	100.000	150.000	200.000
5.	Kosten jaarlijkse kick-off	25.000	25.000	25.000
6.	'Corporate' marketingcommunicatie NSF	50.000	75.000	75.000
7.	Kosten denktank	5.000	5.000	5.000
8.	Administratiekosten	PM	PM	PM
9.	Huisvesting	PM	PM	PM
Totaal lasten		550.000	675.000	775.000

Baten				
1.	Subsidie gemeente Rotterdam	500.000	500.000	500.000
2.	Fondswerving		50.000	100.000
Totaal baten		500.000	550.000	600.000
Resultaat		- 50.000	-125.000	-175.000

Toelichting lasten:

- Ad 1: Personele kosten (kernteam en kwartiermaker): 2,5 fte x € 90.000,-. Gemiddelde personeelskosten in de museumsector bedragen € 80.000,- per fte, inclusief werkgeverslasten, opleidingskosten, enzovoorts. In dit geval zitten we iets hoger omdat de benodigde functies aan de bovenkant van het functiegebouw zitten.
- Ad 2: Gastcurator ca. 45 werkweken x 1 dag pw x uurtarief € 125,-.
- Ad 3: Organisatiebudget jaarlijkse expo/event. We gaan uit van een budget van € 100.000,- in 2022 oplopend tot € 200.000,- in 2024. Voor dit bedrag wordt (programma) makers, productiemedewerkers, huur locatie, inrichtingskosten, verzekering, transport en publiciteit gerealiseerd.
- Ad 4: Organisatiebudget Stadsbreed programma. Idem.
- Ad 5: Organisatiekosten jaarlijkse kick-off bijeenkomst. Nodig voor locatiehuur, vergoeding sprekers, catering, enzovoorts.

- Ad 6: Corporate marketingcommunicatie NSF. Een stevige positionering vraagt veel aan communicatie, marketing en branding. Gezond kengetal is 10% van totale begroting aan out-of-pocket-kosten (dus exclusief personele inzet).
- Ad 7: Kosten denktank. Vacatiegeld a € 250,- x 2 vergaderingen x 10 leden.
- Ad 8: Administratiekosten. We gaan er vanuit dat de projecten door Museum Rotterdam geadministreerd worden.
- Ad 9: Huisvesting. Dit betreft alleen de kantoorhuisvesting van het NSF-kernteam. Huisvestingskosten voor huur programmalocaties maken deel uit van het organisatiebudget. We gaan er vanuit dat het kernteam van de NSF de eerste jaren kosteloos kantoor kan houden bij de gemeente of partnerorganisatie.

Toelichting baten:

- De RRKC adviseerde om € 700.000,- beschikbaar te stellen. We weten niet waar de RRKC dat op baseerde, maar ook wij komen tot de conclusie dat een gemeentelijke bijdrage oplopend tot zo'n € 700.000,- in fase 1 wenselijk is. Wij geven in overweging om het restant programmabudget van 2021 beschikbaar te stellen voor de komende periode. Hiermee kan in ieder geval het tekort over 2022 worden afgedekt en een deel van het tekort van 2023. Voor het resterend tekort 2023 en 2024 kan worden gezocht naar aanvullende middelen.
- We gaan aan de batenkant ook uit van fondswerving. Dat zal nog niet lukken in 2022, maar wel vanaf 2023.
- Denkbaar is – maar nu nog niet goed te overzien – dat bij sommige projecten ook entree wordt geheven. Omdat we in fase 1 nog niet over eigen huisvesting beschikken en projecten per definitie op locatie plaatsvinden, zullen ook de eventuele publieks-inkomsten in beginsel aan die locatie toevallen.

Fase 2: 2025-2028

Een begroting voor fase 2 (volgende cultuurplanperiode) is nu moeilijk te presenteren. Wel kunnen we de hoofdbestanddelen van de NSF-begroting fase 2 benoemen:

- Organisatie en programma NSF in het verlengde van fase 1 (€ 700.000,-);
- Invoeging van Museum Rotterdam (€ 1,7 miljoen);
- Tijdelijk-vaste huisvesting. Een kostenindicatie is hiervoor nog niet te geven.

5

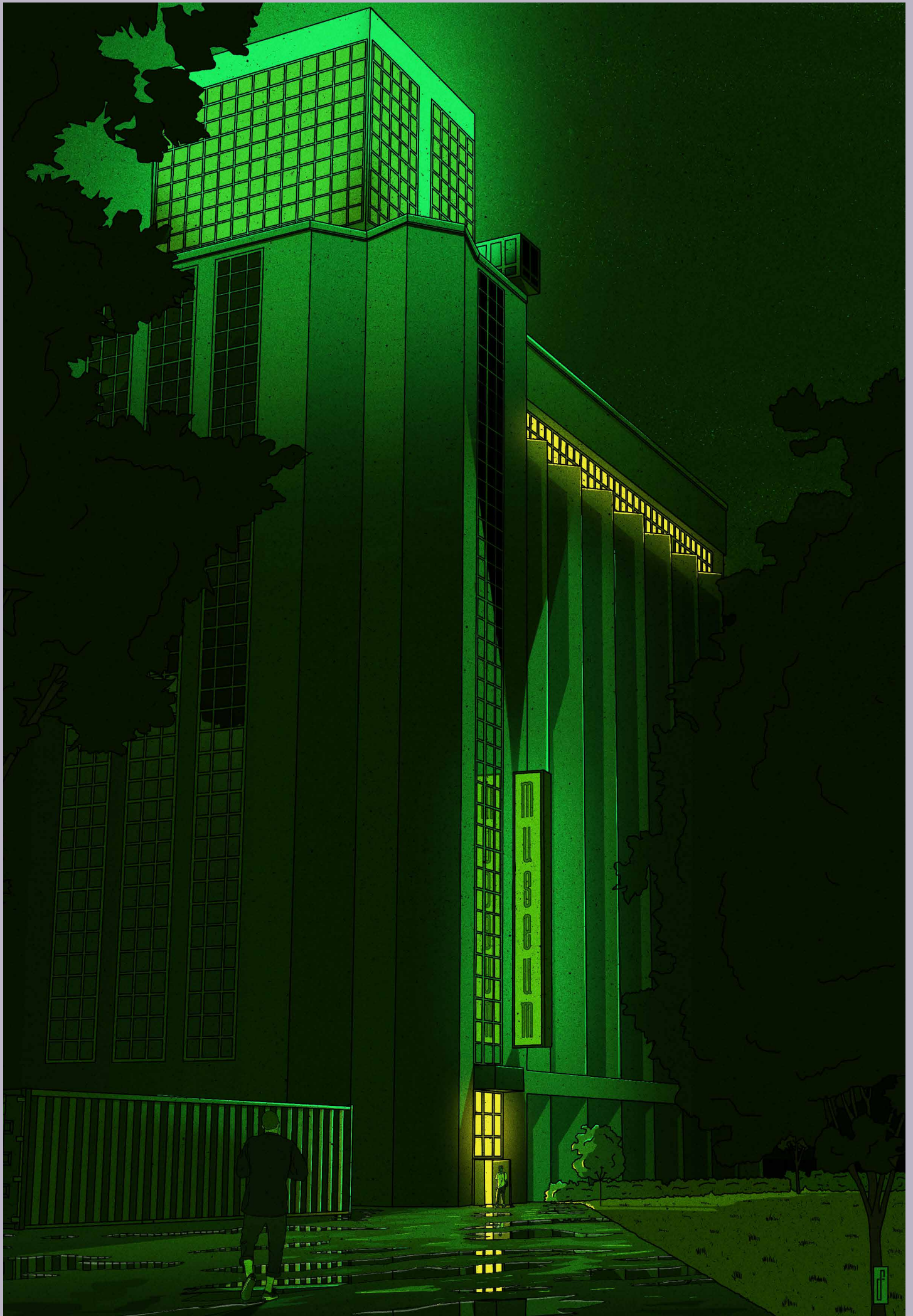
DE HUISVESTING VAN EEN GOED VERHAAL

*Welk hoofdstuk voegen we toe aan
het Verhaal van de Stad?*

► **Pagina 70 en 71**

Illustraties Funs Janssen (Funzig),
Stadstekenaar Rotterdam 2021

Het is tijd om verder te onderzoeken, te vergelijken en keuzes te maken over de huisvestingsscenario's voor de NSF. Kiezen we voor efficiënt of voor identiteit? Efficiëntie past de pragmatische Rotterdammer en heeft de stad misschien zelfs deels gedefiniëerd. Toch moet zelfs de Rotterdammer weten - voelen - dat de geschiedenis van de stad niet slechts te vatten is in een 'oplossing'. Wij zijn die geschiedenis iets verschuldigd. Welke plek bieden wij onze geschiedenis en het Verhaal van de Stad?

5.1 Uitgangspunten en overwegingen

Scenario-overwegingen

De geschetste huisvestingsscenario's van verkenner Johan Moerman vormen het vertrekpunt voor onze scenariostudie. In overleg met de stuurgroep besloten we de definiëring van de scenario's wat aan te passen. De scenario's *Huis van de Geschiedenis* en *Huis van de Stad* impliceren een afsplitsing van geschiedenis en stedelijke actualiteit. Een onwenselijke afsplitsing, aangezien het juist de essentie van de NSF is dat deze zowel de stadsgeschiedenis als stedelijke actualiteit behandelt. Idealiter in onderlinge samenhang.

Ook de RRKC adviseerde een stadsmuseale functie die geschiedenis en stedelijke actualiteit bij elkaar brengt. De benchmark van stadsmusea in omringende landen toont eveneens dat juist de koppeling van geschiedenis en actualiteit van de stad zorgt voor relevantie van elk van deze musea. We maken dus geen onderscheid tussen *Huis van de Geschiedenis* en *Huis van de Stad*; elk scenario dient beide invalshoeken te verenigen.

***In onze stip op de horizon gaan ook wij uit van
een sterk eigen museumgebouw***

De verkenner geeft in zijn rapportage verder aan dat de huisvestingsscenario's voor een NSF van elkaar verschillen in de mate waarin ze vaste of flexibele huisvesting bieden. Met aan het ene uiterste van de lijn de mogelijkheid van een groot iconisch museum en aan het andere uiterste de optie van een footloose stadsmuseale functie. Dit is een organisatie zonder vaste huisvesting, die op tal van locaties bij andere organisaties projecten organiseert. De verkenner vindt de footloose-optie niet wenselijk: een NSF heeft een eigen, herkenbare plek nodig. Dat kan een grote of minder grote plek zijn, maar een museumgebouw is noodzakelijk. Wij onderschrijven dit uitgangspunt en gaan - in onze stip op de horizon - ook uit van een sterk eigen museumgebouw.

***Stadsmusea uit de benchmark zuigen met hun
outreach programma's de stad juist het museum in***

De verkenner geeft aan dat de optie van een groot, iconisch museumgebouw Rotterdam goed past, maar het risico van afzondering in zich draagt, met nadelige gevolgen voor samenwerking en verbinding. Wij onderschrijven de urgentie van een *outgoing* NSF, een organisatie die actief verbinding zoekt met partners in de stad. Wij geloven echter niet dat de grootte van het gebouw hierin bepalend is. De benchmark naar stadsmusea toont dat elk van deze musea succesvol de verbinding weet te leggen met (allerlei doelgroepen en samenwerkingspartners in) de stad. Sommigen (Museum of Liverpool, MAS Antwerpen of MuCEM Marseille) doen dat binnen een grootse, iconische accommodatie met veel multifunctionele ruimten voor ontmoeting, projecten, debat en presentaties. Deze zuigen met hun outreach programma's de stad het museum in. Anderen (Amsterdam Museum) maken evenzeer de verbinding met de stad, maar vanuit een compacter (doch eveneens iconisch) gebouw. Verbinding gebeurt hier meer in de wijken en bij andere musea.

Voor Rotterdam zijn beide opties interessant. Of A) een groot, iconisch museumgebouw waar veel in eigen huis gebeurt of B) een minder groot maar evenzeer iconisch museumgebouw waarvan het museum zich ook op andere locaties manifesteert.

Twee scenario's: Anker van de Stad en Thuishaven

Op basis van bovenstaande overwegingen onderzochten we in deze onderzoeksfase de volgende scenario's:

1. Scenario Anker van de Stad

Invulling van de NSF in een iconisch gebouw met een dijk van een museale presentatie van het Verhaal van Rotterdam, volop ruimten voor wisseltentoonstellingen en voor een divers publieksprogramma waar iedereen het Verhaal van Rotterdam tot zich kan nemen en waar elke organisatie podium krijgt om daaraan bij te dragen.

2. Scenario Thuishaven

Invulling van de NSF in een kleiner, maar evenzeer iconisch gebouw met een dijk van een museale presentatie van het Verhaal van Rotterdam. Wisseltentoonstellingen en de diversiteit aan publieksprogramma's vinden hier niet alleen in eigen huis plaats, maar ook en vooral bij externe partners op verschillende plekken in de stad, binnen en buiten.

De scenario's Anker van de Stad en Thuishaven hebben we in deze rapportage nader uitgewerkt en vervolgens geprojecteerd op mogelijke huisvestingslocaties, waaronder Hoogstraat 110.

Hoewel pas in een volgende fase uitwerking van organisatie en exploitatie aan de orde is, geven wij op voorhand aan dat de scenario's onderaan de streep elkaar niet veel zullen ontlopen qua exploitatiebegroting en subsidieniveau. Beide scenario's gaan uit van een stevig ambitieniveau. Bij scenario Anker van de Stad zullen de gebouwgebonden exploitatielasten lager liggen dan bij scenario Thuishaven, maar daar staat tegenover dat in scenario Thuishaven meer budget opgenomen moet worden voor huur en het geschikt maken van wisselende locaties. Ook qua formatie en organisatiekosten doen beide scenario's niet voor elkaar onder; de omvang van programmering en publieksactiviteiten is vergelijkbaar. Met dien verstande dat deze bij Anker van de Stad overwegend in eigen huis plaatsvinden en bij Thuishaven vooral ook op locatie. Waarmee maar gezegd is dat een keuze tussen een van deze scenario's niet op financiële gronden genomen wordt.

Eventuele relatie tussen depot en nieuwe locatie

Er loopt een oriënterend onderzoek naar een nieuwe depotvoorziening voor Rotterdam. Dit onderzoek wordt eind 2022 afgerond. Eén van de scenario's is een nieuwe depotvoorziening op een nieuwe locatie, waarbij het gebouw aan de Metaalhof wordt afgestoten. De studie onderzoekt ook of het depot een publieks- en algemene onderzoeksfunctie moet krijgen. In deze lijn ligt een relatie met de NSF voor de hand. Vanwege de spilfunctie die de NSF moet krijgen in het Rotterdamse museum- en erfgoedveld en ten aanzien van de Collectie Rotterdam, is het denkbaar dat een nieuwe depotvoorziening deel uitmaakt van de NSF-accommodatie. Beide functies kunnen op elkaar aansluiten en elkaar versterken.

Steeds vaker worden depots gebruikt en opengesteld zodat de schatten die ze herbergen niet ongezien en onbenut blijven

De mogelijke combinatie van de NSF met een depotvoorziening sluit aan op een trend. Steeds vaker worden depots opengesteld voor publiek, als een soort schatkamer en al dan niet gecombineerd met tentoonstellingsfaciliteiten. Zo kent het Centre de Conservations en Resource (CRR) van het nieuwe MuCEM in Marseille een groot depot met tentoonstellingsruimte. Aansprekende voorbeelden zijn ook dichtbij te vinden: het Depot van Boijmans Van Beuningen of het MAS in Antwerpen. Een andere trend is de openbare onderzoeksfunctie van depots: iedereen die meer wil weten van bepaalde collectiestukken kan onder begeleiding toegang tot de collectie krijgen. Het Universiteitsmuseum van Glasgow met The Hunterian Collections Study Centre is een interessant voorbeeld hiervan.

We zien aanvullend een trend waarbij kennis en expertise van de betreffende organisatie beschikbaar wordt gesteld aan professionals en vrijwilligers in de museum- en erfgoedsector. Zo organiseert het Victoria and Albert Museum in London trainingen voor collega-professionals. Barberini Corsini National Galleries in Rome kent een uitgebreid aanbod educatieve programma's en onderzoeksactiviteiten om op locatie de kennis over de collectie te ontsluiten voor een breed publiek. En het Deense Nationale Museum heeft een restauratieafdeling waar ook andere collectiebeheerders terecht kunnen met hun restauratiebehoefte, zowel facilitair als qua expertise.

Door openstelling worden depots steeds vaker daadwerkelijk gebruikt, zodat de schatten die ze herbergen niet ongezien en de kennis die ze vertegenwoordigen niet onbenut blijven. De mogelijkheid tot een NSF met depotvoorziening en openbare functies in Rotterdam is afhankelijk van de locatie. Op een binnenstedelijke locatie (bijvoorbeeld Hoogstraat 110) is dit niet mogelijk. Sommige andere locaties bieden wel deze optie. De optie van een combinatie van NSF met depotvoorziening hebben we niet opgenomen in de onderhavige huisvestings-scenario's, c.q. de pve's: daarvoor is het te vroeg. Wel is het raadzaam om in de scenariostudie voor de depotvoorziening de optie van gecombineerde huisvesting met het museum mee te nemen.

5.2 Scenario Anker van de stad

Voor anker gaan?

Het scenario Anker van de Stad is het centrale punt voor het Verhaal van Rotterdam. Een podium waar iedereen en elke organisatie welkom is het Verhaal van Rotterdam te beleven en te verrijken.

Hoe ziet dat eruit?

Het scenario Anker van de Stad voorziet in een groot en iconisch gebouw van ca. 10.000 m² bvo. Een vloeroppervlak van ca. 10.000 m² komt in de buurt van de sterke stadsmusea van Hamburg (7000 m²), Liverpool (11.000 m²) en Antwerpen (14.500 m²). Het museumgebouw biedt ruimte aan:

- Een goed geoutilleerd museaal deel met een groots en meeslepende vaste opstelling van het Verhaal van Rotterdam, interactieve labs voor kinderen en jongeren en volop ruimte voor wisseltentoonstellingen (Experience).
- Een social space met uiteenlopende publieksvoorzieningen voor ontmoeting, presentaties, uitwisseling en debat (Forum).

Het museumgebouw in Anker van de Stad wordt een plek met veel dynamiek en een grote aanzuigende werking op inwoners en bezoekers van de stad. Een publieksbereik van 150.000 tot 200.000 bezoekers per jaar lijkt ons realistisch. We hebben het dan over museumbezoekers. Het aantal bezoekers van de vrij toegankelijke social space ligt aanzienlijk hoger.

Ruimtebeslag museale deel 'Experience'

Vaste opstelling het Verhaal van Rotterdam (totaal 2.500 m²):

- 5 grote presentaties van de hoofdthema's van het Verhaal van Rotterdam; gemiddeld 250 m² per hoofdthema; totaal 1.250 m²:
 - Veelkleurige, multimediale tentoonstelling over het Rotterdam van nu als superdiverse stad.
 - Ontstaan en opkomst van Rotterdam, Dam in de Rotte, enzovoorts.
 - Expansie van de haven in de 19e en 20e eeuw tot grootste havenstad.
 - Verwoesting WO II. Het trauma van 14 mei 1940 als keerpunt in de geschiedenis van Rotterdam.
 - Wederopbouw. Stad van opnieuw beginnen. Nieuwe gebouwen, moderniteit, eigenzinnige architectuur. Nieuwe wijken, stadsuitleg.
- Vijf focus presentaties op typisch Rotterdamse thema's (gemiddeld 150 m² per thema; totaal 750 m²), zoals:
 - Rotterdamse portretten: bekende en onbekende Rotterdammers door de eeuwen heen.
 - De Metro: Rotterdam was de eerste Nederlandse stad met een metro.
 - Erasmus en wetenschap: de essentie van zijn denkbeelden en invloed op de hedendaagse samenleving.
 - Rotterdam in de wereld, de wereld in Rotterdam: de impact als internationale havenstad en aantrekkingskracht op nieuwe bevolkingsgroepen.
 - Stad in beeld: Rotterdam door de eeuwen heen, van het oudste (bewegende) beeld tot nu en daarna. Historische foto's, film en kaartcollectie in combinatie met nieuwe mapping-technieken, 3D-kaarten en virtual reality.
 - Persoonlijke verhalen: *oral history* met ooggetuigenverslagen en interviews op beeld en geluid. Mensen maken van Rotterdam Rotterdam, het meest inclusieve erfgoed dat er is.

- Interactieve labs (250 m² per lab; totaal 500 m²):
 - Medialab voor jongeren van 13-24 jaar oud
 - Een lab voor kinderen van 5-12 jaar oud

Naast de vaste opstelling biedt het museale deel ruimte voor wisseltentoonstellingen. In Anker van de Stad gaan we uit van in totaal 2.250 m² aan ruimte hiervoor:

- Grote zaal: 1.250 m²
- Middelgrote zaal: 500 m²
- Kleine zalen/kabinetten: totaal 500 m²

Ruimtebeslag publieksvoorzieningen 'Forum'

De NSF krijgt ook een vrij toegankelijke deel. Hier kun je terecht voor ontmoeting, debat, inspiratie en presentaties. Dit is bedoeld voor een algemeen publiek, maar ook voor vrijwilligers, studenten en professionals die van doen hebben met het verhaal van de stad. In scenario Anker van de Stad biedt het Forum een groot volume aan uiteenlopende ruimten:

- Entreegebied (totaal 600 m²):
 - Ontvangsthal met eyecatcher
 - Ticketbalie museum
 - Museumwinkel
 - Garderobe
- Horeca (totaal 450 m²)
- Etalagefunctie gemeentelijke erfgoeddiensten Stadsarchief, Bureau Archeologie, Bureau Monumenten (totaal 450 m²):
 - Informatiedesk
 - Actuele mini-expo's
 - Open werkruimte/studieplekken
- Evenementenruimtes (totaal 2.000 m²):
 - Educatieruimten
 - Filmzaal
 - Auditorium
 - Vergaderruimtes

5.3 Scenario Thuishaven

Samen uit, samen thuis

Ook scenario Thuishaven voorziet in een iconisch museumgebouw, maar minder groot dan Anker van de Stad. Het scenario Thuishaven kent eveneens een museaal deel (Experience) en een vrij toegankelijk deel (Forum) voor publieksprogramma's. Anders dan bij Anker van de Stad worden in dit scenario de wisseltentoonstellingen en de publieksprogramma's van Forum overwegend op andere locaties in de stad georganiseerd. Scenario Thuishaven kent een museumgebouw waarin het museale fundament van het Verhaal van Rotterdam wordt gelegd. Dit dient als uitvalsbasis om met wisselende tentoonstellingen, debatten, doelgroep-programma's en ontmoetingen her en der in de stad op te duiken. We gaan uit van een museum-accommodatie van ca. 5.000 m². Min of meer vergelijkbaar met de omvang van Amsterdam Museum en op hoofdlijnen vergelijkbaar met het generieke programma van eisen dat voor de optie Hoogstraat 110 is opgesteld.

Hoe ziet dat eruit?

Het museumgebouw in Thuishaven zal minder publiek in eigen huis trekken dan Anker van de Stad, maar altijd nog zo'n 100.000 tot 150.000 bezoekers per jaar. Ook de horeca en de vrij toegankelijke activiteiten in het Forum zullen minder publiek trekken dan Anker van de Stad. Naast de bezoekersaantallen in eigen huis trekt het scenario Thuishaven meer bezoekers op andere locaties in de stad. Per saldo gaan we er van uit dat de bezoekersaantallen van de twee scenario's elkaar niet veel ontlopen.

Ruimtebeslag museale deel 'Experience'

De vaste opstelling van het Verhaal van Rotterdam is in scenario Thuishaven gelijk aan dat van Anker in de stad: totaal 2.500 m². Ook dit scenario biedt dus een dijk van een vaste museale presentatie van het Verhaal van Rotterdam. Het volume aan wisseltentoonstellingen is in dit scenario aanzienlijk kleiner. Hier wordt uitgegaan van ca. 400 m² in eigen huis. In dit scenario worden wel degelijk veel wisseltentoonstellingen georganiseerd, maar op locaties elders. Wisseltentoonstellingen die veel vragen van museale klimatisering kunnen een plek krijgen in bijvoorbeeld de Laurenskerk of de Kunsthal. Minder kwetsbare tentoonstellingen vinden op uiteenlopende locaties plaats, binnen en buiten. Ook de buitengebieden worden daarbij actief betrokken: de bunkers van Museum Atlantikwall in Hoek van Holland is erg relevant wanneer het over een WOII-programma gaat.

Ruimtebeslag publieksvoorzieningen 'Forum'

In scenario Thuishaven is het volume aan publieksvoorzieningen (Forum) substantieel kleiner dan in Anker van de Stad. Weliswaar wordt voorzien in een behoorlijke basis aan publieke ruimte, maar een substantieel deel van de publieksactiviteiten vindt elders in de stad plaats. Het Forum-deel van scenario Thuishaven bestaat uit:

- Ontvangst/entreegebied: 400 m²
- Horeca: 230 m²
- Etalagefunctie gemeentelijke erfgoeddiensten: 300 m²
- Evenementenruimtes: 400 m²

5.4 Overzicht programma's van eisen

Eisen + ervaringsgegevens = vertrekpunt

Adviesbureau BBN heeft in opdracht van de gemeente een 'generiek programma van eisen' opgesteld voor eventuele huisvesting van de NSF in/bij de centrale vestiging van Bibliotheek Rotterdam. Wij hebben dit programma bestudeerd en op basis van onze eigen ervaringsgegevens vastgesteld dat het voldoende compleet is om als vertrekpunt te dienen voor de scenario's Anker van de Stad en Thuishaven. Daarnaast keken we naar het ruimtebeslag van de musea in de benchmark en stelden vervolgens voor beide scenario's een eigen PVE op. In het onderstaande schema specificerden we dit op hoofdonderdelen en vergeleken het met het door BBN voor de locatie Hoogstraat 110 opgestelde 'generieke programma van eisen'.

	BBN	Thuis- haven	Anker vd Stad	Toelichting
Ontvangst, entreegebied, publieksvoorzieningen, museumwinkel, ticketbalie	216	400	600	In het generieke PVE is een substantieel aantal m ² toegerekend aan m ² in de Bibliotheek. Voor het concept van een NSF achten we het essentieel dat deze zich “zelfstandig” kan presenteren/profileren.
Etalagefunctie gemeentelijke erfgoeddiensten	0	300	450	Informatiedesk en etalage erfgoedorganisaties, studiezaal (werkplekken + erfgoedbibliotheek).
Horeca	0	230	450	Integratie met benodigde m ² voor ontvangst, entree en etalage erfgoeddiensten is goed denkbaar. Dit is in de eerste plaats een ontwerpogave.
Museale ruimte semi-permanente presentatie	1.850	2.500	2.500	Inclusief verkeersoppervlak. Uitgangspunt is dat Thuishaven en Anker van de Stad allebei voorzien in een substantieel oppervlak voor een (semi)permanente opstelling van de Rotterdam Collectie.
Museale ruimte wisseltentoonstellingen	1.230	400	2.250	Inclusief verkeersoppervlak. Uitgangspunt voor het scenario Thuishaven is dat het grootste deel van de wisseltentoonstellingen elders in de stad wordt georganiseerd.
Evenementenruimtes o.a. educatieruimten, auditorium, filmzaal	794	500	2.000	Idem voor evenementenruimtes.
Logistieke ruimtes exposities	330	330	650	
Kantoorruimtes (inclusief vergader-ruimtes).	340	420	500	In generiek PVE wordt een substantieel aantal werkplekken gedeeld met de Bibliotheek.
Dienstruimtes	197	175	225	
Subtotaal	4.956	5.255	9.625	

Extra toe te voegen	1.650			Compensatie voor creëren hoge museale ruimten binnen de bestaande bouwkundige kaders.
Totaal	6.606	5.255	9.625	bvo

Het scenario Thuishaven kent een min of meer vergelijkbaar vloeroppervlak als het scenario voor huisvesting in de Bibliotheek. Beide scenario's gaan uit van medegebruik van bepaalde type ruimtes zoals auditorium, educatieruimten en vergaderfaciliteiten. De programma's van eisen van deze twee scenario's kennen ook verschillen: Thuishaven gaat uit van meer m² voor de vaste opstelling, wel eigen horeca, maar minder ruimte voor wisseltentoonstellingen en events, want die vinden vaker op locatie plaats.

5.5 Projectie scenario's op mogelijke locaties

Locatiestudie: waar woont straks het Verhaal van de Stad?

Na het opstellen van de PVE's voor de scenario's Anker van de Stad en Thuishaven, startten we een oriënterend onderzoek naar locaties in Rotterdam die passend en/of kansrijk zijn voor de (uiteindelijke) vestiging van een NSF. En waar de volumes van beide scenario's (respectievelijk 10.000 m² en 5.000 m² bvo) inpasbaar zijn. Tevens bekeken we of een locatie tijdelijk kan worden gebruikt, in de aanloop naar een definitieve vestiging. Hieronder de belangrijkste uitkomsten van het locatieonderzoek op een rij.

Mogelijke locaties

We stelden in afstemming met Vastgoed, Cultuur en Gebiedsontwikkeling een groslijst van locaties op die mogelijk in aanmerking komen voor de vestiging van een NSF. Deze lijst is besproken en aangevuld in het Strategieteam Maatschappelijk Vastgoed en in het Afstemmings-overleg Gebiedsontwikkeling van de gemeente Rotterdam. De volgende locaties zijn onderzocht, zoveel mogelijk in samenhang met voorgenomen stedenbouwkundige ontwikkelingen:

- Hoogstraat 110 (herontwikkeling CBR)
- Een plot of herbestemming bestaand gebouw binnen de herontwikkeling Rijnhaven
- Een plot binnen de herontwikkeling Churchillplein
- Maritiem Museum (in samenhang met eventuele vernieuwing)
- Mauritsstraat 36
- Oogziekenhuis, locatie Schiedamse Vest 180 (in relatie tot voorgenomen verhuizing)
- Cultuurcampus i.o. (Charloisse Hoofd)
- De Hef/Stieltjesstraat
- Alexanderknoop
- Zuidplein

Beoordeling van de locaties

Om de wenselijkheid en haalbaarheid van een mogelijke vestiging vast te stellen, stelden we een aantal beoordelingscriteria op. Omdat deze niet allemaal even zwaar wegen, kenden we de criteria een waarde/wegingsfactor toe: factor 3 (belangrijk/zwaarwegend), factor 2 (gemiddeld belangrijk/zwaarwegend) en factor 1 (minder belangrijk/zwaarwegend). Of een NSF qua ruimtebeslag überhaupt inpasbaar is op een bepaalde locatie of in een bestaand gebouw weegt immers zwaarder dan of de locatie of het gebouw gemeentelijk dan wel privaat eigendom is.

Beoordelingscriteria (met wegingsfactor):

- Mogelijkheid om eigen identiteit van NSF te tonen (WF 3)
- Aantal m² globaal beschikbaar (WF 3)
- Aansluiting in algemene zin aan bij de varianten Anker van de Stad en Thuishaven: logische plek in de stad, historische waarde enz. (WF 2)
- Bestaande vastgoed sluit in algemene zin aan bij de varianten Anker van de Stad en Thuishaven: markant gebouw, aansprekende architectuur, historische waarde vastgoed enz. (WF 2)
- Te verwachten effect op de bezoekaantallen (WF 2)
- Realisatie mogelijk binnen bestaande bouwkundige kaders (WF 2)
- Kwaliteit bereikbaarheid, logistiek (WF 2)
- Tijdelijke of definitieve huisvesting (WF 2)
- Beschikbaarheid korte, middellange en/of lange termijn (WF 2)
- Relevante beleidskaders en uitgangspunten (WF 2)
- Sluit aan bij bredere gebiedsontwikkeling (WF 1)
- Sluit aan op gemeentelijk beleid om toeristen over de stad te spreiden en/of de 'stadsranden' aantrekkelijker te maken voor bezoek (WF 1)
- Eigendomsverhoudingen (WF 1)

Deze locaties bieden de mogelijkheid tot prominente profilering op een aansprekende locatie en in samenhang met een bredere gebiedsontwikkeling

Vanzelfsprekend is een beoordeling op deze criteria per definitie arbitrair. Dat geldt ook voor het toekennen van een wegingsfactor. Niettemin konden we op deze manier de verschillende potentiële locaties met elkaar vergelijken en in relatief korte tijd een goed beeld vormen van de mogelijkheden en kansen die er liggen voor een juiste positionering van de NSF in de stad. Onze beoordeling is uitgevoerd op basis van aan ons beschikbaar gestelde documenten, gesprekken met de betreffende gemeentelijke projectleiders, gebiedsaccountsmanagers en locatiebezoek. Bij de mogelijke vastgoedontwikkeling keken we zowel naar de herontwikkeling van bestaande gebouwen als naar nieuwbouw en naar combinaties van herontwikkeling en nieuwbouw.

Uit de beoordeling van de geselecteerde locaties komen wij tot onderstaande top vijf aan mogelijke locaties. In willekeurige volgorde:

- Rijnhaven (plot of herbestemming bestaand gebouw)
- Oogziekenhuis
- De Hef / Stieltjesstraat
- Cultuurcampus i.o.
- Plot Churchillplein

Deze locaties komen op basis van de globale beoordeling als meest kansrijk naar voren voor de realisatie van de NSF. Ze onderscheiden zich omdat ze de mogelijkheid bieden tot prominente profilering op een aansprekende locatie en in samenhang met een bredere gebiedsontwikkeling. Afrondend nog een relativerende opmerkingen bij de beoordeling van de locaties: het lijstje van potentiële locaties betreft een momentopname. Denkbaar is dat over een jaar nieuwe potentiële locaties in beeld komen en/of dat locaties afvallen.

5.6 Advies wel/niet museum bij centrale vestiging Bibliotheek

NSF niet bij vestiging Bibliotheek Rotterdam

Alles overwegend adviseren wij om af te zien van de optie van huisvesting van een NSF in/ bij de centrale vestiging van Bibliotheek Rotterdam (Hoogstraat 110). De onderstaande zes argumenten motiveren ons advies.

1. Huisvestingsconcept NSF nog te wankel

De ambitie en het huisvestingsconcept van een NSF voor Rotterdam liggen nog niet vast. Wordt het Anker van de Stad, Thuishaven of iets daar tussenin? Er is meer tijd nodig om de ambitie te bepalen en een goed doordacht huisvestingsconcept met een programma van eisen te bepalen. De aanstaande experimenteerfase kan daarbij verhelderend werken. Voor Museum Rotterdam zijn in het verleden slecht doordachte huisvestingsbeslissingen genomen; een fout die we niet nog een keer mogen maken. Zoals we bij de Stip op de horizon aangeven: doe het goed of doe het niet!

Er is meer tijd nodig voor een goed doordacht huisvestingsconcept

De combinatie met een mogelijk nieuwe depotvoorziening heeft potentie, maar moet nader onderzocht worden. Een verkennend onderzoek naar de toekomst van de depotvoorziening is net gestart en levert input voor een scenariostudie medio 2022. Duidelijk is dat een eventuele combinatie 'NSF + depot' grote gevolgen heeft op de locatiekeuze, het huisvestingsconcept én het programma van eisen. Wij adviseren om in de scenariostudie de mogelijkheid van gecombineerde huisvesting met een NSF op te nemen. Ook hier geldt: meer tijd is nodig om het huisvestingsconcept beter te doordenken.

2. NSF in Bibliotheek niet bevorderlijk voor eigen identiteit

Een NSF in of bij de centrale vestiging van Bibliotheek Rotterdam gaat ten koste van de identiteit van het museum. Het is een architectonische opgave om hiervoor juist wel te zorgen binnen de herontwikkeling van Hoogstraat 110, maar de mogelijkheden daartoe zijn - vooral in vergelijking met andere huisvestingsopties - beperkt. Fysiek maar voor veel mensen ook psychologisch zal het museum onderdeel uitmaken van een groter geheel en dus niet op zichzelf staan. Daarbij komt dat het plan Hoogstraat 110 uitgaat van gedeelde voorzieningen: gezamenlijke entree, gedeelde horeca, gedeelde en tevens te verhuren eventruimtes. Het delen van ruimten is efficiënt, maar gaat ten koste van de herkenbaarheid en de eigen museum identiteit.

***Gedeelde voorzieningen zijn efficiënt,
maar doen afbreuk aan de eigen identiteit
die we nastreven voor een NSF***

In het scenario voor Hoogstraat 110 wordt de horeca commercieel verhuurd. Het is in de eerste plaats een autonome plek en daarnaast ondersteunend voor bezoekers van bibliotheek en museum. Dat is positief voor de horecaondernemer, maar draagt niet bij aan de eigen identiteit van zowel museum als bibliotheek. Het biedt zodoende geen perspectief op de horeca die wij adviseren bij de museale stip op de horizon, namelijk: horeca als ontmoetingsplek voor het Verhaal van de Stad, waar erfgoed en stedelijke actualiteit integraal onderdeel zijn, in het verlengde van de NSF-programmering.

De steden van de benchmark kennen zonder uitzondering een stand alone en iconisch stadsmuseum. Dat wil zeggen: met een eigen identiteit.

3. Analyse: grote, onaanvaardbare risico's

Voor de optie van een NSF in de Bibliotheek Rotterdam is door de gemeente een risicoanalyse gemaakt. Deze geeft aan dat er grote risico's kleven aan de herontwikkeling van het gebouw Hoogstraat 110 wanneer aan het programma ook de NSF wordt toegevoegd. Het 'generieke programma van eisen' kent nog te veel onzekerheden; naar verwachting zullen er verschuivingen in het programma van eisen plaatsvinden. Het risico op een vertraging van de hele herontwikkeling van Hoogstraat 110 is daarmee te groot, net als het hoger uitvallen van de bouwkosten dan geraamd (of nog erger: dan gemanaged kan worden). De risicoanalyse wijst uit dat opname van een NSF in de herontwikkeling van Hoogstraat 110 grote, onaanvaardbare risico's in tijd en geld met zich meebrengt.

Het risico op vertraging en hoger uitvallende bouwkosten is groot

4. Hoogstraat 110: nu nog verre van geschikt voor museale bestemming

Een museale bestemming vraagt om hoge ruimten voor goede tentoonstellingszalen. Je wil hier de bezoeker verrassen en overweldigen met het Verhaal van de Stad en de Collectie Rotterdam! Dat gebeurt eerder in een indrukwekkende, grote zaal dan in een stoffig kamertje. Grote zalen zijn in Hoogstraat 110 alleen te realiseren door verdiepingen open te werken. Om het opgestelde generieke programma van eisen van 4.956 m² te realiseren moet 1.650 m² vloeroppervlak worden bijgebouwd om ruimten met de vereiste hoogte te realiseren. In totaal rekent BBN met 6.606 m² om een programma van 4.956 m² te kunnen realiseren. Dat maakt realisering van een museum in/bij het gebouw Hoogstraat 110 tot een relatief duur scenario.

5. Locatiestudie: er zijn aantrekkelijke alternatieven

Uit de locatiestudie blijkt dat er verschillende reële huisvestingsopties zijn die wel voldoen aan de eisen en wensen. Ze dragen bij aan een eigen identiteit, zijn aantrekkelijk gelegen en leveren een bijdrage aan gebiedsontwikkeling. Het waarschijnlijk vrijkomende gebouw van het Oogziekenhuis, een plot of herbestemming van een bestaand gebouw in de herontwikkeling van de Rijnhaven, De Hef/Stieltjesstraat, Cultuurcampus i.o. en de plot Churchillplein zijn daar voorbeelden van. Wijkt de investeringslast voor de realisering van een NSF op een van deze locaties erg af van de geraamde kosten voor de optie Hoogstraat 110? Nee, zo blijkt. De kosten van realisering van een museum in de herontwikkeling van Hoogstraat 110 zijn door bureau BBN geraamd op € 48 miljoen (excl. inrichtingskosten, excl. btw), met de kanttekening dat de risicoanalyse aangeeft dat deze kosten verder kunnen oplopen.

We vroegen BBN een eerste kostenindicatie te geven voor de alternatieve locaties. Voor nieuwbouw van het scenario Thuishaven, dat qua volume vergelijkbaar is aan huisvesting van de NSF in/bij de bibliotheek, geeft BBN de volgende bandbreedtes aan investeringslast: € 42 - 49 miljoen. Deze indicatieve investeringslast gaat uit van grond in gemeentelijk eigendom (bijvoorbeeld De Hef of Cultuurcampus), waarbij rekening is gehouden met gronskosten tegen maatschappelijk waarde, conform het gemeentelijk vastgoedbeleid.

De kosten van het scenario Thuishaven als herbestemming van een bestaand gebouw (bijvoorbeeld het Oogziekenhuis of een gebouw in de herontwikkeling van de Rijnhaven) zijn in dit stadium lastig te geven omdat deze mede afhankelijk zijn van specifieke omstandigheden en kwaliteiten van het gebouw en wat de verwervingskosten zijn in geval het gebouw geen gemeentelijk eigendom is. In zijn algemeenheid geldt dat herbestemming van een bestaand gebouw minder kost dan nieuwbouw.

Met de inzichten die we vanuit BBN aangereikt hebben gekregen kunnen we stellen dat huisvesting van de NSF op een alternatieve locatie qua investering vergelijkbaar of zelfs gunstiger lijkt uit te pakken dan het bibliotheekscenario.

6. Geen draagvlak in het veld

In opdracht van de gemeente onderzocht Sander de Jongh in hoeverre de uitgangspunten van het visiedocument de Schatten van Rotterdam (2017) nog actueel zijn. Daartoe sprak hij met een groot aantal sleutelpersonen en organisaties in het Rotterdamse museum- en erfgoedveld. Hoewel zijn onderzoek betrekking heeft op de Collectie Rotterdam, blijkt uit de rapportage dat steevast ook de toekomst en de huisvesting van de NSF in de gesprekken aan de orde kwam. Met als gedeelde boodschap: zie af van de huisvestingsoptie in de bibliotheek en ga eerst aan de slag met de experimenteerfase. Overeenkomstig met ons eerste argument luidt de boodschap: neem de tijd om je verder op het huisvestingsvraagstuk te oriënteren.

Gedeelde boodschap uit het veld: zie af van de huisvestingsoptie in de bibliotheek

Zijn er dan helemaal geen pluspunten?

De huisvestingsvariant NSF in/bij de Bibliotheek Rotterdam voorziet in een efficiencyvoordeel van gedeelde ruimtes. Zoals gezegd is de keerzijde dat dit ten koste gaat van de eigen identiteit. Van belang is aan te geven dat eenzelfde efficiencyvoordeel zich voordoet in het scenario Thuishaven, maar dan met behoud van eigen identiteit. Dit scenario gaat uit van een sterke thuisbasis met eigen smoel, in combinatie met programmering van wisseltentoonstellingen en publieksprogramma's op verschillende (bestaande) ruimtes en plekken in de stad. In geval van co-producties met de betreffende partnerlocaties is er geen of beperkt sprake van kosten voor dit ruimtegebruik. Wanneer het gaat om eigen programmering van de NSF op een partnerlocatie, wordt waarschijnlijk een vergoeding/huur betaald. Hetzelfde is waarschijnlijk het geval bij het scenario van Hoogstraat 110. Een ander pluspunt dat genoemd wordt bij dit scenario, is dat het museum kan meeprofiteren van de grote publieksstromen naar het bibliotheekcomplex. Wij onderschrijven dat dit een pluspunt is, maar plaatsen hier ook kanttekeningen bij:

- Bezoekers van de bibliotheek kunnen gemakkelijk aanwaaien bij publieksactiviteiten van het museum in het vrij toegankelijke deel (Forum). Het is echter de vraag of zij ook de stap zetten naar de koop van een museumkaartje voor het Experience-deel. Bezoekers aan de bibliotheek komen doorgaans met een ander motief (flexwerken, informatie halen) dan museumbezoekers.
- De grote groep toeristen die nu al naar het gebied van de Binnerotte, de Markthal en de Kubuswoningen komt, is in potentie interessant als museumpubliek, dus ook voor het Experience-deel. Belangrijk is dan wel dat het totale gebouw een iconische uitstraling krijgt en dat het museumgedeelte een herkenbare eigen identiteit kan krijgen, wat vermoedelijk onvoldoende het geval zal zijn.

5.7 Voorstel verdere uitwerking huisvesting

Bezinnen en beginnen!

Wij adviseren om af te zien van de optie van huisvesting van een NSF in/bij de centrale vestiging van de bibliotheek. Het is belangrijk de tijd te nemen om tot een weloverwogen programma van eisen te komen en de locatiekeuze daarop te baseren. Tegelijkertijd zijn wij van mening dat het huisvestingsvraagstuk binnen afzienbare tijd opgepakt moet worden. Wanneer besluitvorming hierover nog jaren wordt uitgesteld, kan een nieuwe vaste plek zo maar meer dan tien jaar op zich laten wachten. Dat is onwenselijk. Ons advies? Pak het vraagstuk aan de hand van onderstaande stappen op. Ook het vraagstuk van de beoogde tijdelijke huisvesting - voor de periode vanaf 2025 - wordt hierin meegenomen.

***Meer dan tien jaar op een nieuwe vaste
plek wachten is onwenselijk!***

Stap 1: Uitwerken huisvestingsconcept scenario Thuishaven

Als eerste stap moet het huisvestingsconcept worden aangescherpt. Wij hebben nu twee scenario's op hoofdlijnen geschetst en adviseren nader onderzoek te doen naar het scenario Thuishaven. Voor Rotterdam achten wij dit scenario meer passend dan Anker van de stad. Waarom? Scenario Thuishaven speelt nadrukkelijker in op de Rotterdamse behoefte c.q. kans om de NSF de verbindende schakel te laten zijn in het Rotterdamse museum- en erfgoedveld.

In dit onderzoek is het belangrijk om in te zoomen op de vraag wat het gewenste programma van eisen is voor de ruimtes voor wisseltentoonstellingen en voor de publieksprogramma's in het Forum-deel. Bij Thuishaven is het volume hiervoor zeer beperkt (want: zoveel mogelijk op locatie organiseren). In scenario Anker van de Stad zijn deze onderdelen juist groot opgenomen (want: zoveel in eigen huis organiseren). Denkbaar is dat een tussenvariant het meest wenselijk is.

Stap 2: Verdiepingsslag locatiestudie

Onze locatiestudie was een eerste verkenning. Nu is het nodig een verdiepingsslag te maken. Daartoe worden de vijf kansrijke locaties nader onderzocht op haalbaarheid. Voor de locaties die haalbaar zijn, wordt aangegeven wat de investeringslast is en tot welke structurele huisvestingslasten dit leidt. Daarmee kan een voorkeurslocatie worden aangewezen.

Stap 3: Opstellen businesscase

Met een verder uitgewerkt scenario Thuishaven én zicht op een voorkeurslocatie, kan een businesscase worden opgesteld. In de businesscase wordt het scenario Thuishaven ook op organisatie en exploitatie uitgewerkt: zo wordt inzichtelijk welk subsidiebedrag nodig is. De businesscase toont daarnaast hoe Museum Rotterdam kan worden ingevoegd in de NSF-organisatie. Een businesscase is nodig om een besluit over de definitieve huisvesting te nemen, omdat daarbij ook de effecten op exploitatie en subsidie meewegen.

Stap 4: Onderzoek combinatie nieuw depot

Wij adviseren om de combinatie van een NSF met depotvoorziening te onderzoeken: hoe kan dit eruit zien en wat zijn de voor- en nadelen? Bij dit onderzoek wordt ook inzichtelijk gemaakt in hoeverre gecombineerde huisvesting effect heeft op organisatie en exploitatie van de NSF. Onderzoek naar de depotvoorziening staat gepland voor medio 2022. Het is wenselijk het huisvestingsvraagstuk van de NSF parallel op te pakken.

Stap 5: Voorstel tijdelijke huisvesting

Op basis van een eerste jaar experimenteren en de inzichten naar aanleiding van nader huisvestingsonderzoek, is er voldoende input voor een voorstel voor tijdelijke huisvesting (vanaf 2025 tot het moment van definitieve huisvesting). In die fase is 'vaste tijdelijke huisvesting' belangrijk, zoals ook het Stedelijk Museum Amsterdam had met Post CS. De insteek? Een stevige tijdelijke behuizing met voldoende ruimte voor een semi-permanente opstelling van het Verhaal van Rotterdam, ruimte voor wisseltentoonstellingen en ruimte voor debat en ontmoeting, het liefst gecombineerd met horeca. Hoe groot deze 'vaste tijdelijke huisvesting' moet zijn en welke eisen er verder worden gesteld is nu nog lastig te zeggen. Aan de hand van eerste praktijkervaringen met programmeren ontstaat een programma van eisen. Op basis daarvan worden mogelijke locaties verkend. Hiervan worden vervolgens de investeringslast en jaarlijkse huisvestingslasten vastgesteld.

Stap 6: Ja of Nee?

Op basis van de uitkomsten van het verdiepend onderzoek dient de gemeenteraad eind 2022/begin 2023 een besluit nemen, zowel ten aanzien van de definitieve huisvesting als ten aanzien van de tijdelijke huisvesting. Wat gaan we doen? Tegen welke scenario's zeggen we Ja of Nee? Welk hoofdstuk voegen we toe aan het Verhaal van de Stad?

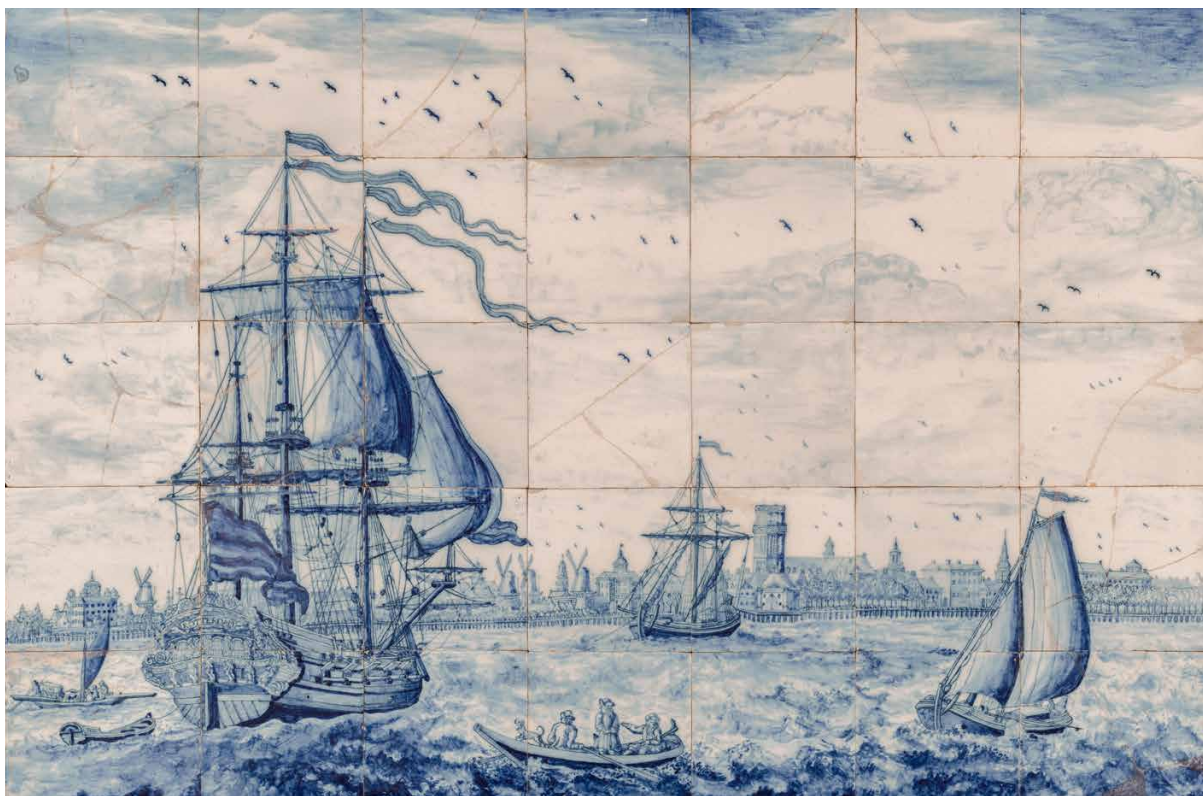
***Onze geschiedenis verdient een mooi huis, Rotterdam
verdient een sterk cultuurhistorisch hart***

De Rotterdamse geschiedenis zoekt een huis. Dat huis kan het cultuurhistorisch hart van de stad worden. Juist nu het stedelijke en metropolitane hart van de stad steeds harder klopt, is het tijd voor een sterk cultureel hart dat voedt, verwarmt en verbindt. Door ervoor te zorgen dat het bloed óveral stroomt. Onze geschiedenis verdient een mooi huis, Rotterdam verdient een sterk cultureel hart. De NSF kan dat hart zijn.

Tijdspad

Verdere uitwerking huisvesting NSF

	2022				2023
	Q 1	Q 2	Q 3	Q 4	Q 1
Uitwerken huisvestingsconcept					
Nader onderzoek voorkeurslocaties					
Opstellen businesscase					
Onderzoek mogelijke combinatie nieuw depot					
Voorstel tijdelijke huisvesting					
Go-/no go besluit definitieve + tijdelijke huisvesting					

▲ Tegeltafel schip "Rotterdam" zeilend op de Maas ter hoogte van het veer te Katendrecht, 1720-1750, Museum Rotterdam

Benchmark stadsmuseale functie

Benchmark stadsmuseale functie

Rapport
Gemeente Rotterdam

Inhoudsopgave

H1 Onderzoeksopzet	4
H2 Museum aan de Stroom (MAS) Antwerpen	5
2.1 Museaal aanbod; typering activiteiten	5
2.2 Aard en omvang van de collectie	6
2.3 Bezoekersaantallen	7
2.4 Organisatie en budget	7
2.5 Huisvesting	8
H3 Hamburg Museum	9
3.1 Museaal aanbod; typering activiteiten	9
3.2 Aard en omvang van de collectie	10
3.3 Bezoekersaantallen	10
3.4 Organisatie en budget	10
3.5 Huisvesting	11
H4 Museum of Liverpool	13
4.1 Museaal aanbod; typering activiteiten	13
4.2 Aard en omvang van de collectie	14
4.3 Bezoekersaantallen	15
4.4 Organisatie en budget	15
4.5 Huisvesting	17
H5 Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée (MuCEM)	18
5.1 Museaal aanbod; typering activiteiten	18
5.2 Aard en omvang van de collectie	20
5.3 Bezoekersaantallen	20
5.4 Organisatie en budget	20
5.5 Huisvesting	21
H6 Amsterdam Museum	23
6.1 Museaal aanbod; typering activiteiten	23
6.2 Aard en omvang van de collectie	25
6.3 Bezoekersaantallen	25
6.4 Organisatie en budget	26
6.5 Huisvesting	27
H7 Conclusies	29
Colofon	31

Dit document (inclusief eventuele bijlagen) is opgesteld door BMC en de (auteurs)rechten met betrekking tot de inhoud en het format van dit document berusten bij BMC. Dit document is uitsluitend bedoeld voor gebruik door de opdrachtgever en mag niet worden gepubliceerd of aan anderen ter beschikking worden gesteld zonder uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van BMC.

H1 | Onderzoeksopzet

Ter inspiratie, om een idee te krijgen hoe de stadsmuseale functie in Rotterdam vorm kan krijgen, hebben we een benchmark uitgevoerd naar stadsmusea in min of meer vergelijkbare steden. Onder stadsmusea verstaan we musea die als hoofdfunctie hebben een beeld te geven van de geschiedenis en de ontwikkeling van de betreffende stad. De steden in deze benchmark hebben een min of meer vergelijkbaar aantal inwoners (500.000 – 2.000.000) en vertonen een zekere mate van overeenkomst in hun ontwikkeling als internationale havenstad en mede daardoor in hun economisch belang voor het land en in hun demografische opbouw. De geselecteerde steden voor deze benchmark zijn Antwerpen, Hamburg en Liverpool. Ook hebben we in deze benchmark gekeken naar Amsterdam, dat bezig is met een herpositionering van het Amsterdam Museum. Verder hebben we het MuCEM in Marseille in deze benchmark betrokken. Dit is weliswaar geen stadsmuseum, maar het zet Marseille wel op de kaart als de mentale, culturele hoofdstad van het mediterrane gebied en is buitengewoon interessant hoe het geschiedenis aan actuele maatschappelijke vraagstukken weet te verbinden, hoe het verschillende bevolkingsgroepen weet aan te spreken en hoe het collecties dienstbaar weet te maken aan het verhaal.

In de benchmark hebben we de betreffende musea vergeleken op de volgende onderwerpen:

- museale aanbod; typering activiteiten;
- aard en omvang van de collectie;
- aantal bezoekers per jaar (pre-corona);
- huisvesting;
- organisatie en budget (voor zover mogelijk, want vaak onderdeel van grotere museumorganisatie en -exploitatie).

De informatie is op basis van deskresearch verzameld: jaarverslagen, websites van de organisaties en nieuwsberichten. Wanneer de gezochte informatie hieruit niet te achterhalen viel, is contact opgenomen met de organisatie voor aanvulling. In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van dit onderzoek uiteengezet.

De benchmark maakt deel uit van een groter onderzoekstraject naar de stadsmuseale functie van Rotterdam. Marco van Vulpen van BMC is hiervoor als kwartiermaker aangesteld. Het benchmarkonderzoek is uitgevoerd door Tamara Bakker, onderzoeker bij BMC.

H2 | Museum aan de Stroom (MAS) Antwerpen

2.1 Museaal aanbod; typering activiteiten

Het MAS typeert zich op hun website als volgt:

‘In het MAS maak je kennis met Antwerpen in de wereld en met de wereld in Antwerpen. Met al je zintuigen ontdek je het rijke verleden van de stad, de stroom, de haven en de wereld. Je geniet er van het adembenemende uitzicht op de stad en je wordt verrast door de vele grote en kleine details van een architecturale parel’. Het MAS is het stadsmuseum van Antwerpen waarin de geschiedenis, de kunst en cultuur van de havenstad, de internationale handel en scheepvaart en kunst en cultuur uit Europa, Afrika, Azië, Amerika en Oceanië centraal staan.

Het MAS is een samenvoeging van voorheen afzonderlijke musea: het Vleeshuis, het Nationaal Scheepvaartmuseum en het Volkskundemuseum. Later is ook (de collectie van) het Etnografisch museum ingevoegd en de Collectie Paul en Dora Janssen-Arts van kunst uit precolumbiaans Amerika. Het MAS is in 2011 geopend.

Het aanbod bestaat uit vaste tentoonstellingen, wisseltentoonstellingen en daarop geënte parallelprogrammering. Elke museumverdieping vertelt een eigen verhaal. Voorbeelden van vaste presentaties:

- Wereldhaven: een overzicht van de ontwikkeling van Antwerpen tot internationale havenstad door de eeuwen heen.
- Antwerpen à la carte: de geschiedenis van Antwerpen gepresenteerd aan de hand van Antwerpse schakels in de voedselketen.
- Feest! Kleurrijke rituelen die belangrijke stappen in het leven markeren, met een jaarlijks parallelprogramma met festivals rond de Antwerp Pride, Ganesh Festival, Día de los Muertos.

Voorbeelden van (actuele) wisseltentoonstellingen:

- 100 x Congo: een eeuw Congolese kunst in Antwerpen.
- Alles van waarde: een fotografisch onderzoeksproject waarvoor MAS het Antwerpse Erfgoedlab duizend Antwerpenaren liet fotograferen die bezig zijn met erfgoed.
- More Indians, less cowboys; een mini-expo over figuurtjes die aanspoelen op de oevers van de Schelde.

Het gebouw vormt ook onderdeel van het museumbezoek. Een wandelboulevard aan de buitenzijde van het gebouw brengt je uiteindelijk op de tiende verdieping met een 360°-panorama over de stad en de haven.

Het MAS kent ook enkele naastgelegen paviljoens:

- Filmpaviljoen.
- Portopolis: een interactieve experience over en van het Antwerpse havenbedrijf.
- Antwerpen Morgen Paviljoen; over de actuele stadsontwikkeling van Antwerpen.

Rondom de vaste tentoonstellingen en de wisseltentoonstellingen wordt een uitgebreid parallelprogramma georganiseerd. Het MAS staat bekend om participatieve trajecten met de inwoners van Antwerpen. Een voorbeeld is 'MAS in jonge handen', waarbij tientallen jongeren tussen de 16 en 26 jaar samen met het museum populaire evenementen organiseerden zoals MASKed (een gemaskerd bal in het MAS) of de jongerententoonstelling 'Instinct'. Ook zijn er bijvoorbeeld korte lijnen met de verschillende geloofsgemeenschappen in de stad (katholieken, hindoes, joden).

2.2 Aard en omvang van de collectie

De collectie van het MAS bestaat uit 500.000 objecten. Deels betreft dit kunst, culturele tradities en geschiedenis van de stad en de haven van Antwerpen. De collectie omvat daarnaast ook stukken met betrekking tot overzeese scheepvaart en handel, en over kunst, culturele tradities en geschiedenis van Europa, Azië, Afrika, Amerika en Oceanië. Met de collectie vertelt het MAS verhalen over Antwerpen, de haven en de wereld. In het museum werden in 2011 de collecties van het Vleeshuis, Volkskundemuseum, Scheepvaartmuseum en het Etnografisch Museum samengevoegd. De oorsprong van alle vier de collecties ligt in het Museum voor Oudheden. De herschikking van het Antwerpse museumlandschap brengt deze opnieuw bij elkaar.

Een verdere typering van de vier collecties:

- De Vleeshuiscollectie bestaat uit een mix van schilderijen, wapens, wapenrusting, munten en penningen, interieurelementen, artefacten uit de toegepaste kunsten en Egyptologie. Deze collectie bevindt zich, gezien de kwetsbaarheid, normaliter achter gesloten deuren in het depot.
- De volkskundige verzameling bestaat uit prenten en grafiek (in totaal zo'n tienduizend stuks), papier van klein formaat zoals prentkaarten, geboorte-, communie- en rouwprentjes, foto's, de meest diverse voorwerpen in hout, keramiek, porselein, pijpen, glas, textiel, koper, metaal en glas, poppentheaterfiguren en -decors, speelgoed en circa tweehonderd poppen. In het Kijkdepot waar bezoekers gedeeltelijk doorheen kunnen wandelen, wordt een groot gedeelte van de Volkskundecollectie zichtbaar opgesteld.

- De maritieme collectie bestaat uit historische schepen, scheepsmodellen, schilderijen, scheepsmeubilair, nautische instrumenten, vlaggen, porselein, uniformen, borstbeelden, een waardevolle collectie kaarten, scheeps- en andere plattegronden, affiches, documenten, foto's en glasnegatieven (zo'n dertigduizend stuks) en 1.250 meter bibliotheek.
- De etnografische collectie heeft een rijke en uiterst diverse verzameling ethnografica, met maskers, gebruiksvoorwerpen, pluimentooien en dergelijke.

Zowel in de vaste tentoonstellingen als in de wisseltentoonstellingen speelt de collectie van het MAS een belangrijke rol. De collectie is bovendien volledig online te doorzoeken. Dit geldt tevens voor de collectiestukken die in depots worden bewaard en daarmee niet te zien zijn in het museum.

2.3 Bezoekersaantallen

Het MAS trekt 650.000 bezoekers op jaarbasis. Hierin zijn ook meegerekend de niet-betalende bezoekers die de wandelboulevard en het dakpanorama bezoeken.

2.4 Organisatie en budget

Het MAS valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente en maakt deel uit van een in 2019 opgericht Autonoom Gemeentebedrijf Culturele Instellingen/Erfgoed. Hieronder vallen ook andere musea, waaronder: Museum Plantin-Moretus, het Red Star Line Museum, Museum Rubenshuis, Museum Middelheim en het Letterenhuis. Het Autonoom Gemeentebedrijf kan worden beschouwd als een verzelfstandigd agentschap van de Stad Antwerpen.

Personeelsbeleid, financiële administratie, inkoop, algemene pr en marketing en collectiebeheer voor alle musea van het gemeentebedrijf worden collectief georganiseerd. Daarnaast kent elk museum een uitvoeringsorganisatie die zorgdraagt voor programmering, openstelling en marketingcommunicatie. Bij het MAS bestaat deze uit 64 fte (exclusief centrale diensten vanuit de stad). Het museum werkt daarnaast met circa 140 vrijwilligers.

Specifiek voor educatie en outreachprogramma's ('publiekswerking') heeft het museum vier medewerkers in dienst.

De totale begroting van het MAS omvat jaarlijks € 7,5 miljoen. De inkomsten komen in volgorde van belangrijkheid van:

- de stad Antwerpen (via het Autonoom Gemeentebedrijf);
- entreegelden;
- Vlaamse overheid (structureel € 400.000,—);
- founders en sponsors, waaronder het Havenbedrijf;
- verhuur aan sterrenrestaurant Zilte (negende verdieping) en café STORM (begane grond).

2.5 Huisvesting

Het gebouw van het MAS beslaat in totaal 14.500 m², inclusief entree, winkel, horeca, paviljoens, wandelboulevard en depot. Het museale deel/tentoonstellingsoppervlak bedraagt 5.700 m². De stichtingskosten bedroegen € 56 miljoen (NB de grond was reeds in eigendom van de gemeente); de inrichtingskosten circa € 10 miljoen.

Het MAS is een iconisch gebouw, ontworpen door het Rotterdamse bureau Neutelings Riedijk Architecten. Het gebouw heeft nog steeds een grote aantrekkingskracht op het publiek. Het gebouw heeft gefungeerd als aanjager en katalysator van gebiedsontwikkeling. Met het nieuwe museumgebouw, het omliggende museumplein en een nieuwe jachthaven is dit stuk van de stad inmiddels tot ontwikkeling gekomen met nieuwe appartementen, kantoren en winkels.

H3 | Hamburg Museum

3.1 Museaal aanbod; typering activiteiten

Het Hamburg Museum (officiële naam: Museum für Hamburgische Geschichte) vertelt het (cultuur-)historische verhaal van Hamburg; vanaf de eerste nederzetting Hammaburg en de trotse hanzestad die het in de late middeleeuwen was, tot de ontwikkeling van Hamburg als moderne metropool en een van de grootste havensteden van Europa.

Het Hamburg Museum maakt deel uit van de Stiftung Historische Museen Hamburg, waaronder onder andere ook het Hafenmuseum en het Museum der Arbeit vallen.

Het museale aanbod bestaat overwegend uit een vaste presentatie. De vaste presentatie gaat in op belangrijkste episoden uit de Hamburgse geschiedenis:

- Hamburg in de middeleeuwen;
- Hamburg van 1650 tot 1840 (grote stadsbrand);
- herbouw van de stad tweede helft 19^e eeuw;
- stadsontwikkeling 20^e eeuw.

Daarnaast kent de vaste presentatie thematische tentoonstellingen:

- ontwikkeling van de haven, met accent op periode rond 1900, ook het emigratieverhaal;
- Joden in Hamburg;
- mode, muziek, kunst en theater;
- woon-/stijlkamers vanaf de 17^e eeuw;
- historische modelspoorbaan van Hamburg rond 1900 (1.200 m² spoor).

Het Hamburg Museum heeft een grote zaal voor wisseltentoonstellingen. Op dit moment staat daar een tentoonstelling over het leven en werk van de (Hamburgse) kunstfotograaf Max Halberstadt.

Aan publieksvoorzieningen kent het Hamburg Museum een café/restaurant, museumshop en bibliotheek. Er zijn ook twee aanvullende museumlocaties elders in de stad: Kramer Widwen Wohnung (reis terug naar de 17e eeuw) en Millerntor Wachturm (oral history Hamburg).

Educatie- en doelgroepprogramma's worden centraal georganiseerd voor alle musea. De stichting beschikt daartoe over een museumdienst die jaarlijks een omvangrijk educatieprogramma aanbiedt, niet alleen voor de eigen musea van de stichting, maar ook voor de andere musea in de stad. Met dit programma worden jaarlijks 250.000 bezoekers naar de musea getrokken. Dit programma omvat scholenbezoek, rondleidingen met gids, workshops, een vakantieprogramma en 'the Long Night of the Museums', dat jaarlijks zo'n 30.000 bezoekers trekt.

3.2 Aard en omvang van de collectie

Er bevinden zich meer dan vijf miljoen objecten in de collecties van de musea. Gezamenlijk vertegenwoordigen de collecties alle verschillende delen van de bevolking en de sociale omgevingen die relevant zijn voor de geschiedenis van de stad. Elk museum heeft zijn eigen accent. Het Museum für Hamburgische Geschichte vertelt het verhaal van de politieke en culturele prestaties van de Hamburgse middenklasse terwijl het Museum der Arbeit laat zien hoe de stad is geëvolueerd van industriële naar dienstenmaatschappij. Het programma van het nieuwe Internationales Maritimes Museum Hamburg richt zich specifiek op de ontwikkeling van de haven, globalisering en wereldwijde handel.

De collectie van het Museum für Hamburgische Geschichte beslaat middeleeuwse beeldhouwkunst uit de periode van de 9^e tot de 14^e eeuw. De politieke, economische en culturele ervaring van Hamburg, die de stad vanaf de 17^e eeuw doormaakte door het veiligstellen van de Elbe-routes, immigranten uit heel Europa en nieuwe contacten en handelspraktijken, is te zien in de koopmanszaal en op een groot stadsmodel met de nieuwgebouwde wallen. De grote brand en de cholera-epidemie in de 19^e eeuw worden inzichtelijk gemaakt door middel van indrukwekkende prentencollecties, zogenoemde familieboeken of Stammbuchen, foto's en stadsmaquettes.

3.3 Bezoekersaantallen

In totaal bereiken de musea van de Stiftung Historische Museen Hamburg een kleine 400.000 bezoekers. Hamburg Museum is goed voor een kwart daarvan en trekt jaarlijks zo'n 100.000 bezoekers.

3.4 Organisatie en budget

Hamburg Museum maakt deel uit van de Stiftung Historische Museen Hamburg. De andere musea die onder deze stichting vallen zijn:

- Museum der Arbeit;
- Altonaer Museum;
- Jenisch Haus;

- Hafenmuseum Hamburg/Peking;
- Speicherstadtmuseum;
- Heinrich Heine Haus;
- German Port Museum (nieuw museum in ontwikkeling met € 120 miljoen rijksmiddelen).

Vanuit de stichting worden de backofficetaken centraal aangestuurd. Dus net als bij het MAS worden financiële administratie, personeelsbeleid, centrale inkoop, collectiebeheer en collectieve pr en marketing op centraal niveau georganiseerd. Ook de publieksservices (entree, winkel, horeca) zijn centraal georganiseerd voor de verschillende museumlocaties. Onderdeel van de stichting is ook Museumsdienst Hamburg, dat niet alleen educatieprogramma's, rondleidingen en doelgroepprogramma's organiseert voor de musea die bij de stichting zijn aangesloten, maar ook voor alle andere musea in Hamburg (in totaal 30 musea).

Vanuit de collectieve pr en marketing geeft de stichting ook een eigen tijdschrift uit (Hamburg History Live!). Vier nummers per jaar, met artikelen en rapporten van de wetenschappers gelieerd aan de verschillende musea. Daarnaast is er recentelijk een online kennisportaal opgezet waar de resultaten van het werk van de verschillende musea (ook digitaal) gedeeld worden.

De stichting heeft een strategisch directeur en een uitvoerend directeur; zij vormen de Raad van Bestuur. De strategisch directeur is leidend in het moderniseringsproces van de musea. De komende jaren zijn intensieve renovatie- en verbouwingsmaatregelen gepland, evenals de vernieuwing van de permanente tentoonstellingen. Alles met als doel de musea nog beter te ontsluiten voor het publiek. Binnen dit takenpakket valt ook het nieuw te bouwen Havenmuseum, waaraan ook het Rijk fors bijdraagt (€ 120 miljoen). De Raad van Bestuur stuurt de directies van de verschillende musea aan die feitelijk afdelingen vormen van de stichtingsorganisatie. Ook stuurt de Raad van Bestuur de administratieve organisatie aan (backofficetaken) en de afdeling Publieksservices. De stichting kent een Raad van Toezicht en een Adviesraad.

De directies van de respectievelijke musea (afdelingsdirecteuren) zijn verantwoordelijk voor openstelling, programmering, onderzoek, innovatie en de marketingcommunicatie van het eigen museum.

In totaal werken er bij de stichting 250 medewerkers. Het is lastig aan te geven hoeveel fte daarvan kan worden toegerekend aan Hamburg Museum.

3.5 Huisvesting

Aan publieksruimten (tentoonstelling, winkel, horeca, entree) beschikt het museum over circa 7.000 m², onderverdeeld in:

- 1.000 m² in elkaar overlopende entree, winkel, museumcafé;
- 750 m² voor wisseltentoonstellingen (mooie grote ruimte);
- 5.000 m² voor vaste presentaties;
- 250 m² verbindingsruimten;
- 750 m² overkapte buitenruimte.

Hamburg Museum is toe aan een algehele upgrade. De stad en het Rijk hebben hiervoor € 36 miljoen uitgetrokken. Een substantieel deel hiervan zal worden aangewend voor een algehele herziening van de vaste presentaties.

Ook de andere musea worden aangepakt waarvoor vergelijkbare bedragen beschikbaar worden gesteld. Voor het Hafenmuseum wordt toegewerkt naar een geheel nieuw museum (German Port Museum) dat ook nationale betekenis moet krijgen. De Duitse regering stelt hiervoor € 120 miljoen beschikbaar.

H4 | Museum of Liverpool

4.1 Museaal aanbod; typering activiteiten

Museum of Liverpool gaat over de internationale, wereldwijde bekendheid en betekenis van de stad Liverpool gegeven zijn bijzonder geografische ligging en onderscheidende geschiedenis en cultuur. Bezoekers kunnen in het museum ontdekken hoe de haven, de inwoners en de rijke creatieve en sportieve geschiedenis van deze plek Liverpool gemaakt hebben tot de stad die het nu is. Museum of Liverpool is onderdeel van een grote museumorganisatie: National Museums of Liverpool, waaronder onder andere ook het Worlds Museum, het Slavery Museum en het Maritime Museum vallen.

Museum of Liverpool biedt thematische vaste presentaties ('Galleries'):

- The Great Port: over de ontwikkeling van een klein haventje in de vroege middeleeuwen tot een van de grootste zeehavens ter wereld.
- Global City Gallery: over hoe Liverpool zich ontwikkeld heeft tot de tweede stad van het Britse rijk, ook in het perspectief van de nationale geschiedenis.
- Little Liverpool: hands-on geschiedenis voor kleintjes.
- Liverpool Overhead Railway: over de eerste elektrische stadstrein ter wereld.
- History Detectives Gallery: het verhaal van de ondergrondse schatten van Liverpool en Noord-Engeland vanaf de ijstijd.
- City Soldiers: het verhaal van de soldaten van het King's Regiment (sinds 1685) en het Britain's Liverpool's Regiment.

- The People's Republic Gallery: over hoe bekende en minder bekende inwoners hun sporen hebben nagelaten in de stad, wat het is om een citizen van Liverpool te zijn en hoe ook jij de stad kunt maken.

En op de bovenste verdieping biedt Museum of Liverpool de Wondrous Place; een multifunctioneel stadspodium waar allerhande optredens en presentaties plaatsvinden van dichters, bandjes, rappers, stand-up comedians, sporters, goochelaars enzovoort. Ook is daar de Sky Gallery met het venster op de stad.

Naast de vaste presentaties biedt Museum of Liverpool gelijktijdig minimaal twee wisseltentoonstellingen. Op dit moment zijn dat:

- The Blitz; Liverpool lives. Fototentoonstelling over de vernietigende aanvallen van het Duitse leger op de stad in 1940 en 1941. Foto's genomen door politieagenten destijds (collectie Stadsarchief Liverpool).
- The End of the Line. Over 80 jaar stadstram in Liverpool (1880-1960).
- Liverpool 8 Against Apartheid. Tentoonstelling over hoe de black community in Liverpool in de jaren '80 vorige eeuw de strijd tegen apartheid in Zuid-Afrika steunde.

In alle musea van de organisatie National Museums of Liverpool vormen educatieprogramma's en doelgroepprogramma's (outreach programs) een belangrijk onderdeel van de publieksactiviteiten. In deze programma's wordt fors geïnvesteerd; zo is de doelstelling om met de educatieprogramma's te bewerkstelligen dat elke klas van elke school in de grotere regio minimaal één keer per jaar één van de aangesloten musea heeft bezocht. Het beleid van National Museums of Liverpool is om er voor iedereen te zijn, ook voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt, voor wie museumbezoek geen automatisme is en voor mensen met een geestelijke of lichamelijke beperking.

Naast de tentoonstellingen en publieksprogramma's in het museum is er ook veel online te beleven:

- persoonlijke verhalen;
- een virtuele tour door de voormalige tentoonstelling Liverpool on Wheels;
- familieactiviteiten om thuis creatief bezig te zijn;
- webshop.

4.2 Aard en omvang van de collectie

Museum of Liverpool is onderdeel van National Museums of Liverpool (NML). De collectie van Museum of Liverpool is ook een integraal onderdeel van de collecties van National Museums of Liverpool. Alle musea uit dit samenwerkingsverband hebben gezamenlijk in hun collecties meer dan vier miljoen objecten. Hiervan zijn er gemiddeld 25.000 per jaar zichtbaar voor het publiek in tentoonstellingen in eigen huis, dan wel in bruikleen bij andere musea.

Belangrijkste thema's/deelcollectie van de collectie van Museum of Liverpool zijn:

- Sociale geschiedenis en gemeenschapsgeschiedenis
Deze collectie weerspiegelt de veranderende geschiedenis van de stad en de diverse verhalen en ervaringen van de inwoners van Liverpool. De focus ligt op populaire cultuur en entertainment, het beroepsleven, arbeidsgeschiedenis, politiek en volksgezondheid. Voortdurend wordt er nieuw materiaal toegevoegd. Bijzonder is ook de deelcollectie LGBT+.

- Regionale archeologische collectie
Hieronder vallen voorwerpen die dateren uit het mesolithicum tot de moderne tijd en die bewijzen leveren over hoe het leven in Merseyside is veranderd door zijn lange geschiedenis. De uitgebreide collectie weerspiegelt het veranderende landschap, het nederzettingsspatroon, de levensstijl en de ervaringen van mensen die in de regio de afgelopen 10.500 jaar hebben gewoond. De collectie is bijzonder sterk in de gebieden van de vroegste gemeenschappen van de regio, landelijke nederzettingen, lokale bouwregistraties en het mercantiele Liverpool.
- Land transport and Industry
Op basis van meer dan tweehonderd voertuigen weerspiegelt deze collectie de innovaties in het openbaar vervoer in de stad. Hieronder bevinden zich onder andere een Mersey Tunnel Scrubber, Cecil Raikes, Tramcar 245 en Liverpool Overhead Railway Motorcoach No.3.
- Contemporary Collecting (hedendaags verzamelen)
Het museum heeft een reeks aan Beatles-gerelateerd materiaal, waarin hun carrières worden beschreven vanaf de begintijden in de Cavern tot soloprojecten nadat de band uit elkaar ging. De collectie bestaat uit veel merchandise, verzameld door fans. Daarnaast bevat het unieke, beeldbepalende stukken zoals het podium waarop John en Paul elkaar voor het eerst ontmoetten.
- The King's Regiment, Community History
Deze collectie omvat meer dan tienduizend items en vertegenwoordigt de lange geschiedenis van het regiment en het dagelijks leven van soldaten en hun families tijdens vrede en oorlog. De collectie bestaat uit objecten, foto's en gedrukte ephemera. Bijzonder is het persoonlijke karakter van de collectie. NML heeft deze collectie sinds 1959 in bruikleen.

4.3 Bezoekersaantallen

De National Museums of Liverpool trekken gezamenlijk zo'n 3,5 miljoen bezoekers per jaar. Museum of Liverpool neemt hiervan ongeveer een kwart voor zijn rekening (circa 900.000 bezoekers). De hoge bezoekersaantallen (zoals ook in veel andere musea in Engeland) zijn verklaarbaar vanwege de gratis toegang, maar zeker ook door een enorme inzet op marketing, educatie en doelgroepprogramma's.

4.4 Organisatie en budget

In de organisatie National Museums of Liverpool zijn acht musea samengevoegd:

- Museum of Liverpool;
- World Museum;
- International Slavery Museum;
- Maritime Museum;
- Walker Art Gallery;
- Sudley House;
- Lady Lever Art Gallery;
- Border Force National Museum.

De National Museums of Liverpool is een rijksinstelling die in 1986 is gevormd om ook in het noorden van Engeland een stevig en kwalitatief hoogstaand museumaanbod te waarborgen, als counterbalance van de nationale musea in Londen.

National Museums of Liverpool wordt aangestuurd door een raad van bestuur die door het ministerie van Cultuur, Media en Sport wordt aangesteld.

National Museums of Liverpool is een grote organisatie van waaruit alle musea aangestuurd worden. Er is niet alleen een centrale organisatie voor administratieve taken, maar ook voor collectiebeheer, educatie- en outreachprogramma's, onderzoek, fondswerving, marketing, alle administratieve taken, collectiebeheer, horeca en winkel, verhuur, digitalisering en nieuwe media en de tentoonstellingsdienst. Daarnaast zijn er per museum frontoffice-afdelingen die de openstelling regelen.

Opvallend in het personeelsbeleid is dat er strak gestuurd wordt op inclusiviteit; niet alleen de musea en de publieksprogramma's daar moeten van en voor iedereen zijn, ook de samenstelling van de werkorganisatie moet een afspiegeling van de Liverpoolse samenleving zijn.

In lijn met het idee dat een museum een plek van maatschappelijke betekenis moet zijn, wordt er nauw samengewerkt met verschillende sociale en maatschappelijke organisaties, waaronder the House of Memories (dementie), Wicked Fish (organisatie tegen leerachterstanden), University of Leicester (Open Online Course) en de Federation of International Human Rights.

Musea in Engeland kennen een ander verdienmodel dan elders in Europa. De musea, ook die van de National Museums of Liverpool, zijn gratis toegankelijk. De financiële basis van de National Museums of Liverpool wordt gelegd door de regering. Meer dan bij de musea op het vaste land van Europa, moeten de musea in Engeland het hebben van:

- donaties, giften en legaten;
- commerciële verhuur van de museumaccommodaties;
- merchandising van museumitems onder andere in winkel en onlineshop.

De omzet voor National Museums of Liverpool bedraagt ongeveer £ 27 miljoen per jaar (circa € 30 miljoen). De inkomsten zijn globaal als volgt:

- regering: € 21 miljoen;
- inkomsten uit activiteiten (winkel, horeca, verhuur, merchandising): € 7,5 miljoen;
- donaties, giften, fondsenbronnen: € 1,5 miljoen.

Aan de uitgavenkant is het beeld als volgt:

- personeel: € 16,5 miljoen;
- gebouwen: € 6 miljoen;
- tentoonstellingen: € 2,5 miljoen;
- publieksprogramma's: € 2,5 miljoen;
- overig: € 2,5 miljoen.

Het is lastig een uitsplitsing te maken van lasten en baten per museum. Museum of Liverpool zal circa 25% van het totaal zijn.

4.5 Huisvesting

Museum of Liverpool is gevestigd in een iconisch gebouw aan de Liverpoolse Waterfront. Het gebouw is in 2011 geopend. De realisering van dit bijzondere museumgebouw vormt een strategisch onderdeel van stedelijke gebiedsontwikkeling om het betreffende havengebied te revitaliseren (Waterfront Transformation Project).

Het museumgebouw kent een footprint van 110 x 60 meter en bevat zo'n 11.000 m² aan tentoonstellings- en publieksruimtes (entree, horeca, winkel, auditorium, film-/theaterzaal en educatiezones).

Het gebouw heeft een gigantisch venster op de bovenste verdieping dat uitzicht biedt op de stad (the Three Graces). Bijzonder is ook de 'Piermaster's House', dat zich tussen het museum en the Royal Albert Dock bevindt. Het huis werd gebouwd in 1852 voor de piermeester en zijn gezin en heeft de bombardementen in de tweede wereldoorlog (als enige gebouw in dit gebied) wonderbaarlijk overleefd. Dit huis is te bezoeken door publiek.

De investeringslast voor Museum of Liverpool bedroeg destijds £ 76 miljoen (ongeveer € 90 miljoen), inclusief inrichtingskosten. Dit bedrag is bijeengebracht door de Engelse regering, de stad en de regio, aangevuld met bijdragen uit fondsen, sponsors en de Europese Unie.

H5 | Musée des Civilisations de l'Europe et de la Méditerranée (MuCEM)

5.1 Museaal aanbod; typering activiteiten

MuCEM wijdt zich volledig aan het gebied rondom de Middellandse zee. Het kenmerkt zich als een gemeenschapsmuseum: een museum dat zich niet primair met kunst bezighoudt, maar meer met alledaagse voorwerpen. Met de collectie wil het museum de vele verschillende facetten laten zien van de voortdurende dialoog tussen de mediterrane beschaving en Europa. Het wil het middelpunt zijn van culturele diversiteit en banden scheppen tussen de landen uit het Middellandse zeegebied. In het culturele programma worden anthropologie, geschiedenis, archeologie, kunstgeschiedenis en hedendaagse kunst met elkaar gecombineerd. Tentoonstellingen worden thematisch vormgegeven.

De vier hoofdthema's van MuCEM zijn: graan, burgerrechten, ontdekkingsreizen en religie van de gebieden rond de Middellandse Zee. Het museum bestaat uit drie locaties, te weten J4, het Fort Saint-Jean en het Centre de conservation et de ressources du Mucem (CCR). Deze hebben ieder hun eigen accenten:

- J4: Deze locatie vormt het hart van MuCEM. Het programma is zeer gevarieerd: er is ruimte voor debat, voorstellingen en filmprojecties die worden afgespeeld in het auditorium of in de mediatheek. In Galerie de la Méditerranée, een semi-permanente expositieruimte, vindt men de geschiedenis van de mediterrane beschavingen vanaf de steentijd tot het heden. Er vinden op het terrein bovendien veel buitenactiviteiten (evenementen en concerten) plaats.

Huidige tentoonstellingen:

- Jeff Koons MuCEM, over de relatie tussen de werken van deze gerenommeerde kunstenaar en de collectie van MuCEM. Het beslaat negentien werken van Jeff Koons en meer dan driehonderd objecten uit de collectie van MuCEM (tijdelijk).
- Le Grand Mezzé, over de mediterrane keuken. De tentoonstelling presenteert 550 erfgoedobjecten en documenten uit 35 verschillende musea (permanent).
- Connectivity, over havensteden in het Middellandse Zeegebied als plekken waar stromen, verbindingen, uitwisselingen en daarmee macht samenkomen (permanent).
- Fort Saint-Jean: Met de komst van MuCEM werd dit historische fort toegankelijk voor het publiek. Hier worden permanente en tijdelijke exposities over kunst en populaire tradities getoond. Verder biedt de locatie vijftien mediterrane tuinen en een uitkijkpunt over Marseille en de zee.
Huidige tentoonstelling: The desire to look far away, door kunstenaar Ilaria Turba (tijdelijk). Een beeldend kunstenaar en fotograaf met een participatieve aanpak. Deze tentoonstelling vindt deels in Fort Saint-Jean plaats (eindproduct) en deels in CCR (zichtbaar maken van de doorlopen stappen en verder bouwen met het publiek).
- CCR bevindt zich in de wijk van Belle de mai en is ontworpen door architect Corinne Vezooni. Hier vindt men achtergronddocumentaires, een bibliotheek en artistieke archieven. Conservering, bestudering, restauratie en het op andere manieren verder brengen van de collecties, staan hier centraal. Het depot bestaat uit zeventien kamers, verdeeld over drie niveaus. De collecties worden toegankelijk gemaakt voor museumprofessionals, onderzoekers, studenten en nieuwsgierigen. Een 'show apartment' en een tentoonstellingshal op de begane grond bieden hen de mogelijkheid om een kijkje te nemen achter de schermen.
Huidige tentoonstelling: Een onderdeel van 'The desire to look far away', door kunstenaar Ilaria Turba (tijdelijk). Zie hierboven.

MuCEM biedt een uitgebreid educatieprogramma voor de jeugd (primair en secundair onderwijs). Het bedrijf Pont des Arts verzorgde in 2020 739 rondleidingen en workshops voor groepen en individuen in en rondom het museum.

Om ook de doelgroepen te bereiken waarvoor cultuur ongebruikelijk is, heeft het museum diverse samenwerkingen opgezet:

- Destination Mucem: doelgroepen uit specifieke wijken worden op zondag opgehaald met een bus om het museum te bezoeken. Hier zijn begeleiders bij aanwezig.
- Together in Provence: barrières voor bezoekers uit het omliggende gebied (Bouches du Rhône) worden weggenomen. Betreft ook met name het vervoer.
- Living together Marseille: bepleit aangepaste prijzen, samenwerking met het sociaal domein en diverse bemiddelingsstools voor bezoek. Diverse culturele instellingen in Marseille hebben zich in dit collectief verenigd.
- The cultural getaways: een samenwerking tussen MuCEM en het stadhuis van Marseille.
- Learn French at MuCEM, een samenwerking met het Illetrisme Resource Center CRI PACA.

Op internationaal vlak werkt het museum met diverse culturele partijen in het Middellandse Zeegebied en in Europa samen. Deze samenwerking bestaat uit: het uitlenen van voorwerpen uit de collectie, deelname aan programma's van de Europese Unie en het uitwisselen van

kennis en expertise door middel van het Museum Lab (bijvoorbeeld op het gebied van het restaureren van mozaïeken en het verzamelen van levend erfgoed).

5.2 Aard en omvang van de collectie

De collectie van MuCEM bestaat uit in totaal meer dan een miljoen voorwerpen: 350.000 foto's, 250.000 objecten, 150.000 werken, 100.000 posters en prenten, 100.000 ansichtkaarten en 80.000 geluidsopnames. De oorsprong hiervan gaat terug tot de 19^e eeuw. De collecties komen direct voort uit die van het voormalig Etnografisch Museum in het Trocadero-paleis in Parijs (1878-1936) en de twee musea die het vanaf 1936 opvolgde: het Museum van de Mens (The Museum of Man) en het Nationaal Museum voor Volkskunst en Tradities (National Museum of Popular Arts and Traditions). Daar blijft het echter niet bij: de collectie van MuCEM is continu groeiende. Het museum geeft niet enkel het verleden van deze streek weer, maar wil juist ook een representatie zijn van het heden en inspiratie bieden voor de toekomst. De gehele collectie van het MuCEM is digitaal te raadplegen.

De bibliotheek in J4 omvat 150.000 boeken en tijdschriften waaronder 5.000 oude boeken (17^e eeuw) en 3.000 tijdschrifttitels (voornamelijk Frans, een derde buitenlands). Deze behandelen onder andere sociale antropologie, archeologie, volkskunst, etnografie, etnologie, folklore, sociaalwetenschappelijke methodologie en museologie. Er is informatie te vinden op het gebied van zang, circus, podiumkunsten, volksverhalen, folklore en tradities.

5.3 Bezoekersaantallen

Het museum werd in 2013 geopend. In dit eerste jaar werden er ruim 2,6 miljoen bezoekers verwelkomd. Daarmee viel het museum binnen de top 50 meest bezochte musea ter wereld. In 2019 trok het museum nog 1.207.663 bezoekers¹. In 2020 lag het bezoekersaantal vanwege corona een stuk lager: 526.723 bezoekers.

5.4 Organisatie en budget

MuCEM is een nationale openbare instelling die onder toezicht staat van het ministerie van Cultuur. De organisatie wordt geleid door een directeur, welke de Raad van Bestuur en de wetenschappelijke adviesraad voorziet. De directeur van de instelling wordt bijgestaan door een directeur specifiek op het gebied van wetenschap en collecties en een algemeen administrateur.

De organisatie kent 135 werknemers die samen goed zijn voor 131,60 fte (verdeeld over J4 en CCR). Verder kent het museum een vriendenclub met duizend leden en honderd vrijwilligers die zich op diverse manieren inzetten.

¹ Plaats 58 in de top 100, Art Newspaper april 2020.

De totale opbrengsten voor 2020 kwamen neer op een bedrag van € 21.903.279,— met de volgende onderverdeling:

Inkomstenbron	Opbrengsten
Mecenaat en sponsoring	€ 902.415,—
Entree	€ 918.437,—
Touring/uitleen	€ 101.286,—
Commerciële activiteiten	€ 164.128,—
Taxatie inboedel	€ 298.018,—
Onderwijs	€ 4.741,—
Ondersteunende activiteiten voor de sector	€ 61.826,—
Diverse ontvangsten	€ 653.823,—
Staatssubsidies	€ 18.775.092,—
Overige subsidies	€ 23.512,—
<i>Totaal</i>	<i>€ 21.903.279,—</i>

De bedrijfskosten komen exclusief personeel op € 12.405.980,—. Hieronder vallen onder andere programma, collectiebeheer, onderhoud gebouwen en ondersteunende functies.

5.5 Huisvesting

Bijzonder is het unieke gebouw dat architecten Rudy Ricciotti en Roland Carta neerzetten op de golfbreker voor de ingang van de oude haven van Marseille (J4). Vanuit het hoofdgebouw van het MuCEM loopt bovendien een smalle loopbrug naar het oude fort Saint-Jean, een 16^e-/17^e-eeuws monument. Een tweede loopbrug voert vanaf het fort naar een van de oudste stadswijken van Marseille waar het CCR gesitueerd is. Deze doorlopende looproutes dragen bij aan de toegankelijkheid en levendigheid van het museum.

Het grote complex behelst in totaal 44.500 m². Deze vierkante meters zijn als volgt onderverdeeld over de drie locaties:

- J4: 16.500 m², waarvan 3.690 m² tentoonstellingsruimte
 - 1.600 m² modulair voor de Galerie de la Méditerranée
 - 2.000 m² tentoonstellingsruimte
 - 90 m² médiatheek
 - 3.694 m² workshops en depot
 - 2.415 m² administratie, conservatie en onderzoek
- Fort Saint-Jean: 15.000 m², waarvan 1.100 m² tentoonstellingsruimte en 12.000 m² tuinen;
- CCR: 13.000 m², waarvan 7.000 m² aan depot.

Het hoofdgebouw J4 kent:

- een auditorium met 335 zitplaatsen voor lezingen optredens, concerten en filmreeksen;
- een vertoningsruimte voor audiovisuele producten (de mediatheek);
- een ruimte specifiek gewijd aan programma voor kinderen;
- een boekhandel en een cadeauwinkel;
- een café en restaurant met panoramisch terras;
- technische ruimtes (werkplaatsen, opslagruimten, kantoren, ruimten voor discussie en onderzoek);

- veel ruimtes, zoals het dakterras, die publiek toegankelijk zijn.

De investeringskosten voor het MuCEM worden globaal geschat op € 167 tot ruim € 200 miljoen.

H6 | Amsterdam Museum

6.1 Museaal aanbod; typering activiteiten

Het Amsterdam Museum formuleert haar missie als volgt:

"Amsterdam Museum brengt de geschiedenis van Amsterdam tot leven en geeft inzicht in de identiteit van de stad; het museum daagt bewoners en bezoekers uit hun relatie tot de stad te verdiepen. In alle activiteiten van het Amsterdam Museum staan het verhaal, het erfgoed en de identiteit van de stad Amsterdam centraal. We vertellen het verhaal van Amsterdam op een toegankelijke, tot de verbeelding sprekende en beleavingsgerichte manier waarbij relaties worden gelegd tussen het verleden, heden en de toekomst. Het museum is er voor iedereen die met Amsterdam te maken heeft: bewoners en bezoekers, jong en oud, uit binnen- en buitenland. Vanuit participatie en co-creatie worden bewoners en bezoekers uitgedaagd om onderdeel te worden van dit verhaal. We versterken zo de band van de bezoekers met de stad en leveren een bijdrage aan de binding van de bewoners met hun stad en tussen de bewoners onderling."

Het Amsterdam Museum presenteert zich op verschillende vaste locaties:

- Hoofdlocatie Amsterdam Museum in het voormalige Burgerweeshuis, Kalverstraat 92.
- Amsterdam Galerij (voorheen Schuttersgalerij): gratis toegankelijk straatje pal naast de Klaverstraat met semi-permanente tentoonstellingen, zoals de tentoonstelling De Mooiste Stad (2018; met Eberhard van der Laan als gastcurator).

- Museum Willet-Holthuysen; een pand aan de Herengracht dat nog geheel is ingericht zoals de laatste bewoners daar eind 19^e eeuw woonden (het echtpaar Willet-Holthuysen). Het museum toont de woon- en cultuurgeschiedenis van 19^e eeuw Amsterdam.
- Portrettengalerij in de Hermitage. Samen met het Rijksmuseum presenteert het Amsterdam Museum in de Hermitage de vaste tentoonstelling Groepsportretten uit de 17^e eeuw. Deze vaste tentoonstelling wordt steeds van nieuwe impulsen voorzien; in 2019 met de tentoonstelling Hollandse Meesters Her-zien, een fototentoonstelling met portretten van bekende Nederlanders van kleur te midden van de enorme schilderijen groepsportretten van de 17^e eeuw. Verschillende prominente Nederlanders van kleur, onder wie voetballer Ruud Gullit, rapper Typhoon, cabaretier/presentator Jörgen Raymann en zangeres Berget Lewis, kropen voor dit project in de huid van historische Nederlanders zoals Rembrandt en andere tijdgenoten.

Het Amsterdam Museum aan de Kalverstraat is het moedermuseum. Daar biedt Amsterdam Museum vaste presentaties en wisseltentoonstellingen.

De vaste presentatie in Amsterdam Museum heet *Amsterdam DNA* en geeft in een uur tijd een boeiend overzicht van de geschiedenis van Amsterdam. Aan de hand van de vier kernwaarden ondernemerschap, vrijdenken, burgerschap en creativiteit ontdek je het verhaal van de stad, verdeeld over zeven periodes. Daarnaast is er de vaste presentatie *Het Kleine Weeshuis*, waarin je (vooral ook kinderen) het leven in een 17^e-eeuws weeshuis kunt ervaren, in het hart van een welvarende handelsstad, maar dan in de besloten wereld achter de weeshuispoorten.

Naast de vaste presentaties op de verschillende locaties (Amsterdam Museum (Kalverstraat), Amsterdam Galerij, Museum Willet-Holthuysen en de Portrettengalerij in de Hermitage, organiseert Amsterdam Museum veel projecten op locatie, bijvoorbeeld:

- De reizende tentoonstelling *Vrouwen van Nieuw-West* (2019), in samenwerking met Pakhuis Willem de Zwijger. *Vrouwen van Nieuw-West* is een mobiele buitententoonstelling die Amsterdam kennis laat maken met vrouwen uit het grootste en meest diverse stadsdeel van Amsterdam.
- *Fashion Statements* (2019). Een tentoonstelling in Amsterdam Museum over mode als communicatiemiddel en identiteitsverschaffer door de eeuwen heen. Mode geeft uiting aan onze identiteit, wat we belangrijk vinden of waar we voor staan. In de tentoonstelling werd door zes kunstenaars een eigentijdse collectie geplaatst naast historische collectie.
- *Opslaan als ...* (2019). Een tentoonstellingsproject over de vraag 'Hoe verzamel je de stad?' Tevens start van een meerjarig onderzoeks- en verzamelproject Collecting the City.
- *Nr. 1 Tourist Attraction* (2019). Een jaarlijkse tentoonstelling waarin Amsterdam Museum een Amsterdamse maker opdracht geeft om middels een presentatie zijn kijk te geven op de stad of een actueel maatschappelijk probleem in de stad. In 2019 heeft de kunstenaar Jimi Hignet deze opdracht uitgevoerd.
- Tentoonstelling *De Gouden Koets* (2021).
- Digitale tentoonstelling Amsterdam in Coronatijd (2021).

Naast de vaste presentaties en wisseltentoonstellingen kent Amsterdam Museum nog een aantal andere publieksactiviteiten:

- wekelijkse editie van Amsterdam Museum TV.
- podcasts;

- online coronaplatform, waarin Amsterdammers hun ervaringen, foto's en objecten uit deze coronatijd kunnen delen;
- doelgroepactiviteiten, met onder andere rondleidingen voor slechtzienden en slechthorenden;
- online-inwonersplatforms: Hart van Amsterdam, Geheugen van Oost, Geheugen van West.
- onlineplatforms Buurtwinkels en Modemuze.

Amsterdam Museum kent ook een uitgebreid educatieprogramma waarmee jaarlijks ruim 10.000 leerlingen worden bereikt. Een belangrijk onderdeel van het educatieprogramma is de zelf ontwikkelde Leerlijn Erfgoed en Identiteit.

6.2 Aard en omvang van de collectie

Het Amsterdam Museum beheert de collectie van de stad Amsterdam (circa 100.000 objecten). Een groot deel daarvan (ongeveer 80.000 voorwerpen) bevindt zich in het eigen depot/collectiecentrum. Ongeveer de helft van de objecten zijn bewaard door de stad zelf, de andere helft komt uit schenkingen en legaten. De collectie is gegroeid vanaf de 16^e eeuw, toen het stadsbestuur voor het eerst schilderijen en andere voorwerpen in het stadhuis op de Dam plaatste. De collectie bestaat uit schilderijen, beelden, prenten, tekeningen, boeken, meubelen, textiel, glas, keramiek, penningen en kunstnijverheid. Daarnaast beheert het museum ook gemeentelijk kunstbezit op andere locaties in de stad, zoals de portrettengalerij in de Stadsschouwburg, de roerende goederen in de Beurs van Berlage en de stijlkamers in de ambtswoning van de burgemeester.

Het Amsterdam Museum verzamelt de stad in al zijn facetten. In het project: 'hoe verzamel je de stad' heeft het museum aan de hand van negen thema's gekeken naar welke objecten het heeft, wat het daarmee wel en niet kan vertellen en hoe het de veranderende stad kan blijven verzamelen.

De negen thema's zijn:

1. Symbool van de stad (het stadswapen)
2. De gebouwde stad (ambities van beleidsmakers en architecten)
3. De sociale stad (hoe Amsterdammers voor elkaar zorgen)
4. De bewoonde stad (inzicht in hoe Amsterdammers leefden)
5. De internationale stad (wereldhandel vanaf de 17^e eeuw)
6. De vrijgevege stad (verzamelingen van het volk)
7. De veelzijdige stad (veranderende gezichtspunten en inclusiviteit)
8. New narratives (in relatie tot actuele maatschappelijke kwesties)
9. De hele stad (oproep tot participatie, want verzamelen is nooit af)

6.3 Bezoekersaantallen

Het Amsterdam Museum trok in 2019 171.000 bezoekers. De Portrettengalerij in de Hermitage is door 151.000 mensen bezocht. In Museum Willet-Holthuysen kwamen 45.000 bezoekers. De Amsterdam Galerij trok 473.000 mensen bezoekers (gratis entree). En 151.000 mensen bezochten de Portrettengalerij in de Hermitage.

6.4 Organisatie en budget

Amsterdam Museum werkt met het Raad van Toezicht-model en kent een directeur-bestuurder en een Raad van Toezicht. De organisatie telt 75 fte (Amsterdam Museum plus Museum Willet-Holthuysen).

Amsterdam Museum is een netwerkmuseum met veel samenwerkingsvormen. Op het gebied van publieksbereik en -participatie, cultuureducatie, kennisdeling en collectie wordt samengewerkt met een groot netwerk van partners in de gehele stad. Doel hiervan is om de erfgoedmusea zichtbaar en relevant in de stad aanwezig te laten zijn, de stad van binnenuit te leren kennen en de diversiteit van de stad te representeren. Vaste samenwerkingsverbanden zijn:

- Het educatieprogramma wordt ontwikkeld en aangeboden in samenwerking met de belangrijke erfgoedpartners in de stad (Stadsarchief Amsterdam, Monumenten en Archeologie en Architectuurmuseum Amsterdam). Het doel is hét loket en de gesprekspartner voor het onderwijs te zijn op het gebied van erfgoed-/omgevingseducatie.
- Gezamenlijk programma met onder andere de Hermitage, het Rijksmuseum en de Nieuwe Kerk om kennis over de 'Collectie Amsterdam' goed te ontsluiten. Samenwerkingsverband Collectiehulpverlening, waarin met verschillende musea kennis wordt gedeeld op het gebied van collectieontsluiting en hoe te handelen in crisissituaties ('Collectie in nood').
- Op het gebied van diversiteit en inclusie werkt Amsterdam Museum met buurthuizen (jaarlijks één gezamenlijke productie rondom een grootstedelijk thema), CBK Zuidoost (elk jaar één opdracht voor kunstenaar CBK Zuidoost), Imagine IC en de OBA (participatief verzameltraject materieel en immaterieel erfgoed), zorginstelling Amsta (ontwikkeling co-visit tour voor mobiele en immobiele bezoekers).
- Internationaal is er onder andere een samenwerkingsovereenkomst met het Museum of the City of New York voor uitwisseling van exposities New City Narratives en ten aanzien van donateurswerving. Ook is er een uitwisselingsprogramma met het Openluchtmuseum Fort Nieuw-Amsterdam in Suriname (vernieuwing presentaties aldaar).

Tot 2020 was Amsterdam Museum trekker van een vergaand samenwerkingsverband: Amsterdam Heritage Museums (AHM). Naast het Amsterdam Museum namen aan dit samenwerkingsverband deel:

- Museum Willet-Holthuysen;
- Bijbels Museum/Cromhouthuizen;
- Museum Ons' Lieve Heer op Solder.

In het AHM werkten deze musea vergaand samen op het gebied van financiële administratie, gebouwbeheer, facilitaire zaken, marketing, collectiebeheer en educatie. Het AHM kende een eigen ondernemingsplan. De gemeente Amsterdam subsidieerde het AHM met € 150.000,— per jaar. Het AHM heeft volgens de betrokken musea geleid tot stijging van bezoekersaantallen en tot substantiële kostenbesparing in de bedrijfsvoering. Het AHM is inmiddels opgehouden te bestaan, omdat het Bijbels Museum zich doorontwikkeld heeft tot een reizend museum zonder vaste locatie (Cromhouthuizen zijn overgedragen aan Stadsherstel), Museum Willet-Holthuysen geheel in de exploitatie van Amsterdam Museum is gekomen en Museum Ons' Lieve Heer op Solder inmiddels na verbouwing een stevige positie heeft opgebouwd en op eigen benen kan staan.

Amsterdam Museum/Museum Willet-Holthuysen werkt met een exploitatiebegroting van afgerond € 16 miljoen. Aan inkomsten heeft het museum:

- Subsidie gemeente € 10,5 miljoen
- Publieksinkomsten (entree) € 3,5 miljoen
- Verhuur € 0,5 miljoen
- Fondsen/sponsors/overig € 1,5 miljoen

Uitgaven:

- Personeel € 7 miljoen
- Huisvesting € 3 miljoen
- Tentoonstellingen/programmering € 3 miljoen
- Onderhoud/afschrijvingen € 1,5 miljoen
- Organisatiekosten € 1 miljoen
- Collectie/aankopen € 0,5 miljoen

6.5 Huisvesting

Het Amsterdam Museum staat aan de vooravond van een grondige transformatie, renovatie en verduurzaming van haar hoofdvestiging. Het Rotterdamse bureau Neutelings Riedijk Architecten heeft een ontwerp gemaakt dat voorziet in:

- nieuwe en grotere museumzalen met meer ruimte voor de collectie, tijdelijke presentaties en educatie;
- nieuwe goed uitgeruste multifunctionele werk- en ontvangstruimtes en auditorium voor debat, workshops en onderwijs. Ontmoetingsplek voor bewoners en bezoekers van de stad.
- een gebouw dat een duidelijk museaal parcours krijgt dat toegang geeft tot alle delen, ook de monumentale zoals het historische authentieke gewelf - dat nu niet toegankelijk is voor publiek - en de Regentenkamer.
- het beter benutten van de kwaliteiten van de gebouwen als biografie van de stad, met uitzicht over het Begijnhof, het Spui en het Maagdenhuis. Ofwel: een blik op de Amsterdamse geschiedenis.
- een museum dat van boven tot onder optimaal toegankelijk is voor iedereen. Ook voor de bezoekers met een fysieke beperking.
- verduurzaming van de gebouwen.

Amsterdam Museum heeft in het Burgerweeshuis de beschikking over in totaal een kleine 9.000 m² nvo, waarvan circa 5.000 m² in gebruik komt voor publiekstoegankelijke ruimten:

- een kleine 3.000 m² tentoonstellingsruimte voor (overwegend) (semi-)permanente (collectie)presentaties;
- zo'n 2.000 m² aan entree, winkel, horeca, auditorium en (multifunctionele) projectruimtes voor onder andere debat, ontmoeting en presentaties.

Wisseltentoonstellingen en projecten zullen op verschillende plekken in de stad gerealiseerd worden. Amsterdam Museum in het Burgerweeshuis wordt dan de centrale hub, van waaruit het museum zich manifesteert.

De transformatie, renovatie en verduurzaming van Amsterdam Museum in het Burgerweeshuis kost € 56 miljoen. Het leeuwendeel hiervan wordt door de gemeente Amsterdam betaald. Een algehele vernieuwing van de (museale) inrichting gaat aanvullend € 15 miljoen kosten. Amsterdam Museum wil dit zelf dekken uit reserveringen en fondswerving.

H7 | Conclusies

- Missie, museale presentaties, thema's en collecties van deze stadsmusea vertonen een behoorlijke mate van overeenkomst. Bottom line: positieve vibe, veel bezoek.
- Naast een stadsmuseum kennen deze steden ook andere musea die een specifiek deel van het verhaal van de stad vertellen. De stadsmusea vertellen het hele verhaal op hoofdlijnen en vormen een introductie of portal op andere erfgoedpresentaties en musea.
- Opvallend is dat de stadsmusea van Antwerpen, Hamburg en Liverpool deel uitmaken van een grotere museumorganisatie die ook andere musea omvat, zoals een Museum voor Volkenkunde en een Maritiem Museum. Die grotere museumorganisaties zorgen voor een collectieve aanpak in publieksbereik (marketing, educatie en outreachprogramma's), een overall visie op het verhaal van de stad, collectiebeheer, programmering van tentoonstellingen en digitalisering.
- Amsterdam wijkt qua organisatievorm af van de andere referentiesteden/-musea, omdat het geen onderdeel is van een grotere museumorganisatie. Wel is Amsterdam Museum als zodanig zelf al een relatief grote museumorganisatie en omvat het enkele kleinere musea (Willet-Holthuysen) dan wel museale presentaties (Amsterdam Gallerij en Portrettengallerij Hermitage). Daarnaast kent Amsterdam Museum verschillende samenwerkingsverbanden met andere grote musea in de stad, onder andere op het gebied van publieksbereik en collectiebeheer. Voor het MuCEM in Marseille geldt min of meer hetzelfde.
- Alle musea in deze benchmark beschikken over een relatief grote, thematisch opgezette (semi-)permanente presentatie en daarnaast ruimte voor wisseltentoonstellingen. Ook beschikken alle musea in hun accommodatie over veel multifunctionele m² voor educatie, ontmoeting, debat, optredens enzovoort.
- Alle musea voeren een intensief doelgroepenbeleid en doen veel aan educatie en outreachprogramma's. Wat opvalt is dat de publieksactiviteiten bij MAS, Museum of Liverpool, MuCEM en Hamburg Museum vooral in eigen huis plaatsvinden, terwijl Amsterdam Museum er voor kiest vooral ook te programmeren op tal van andere locaties in de stad, met steeds wisselende samenwerkingspartners. Mede hierdoor volstaat Amsterdam Museum met een wat kleinere museumaccommodatie. Het Burgerweeshuis als hoofdlocatie van Amsterdam Museum wordt gepositioneerd als centrale hub vanwaaruit het museum zich op veel andere locaties in de stad en online manifesteert.
- Alle stadsmusea zijn standalone gehuisvest in aansprekende, overwegend iconische gebouwen.
- Alle steden investeren fors in de iconische huisvesting, landmarks en museale presentatie van hun stadsmuseum. In Liverpool en Marseille is de rijksoverheid de grootste financier, zowel qua bijdrage in investering als in exploitatie.
- In het kader van deze benchmark hebben we ook gekeken naar exploitatie(subsidies). Omdat Hamburg Museum en Museum of Liverpool deel uitmaken van een grotere

organisatie met een geïntegreerde exploitatie is het niet mogelijk gebleken de uitsplitsing te maken op museumniveau. Bij MAS Antwerpen is dat wel gelukt; dit museum ontvangt € 7,5 miljoen van de gemeente. En Amsterdam Museum (één museumorganisatie met verschillende museumpresentaties/-locaties) ontvangt aan gemeentelijke subsidie € 10,4 miljoen.

Wanneer we Rotterdam vergelijken met de referentiemusea in de andere steden valt het volgende op:

- Anders dan bij de referentiesteden/-musea is in Rotterdam sprake van een versnipperd, niet-gecoördineerd geheel aan musea die elk voor zich een deel van het verhaal van de stad vertellen.
- Anders dan bij de referentiesteden/-musea heeft Rotterdam (nog?) niet substantieel geïnvesteerd in zijn stadsmuseum.
- Anders dan bij de referentiesteden/-musea is/was Museum Rotterdam slecht gehuisvest, met weinig m² in een weinig aantrekkelijk gebouw en niet standalone, maar als onderdeel van een groter gebouw met verschillende andere functies.

BMC

Databankweg 26D
3821 AL Amersfoort

Postbus 490
3800 AL Amersfoort

(033) 496 52 00
info@bmc.nl
www.bmc.nl

KvK BMC Advies 32078667
IBAN NL91ABNA0504035754
BTW NL80.86.63.598 B.01

Colofon

30 september 2021

Classificatie : Intern gebruik

Naam adviseur : Tamara Bakker

Projectnummer : P0022587

Kijk voor meer info op onze website: bmc.nl

Collectiescan Museum Rotterdam

RaadSaam Erfgoedprojecten
September 2021

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1. Inleiding	3
1.1. Aanleiding	3
1.2. Verhaal van Rotterdam	4
2. De collectie van de gemeente Rotterdam	5
2.1. Collectie Rotterdam	5
2.2. Aantal objecten	6
2.3. Schatten van Rotterdam	6
3. Quikscan collectie Museum Rotterdam	8
3.1. Aantal objecten	8
3.2. Deelcollecties	8
3.3. Thema's Museum Rotterdam	8
3.4. Bruikbaarheid collectie, inzet, gebruik en herplaatsen	19
4. Eerste bevindingen	21
4.1. Hedendaags verzamelen	21
4.2. Schilderijencollectie	22
4.3. Textielcollectie	22
4.4. Ensembles	22
4.5. Verbinding met andere collecties in de stad.	23
5. Potentie collectiewaardering voor Museum Rotterdam	26
5.1. Waarom een collectiewaardering?	26
5.2. Waardering	27
5.3. Proces	27
5.4. Participatief waarderen	28

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

De Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur (RRKC) heeft in haar cultuurplanadvies voor de periode 2021-2024 een heroriëntatie op de rol en functie van de stadsmuseale functie in Rotterdam voorgesteld. De gemeente start met het ontwikkelen van een (nieuwe) stadsmuseale functie van visie tot programma en huisvesting, waar op aansprekende en vernieuwende wijze de functies van het stadsmuseum worden ingevuld, op een manier die past bij en gedragen wordt door de stad en haar bewoners.¹

De vraag aan de kwartiermaker is: *‘Hoe kunnen bestaande erfgoedorganisaties, nu ieder werkend vanuit het eigen domein (monumenten, archeologie, archief, museale objecten), het Rotterdamse erfgoed samenhangend voor het voetlicht brengen, zodat Rotterdamse burgers, organisaties en bezoekers van de stad er optimaal toegang toe hebben, er kennis van kunnen nemen, het kunnen hergebruiken en een beroep kunnen doen op de kennis en expertise van erfgoedbeheerders?’*²

Een nieuwe stadsmuseale functie voor Rotterdam opereert vanuit een stevig professioneel museaal fundament: een vaste, spraakmakende opstelling, gepresenteerd in herkenbare thema's en topstukken. De zoektocht naar de invulling en werkwijze van de museale functie in de experimenteerfase betekent een verkenning van de inhoud en de profilering van de nieuwe stadsmuseale functie. Het huidige collectieplan 2021 – 2024 is geschreven voor de huidige situatie zich aandiende en de nieuwe zoektocht naar een andere insteek, organisatie en plek werkelijkheid werd. Een uitgebreide collectiewaardering heeft tot op heden door gebrek aan mensen en middelen nog niet plaatsgevonden. Nu er wordt gewerkt aan nieuwe aansprekende thema's voor het verhaal van Rotterdam is er bij de kwartiermakers behoefte aan een eerste objectieve quick scan van de collectie.

In deze quick scan legt RaadSaam de focus op de collectie van Museum Rotterdam met hierin een eerste schets van de opvallende zaken in de collectie. Daarnaast zal er ook een korte schets gegeven worden over “De collectie Rotterdam” en zal er een kort voorbeeld gegeven worden bij de thema's over interessant erfgoed aanwezig in Rotterdam. In het resultaat van de quickscan zal ook meegenomen worden wat het eventuele nut en plan van aanpak kan zijn van een collectiewaardering. Een collectiewaardering die niet alleen kijkt naar de nieuwe ontwikkelingen in de museale functie van de stad, maar tevens kijkt waar de ankers liggen in de bestaande collectie voor nieuwe ontwikkelingen en doorontwikkelingen, maar ook naar focuspunten en mogelijkheden tot herbestemming. Een breed gedragen collectiewaardering vraagt veel meer tijd dan nu beschikbaar is. Het resultaat van dit vooronderzoek schept de basis voor de uitgebreide collectiewaardering.

¹ Moerman, J., *Toekomstperspectieven voor de stadsmuseale functie, een verkenning*. April 2021.

² Jongh, de S., *Schatten voorbij*. Augustus 2021

1.2. Verhaal van Rotterdam

Voor de nieuwe stadsmuseale functie voor Rotterdam zal naast de collectie van Museum Rotterdam gekeken worden naar bestaande erfgoedorganisaties om mee samen te werken. Rotterdam beschikt over ontzettend veel Erfgoed zoals bruggen, gebouwen, musea en verhalen.

Mooie voorbeelden van erfgoedorganisaties in Rotterdam zijn:

Arttenders

Door kunst in te zetten in onconventionele projecten creëren ze een extra stroom van opdrachten buiten het bestaande domein van subsidies, musea en galerieën.³

Chabot Museum

Het Chabot Museum is een flexibele netwerkorganisatie, die vanuit zelfstandige basis samenwerkt met uiteenlopende partners, in Rotterdam en daarbuiten.⁴

Dig it up

DIG IT UP heeft naam gemaakt als belangrijke schatgraver van de Rotterdamse stadscultuur. Onbekend beeld- en geluidsmateriaal wordt 'opgediept' en voor altijd ontsloten als uniek erfgoed van de stad.⁵

Droom en Daad

Stichting Droom en Daad investeert in cultuur in Rotterdam. Tussen droom en daad staan dikwijls praktische bezwaren – die nemen zij weg.⁶

Het Nieuwe Instituut (HNI)

Het Nieuwe Instituut beoogt, aan de hand van actuele ontwikkelingen, met zijn activiteiten zowel de waardering voor de cultuur-maatschappelijke betekenis van architectuur, vormgeving en digitale cultuur te verhogen, als ook de wisselwerking tussen deze disciplines te versterken.⁷

Roterodamum

Historisch Genootschap Roterodamum is dé historische vereniging van Rotterdam. Interesse in het verleden betekent aandacht voor de toekomst.⁸

R'damse Nieuwe

R'damse Nieuwe pakt de vraagstukken van de stad aan door jonge Rotterdammers te betrekken bij de ontwikkeling van de stad. Door nieuwe ideeën te matchen aan de juiste expertise.⁹

Stichting RoMeO

De stichting heeft tot doel het levend houden van de geschiedenis van het openbaar vervoer in en rond Rotterdam en de gemeenten waarin de gemeente Rotterdam het openbaar vervoer verzorgd heeft en het bevorderen van de kennis daaromtrent.¹⁰

Verhalenhuis Belvedere

Verhalenhuis Belvédère wil door middel van kunst, cultuur en (persoonlijke) verhalen zo veel mogelijk mensen met elkaar en met de stad verbinden.¹¹

³ Arttenders. Versie 31.08.2021 <<https://arttenders.com/about-us/>>

⁴ Chabot Museum. Versie 31.08.2021 <<https://chabotmuseum.nl/organisatie/>>

⁵ Dig it up. Versie 31.08.2021 <<https://digitup.nl/over-ons/>>

⁶ Stichting Droom en Daad. Versie 31.08.2021 <<https://droomendaad.nl/nl/wie-we-zijn/>>

⁷ Het Nieuwe Instituut. Versie 31.08.2021 <<https://hetnieuweinstituut.nl/over-ons/>>

⁸ Roterodamum. Versie 31.08.2021 <<https://www.roterodamum.nl/over-roterodamum/>>

⁹ Rdamse nieuwe. Versie 31.08.2021 <<https://rdamsenieuwe.nl/>>

¹⁰ Stichting RoMeRo. Versie 31.08.2021 <<https://www.stichtingromeo.nl/nl/over-romeo/informatie-over-romeo/>>

¹¹ Belvedere Rotterdam. Versie 31.08.2021 <<https://www.belvedererotterdam.nl/over-belvededere-rotterdam/>>

2. De collectie van de gemeente Rotterdam

2.1. Collectie Rotterdam

De gemeente Rotterdam bezit een groot aantal omvangrijke erfgoedcollecties die zeer divers van aard zijn. Samen vormen zij de Collectie Rotterdam. De museale collecties in Rotterdam met een verzamelgeschiedenis die teruggaat tot halverwege de negentiende eeuw, herbergen westerse kunst, cultuurgooederen uit Azië, Afrika en Noord- en Zuid-Amerika, zes eeuwen Nederlandse maritieme geschiedenis, de grootste Erasmuscollectie ter wereld, het dagelijks leven in de stad en een belangrijk deel van het fotografisch erfgoed van Nederland.

De Collectie Rotterdam is een grote rijkdom voor de stad, maar vooral voor de Rotterdammers van nu en in de toekomst. De Collectie is van uitzonderlijke kwaliteit en grote betekenis. Voor het behoud van de collectie heeft de gemeente delen daarvan in beheer gegeven aan deskundigen.¹²

Het betreft de volgende instellingen:

1. Museum Boijmans Van Beuningen
2. Museum Rotterdam
3. Maritiem Museum Rotterdam
4. Wereldmuseum
5. Nederlands Fotomuseum (fotocollectie voorheen in beheer bij Wereldmuseum)
6. Centrum Beeldende Kunst Rotterdam (collecties Kunstuitleen Rotterdam en Beeldende Kunst in de Openbare Ruimte)

Museum Boijmans Van Beuningen, geopend in 1849, legde zich van oudsher toe op het verzamelen en tonen van westerse objecten en kunstwerken. Het Wereldmuseum, opgericht in 1885 als Museum voor Land- en Volkenkunde, richtte zich met name op cultuurgooederen uit Azië, Afrika en Noord- en Zuid-Amerika. Het Maritiem Museum opgericht in 1874 als Maritiem Museum Prins Hendrik, illustreert zes eeuwen Nederlandse maritieme geschiedenis. De collectie van Museum Rotterdam, opgericht in 1905 met de 19de eeuw verzameling Rotterdamsche Oudheden als Museum van Oudheden, werd in 1953 het Historisch Museum der Stad Rotterdam, en uiteindelijk in 2011 het Museum Rotterdam, illustreert het leven van alledag in de rijke geschiedenis van de stad. Het Nederlands Fotomuseum beheert op dit moment meer dan 160 archieven van historische en eigentijdse fotografen en heeft daarmee een belangrijk deel van het visuele erfgoed van Nederland in handen.

Naast deze museale collecties zijn er gemeentelijke erfgoeddiensten en collecties die voortkomen uit een aantal wettelijke taken zoals het Stadsarchief, Archeologie Rotterdam, en het Bureau Monumenten en cultuurhistorie die het monumentale en infrastructurele erfgoed beheert. De Bibliotheek Rotterdam beheert met meer dan 5000 boeken van én over Erasmus de grootste Erasmuscollectie ter wereld. Daarnaast heeft de Bibliotheek Rotterdam 723.000 uitleenbare boeken, films en andere materialen.

¹² RRKC. Versie 23.08.2021 <<https://www.rrkc.nl/wp-content/uploads/2017/09/Visie-op-de-Collectie-Rotterdam.pdf>>

2.2. Aantal objecten

Aantal kunstobjecten in De Collectie Rotterdam:

1. Museum Boijmans Van Beuningen, **149.000 objecten**
2. Museum Rotterdam, **115.060 objecten**
3. Maritiem Museum Rotterdam, **930.000 objecten**
4. Wereldmuseum, **83.000 objecten**
5. Nederlands Fotomuseum (fotocollectie voorheen in beheer bij Wereldmuseum), **100.000 objecten**
6. Centrum Beeldende Kunst Rotterdam **12.600 objecten** (collecties Kunstuitleen Rotterdam en Beeldende Kunst in de Openbare Ruimte).

2.3. Schatten van Rotterdam

Onderzoek schatten 2017

In december 2017 is er een rapport uitgekomen genaamd Schatten van Rotterdam, visie op de collectie Rotterdam geschreven door het college van burgemeester en wethouders. Hierin wordt beschreven hoe de collectiebeherende instellingen om moeten gaan met het beheer en behoud, het verzamelen en ontzamen en het ontsluiten en het zichtbaar maken van de collectie.

Als uitgangspunten voor verzamelen, ontzamen, beheren, bewaren en behouden heeft de gemeente Rotterdam in haar Visie op de Collectie Rotterdam geformuleerd:

- Te verzamelen of te ontzamen objecten van de Collectie Rotterdam worden beoordeeld vanuit hun (cultuur)historische en/of artistieke betekenis voor de stad of de respectievelijke (deel)collectie.
- Kwaliteit, uniciteit en artistieke waarde zijn daarin belangrijke elementen.
- Bewoner én bezoeker moeten zich kunnen herkennen in de Collectie Rotterdam en daaraan kunnen bijdragen.
- De kenmerken internationaal, ondernemend en rauw zijn als belangrijke elementen uit het DNA van de stad herkenbaar in De Collectie Rotterdam aanwezig.¹³

In het **cultuurplanadvies 2021 – 2024** heeft de **RRKC** aanbevelingen over het collectiebeleid beschreven. Hun boodschap is: ontwikkel als museale sector een gezamenlijke visie op de collectie. De Raad voor kunst en cultuur vindt dat de instellingen in hun collectiebeleidsplannen en meerjarenbeleidsplannen geen gezamenlijke visie op de gemeentelijke collectie presenteren. Het is te veel ieder voor zich. De gemeente heeft weliswaar in 2017 een visie op de Collectie Rotterdam ontwikkeld, maar de vraag is of die wordt gedragen door de instellingen en wie hierin de regie neemt. De Raad wil de instellingen aanmoedigen een gezamenlijke visie op de omgang met hun collecties te ontwikkelen. Regie door de gemeente is nodig om bijvoorbeeld het digitaliseringsbeleid en het aankoop- en ontzamelbeleid integraal vorm te geven.¹⁴

¹³ Schatten van Rotterdam. Versie 23.08.2021 <<https://docplayer.nl/111546012-Schatten-van-rotterdam-visie-op-de-collectie-rotterdam.html>>

¹⁴ RRKC algemene bevindingen. Versie 23.08.3032 <20072_RRKC_algbevindingen_160620_7.pdf, pag. 170>

Uit een **nieuwe inventarisatie over de relevantie van het rapport Schatten van Rotterdam uit 2017**, komt naar voren dat de meeste het stuk nog relevant vinden. Echter gaven ze aan dat het stuk niet meer actueel is, zo ontbreken belangrijke thema's als inclusiviteit en kolonialisme. Duidelijk wordt dat het verhaal van de stad Rotterdam voor de meeste erg belangrijk is. Om –als stad- aan de toekomst te kunnen werken moet je begrijpen waar je vandaan komt. 'No foresight without hindsight'. Vrijwel alle geïnterviewden zijn het eens over de wenselijkheid van een vervolg. Belangrijk daarbij is dat instellingen en organisaties daadwerkelijk zelf betrokken worden; het zou een gezamenlijk proces van de sector moeten zijn.¹⁵

¹⁵ longh, de S., *Schatten voorbij*. Augustus 2021

3. Quikscan collectie Museum Rotterdam

3.1. Aantal objecten

Museum Rotterdam is een stadshistorisch museum met een brede collectie van rond de 115.000 objecten. Hiermee worden verschillende aspecten van de vroegste stadsgeschiedenis tot de diverse internationale stad van nu gepresenteerd. Vrijwel elk aspect van de stadsgeschiedenis is in meer of mindere mate in de collectie vertegenwoordigd. De collectie vormt hiermee een belangrijke kennisbron en vertegenwoordigt samen met de collecties van het Stadsarchief, BOOR, CBK en andere (museale) collecties het geheugen van de stad.¹⁶

3.2. Deelcollecties

De kerncollectie van Museum Rotterdam wordt gevormd door twee pijlers: de stadsgeschiedenis gericht op het 'Verhaal van Rotterdam' en zijn bewoners en het cultureel erfgoed van de Rotterdamse grootstedelijke samenleving. Binnen deze twee pijlers zijn de volgende deelcollecties bijeengebracht.¹⁷

	Deelcollecties	Aantal objecten
1	Bedrijf en techniek	10.200
2	Kunst en kunstnijverheid	7.850
3	Mode en kledingcollectie	26.040
4	Moderne stadscultuur	22.560
5	Numismatiek	9.520
6	Oude drukken en Werken op papier	2.000
7	Pre-industriële stadscultuur	22.720
8	Stedelijke instellingen en openbaar leven	6.490
9	Tweede Wereldoorlog en Wederopbouw	7.680
Totaal		115.060

3.3. Thema's Museum Rotterdam

Voor het beschrijven van de collectie van Museum Rotterdam in deze quickscan kijken we naar de tien thema's die in het huidige transitieproces zijn geïdentificeerd door beiden kwartiermakers. Deze thema's zullen ook verkend worden in de tijdelijke programmering van deze experimenteerfase. De informatie in onderstaande teksten is gehaald uit het deel van de collectie wat zichtbaar is op de onlinedatabase van Museum Rotterdam. De uitwerking van deze thema's is gebeurd in samenspraak met Museum Rotterdam. Om ook een breder zicht te geven op het erfgoed van de stad Rotterdam, geven we bij elk thema een voorbeeld van een icoon van de stad die goed bij het thema aansluit.

Thema's

Ontstaan Rotterdam, dam in de Rotte, Havenstad, Koloniale en slavernijverleden, Arbeiders, Wetenschap & Erasmus, Tweede wereldoorlog, Wederopbouw & architectuur, Stadsuitleg Hoek van Holland, Rozenburg, Jongerencultuur, muziek, uitgaansleven, festivals, straatkunst, mode, vrije tijd & sport en Super diverse stad.

¹⁶ Collectiebeleidsplan 2021-2024, Museum Rotterdam. P.8.

¹⁷ Collectiebeleidsplan 2021-2024, Museum Rotterdam. P.9.

Thema 1. Ontstaan Rotterdam, dam in de Rotte

Zo'n 8 meter onder de huidige stad liggen de resten van Rotta, een kleine handelsplaats langs de oevers van de Rotte. Opgegraven aardewerk en munten laten zien dat Rotta een handelsplaats van betekenis was.

Oude bewoningssporen dienden als inspiratie voor een hedendaags kunstwerk dat een Japanse kunstenaar Ken'ichiro Taniguchi voor het museum maakte.

Voortdurend bedreigden overstromingen het gebied. Pas na de aanleg van Schielands Hoge Zeedijk werd het veiliger. Rond 1270 vestigden zich weer boeren, ambachtslieden en handelaren bij de nieuwe dam in de Rotte. Van deze oorsprong van de stad zijn twee sluizen bewaard, evenals de punter (een houten scheepje) die gebruikt is om het laatste stuk in de dam te dichten.

Pelgrimsinsignes en de twee zijluiken van een altaarstuk herinneren aan het religieuze leven in de stad van vóór de reformatie; de zijluiken uit ca. 1535 zijn de oudste schilderijen van Rotterdam.

De Laurenskerk is in de collectie vertegenwoordigd met verschillende voorwerpen. Het houten model van de spits van de Laurenstoren uit ca. 1615 is ontworpen door Hendrik de Keyser en is daarmee het oudste architectuurmodel van Nederland. Van kastelen in en rondom de stad zijn maquettes aanwezig, evenals voorwerpen uit het dagelijks leven in die kastelen. Hun namen vinden we terug in de stad van vandaag: Bulgersteijn, Weena, Spangen, Katendrecht. Andere maquettes en modellen laten de groei van de stad zien en geven een beeld van de historische situatie.

Erfgoed-breed denken wij aan het Stadsarchief, dat onder andere vroege plattegronden en ook de stadsrechten uit 1340 bewaart. In de bebouwde omgeving herinnert de Laurenskerk aan de middeleeuwen. De Tijdtrap in de Markthal toont voorwerpen die in de directe omgeving zijn opgegraven. In station Blaak zijn bovendien de funderingen te zien van de middeleeuwse stadsmuren, blootgelegd door Archeologie Rotterdam.

Thema 2. Havenstad

Het thema 'havenstad' omvat de ontwikkeling van Rotterdam van een bescheiden vissersdorp tot een wereldhavenstad. Dit fascinerende verhaal kan vanuit verschillende invalshoeken en met talloze objecten worden verteld. Zo spelen veel stadsgezichten zich af in de omgeving van de Rotte, aan de binnenhavens of langs de Maas, zoals het gezicht op de Leuvehaven tussen 1863 en 1870 door Andries Scheerboom.

Generaties Rotterdammers werkten keihard in de havens om te laden en te lossen. Veel van hun gereedschappen, waaronder balenhaken, scheppen en knijverzakken, zijn in het museum te vinden. De arbeid en mechanisering in de haven zijn te zien in de havengezichten van bijvoorbeeld Van Mastenbroek en Richters en in het glas-in-loodraam met de afbeelding van zakkendragers uit het gebouw van de Graan Elevator Maatschappij aan de Parklaan, 1915.

Het monumentale diorama "Nieuwe Waterweg" van Jaap Gidding (dat maar liefst 17,5 meter breed is) toont de omvang van het vooroorlogse havengebied.

Een groot gedeelte van de havens werd in september 1944 vernietigd. Het Stadsarchief bewaart onder meer foto's en filmbeelden die deze ravage dramatisch in beeld brengen. De wederopbouw van het havengebied werd snel opgepakt en in 1950 met de manifestatie Ahoy' feestelijk afgesloten. Dolf Henkes geeft in zijn vier ontwerpen voor het Paviljoen Rotterdam de opkomst, bloei, vernietiging én de toekomst van dit grote 'havenverhaal' in zijn specifieke beeldtaal weer. Vanaf de jaren 1970 breidt het havengebied enorm uit en raakt steeds verder uit het zicht en de beleving van de stad; de maquette van Botlek uit de jaren '80 is hiervan een illustratie. Het meer maritieme (offshore) erfgoedverhaal is te vinden in de collectie van het Maritiem Museum.

Als we kijken hoe dit thema Erfgoed-breed in Rotterdam terugkomt, dan denken wij aan het klassieke havengezicht, de SS Rotterdam en de jaarlijks terugkerende Wereldhavendagen.

Thema 3. Koloniale en slavernijverleden

In 2020 verschenen drie belangrijke publicaties over het koloniale en slavernijverleden van de stad. Een van de conclusies was dat vrijwel elke Rotterdammer op een of andere manier betrokken was bij de slavenhandel. De elite bezat aandelen, rederijen, fabrieken of hele plantages. In de stad werden koloniale goederen verwerkt, verpakt en verkocht die door slavenarbeid waren verkregen. Met de levering van bijvoorbeeld wapens, textiel en drank, maar ook met de bevoorrading van handelsposten en schepen verdienden bestuurders, ondernemers en zeevaarders aan de trans-Atlantische driehoekshandel waaraan de WIC zich schuldig maakte. Een groot deel van de Rotterdamse economie dreef dus op deze handel en overzeese uitbuiting.

In de collectie zijn vele portretten van de Rotterdamse elite vanaf de 16de tot in de 20ste eeuw bewaard gebleven, waaronder een collectie van vrijwel alle bewindhebbers van de VOC. Het portret van Margaretha van Raephorst uit circa 1675 toont een Zwart kind wiens aanwezigheid de status van de families bevestigde. Ook met andere voorwerpen uit de collectie van Museum Rotterdam is het slavernijverleden goed te belichten.

Zo zijn op verpakkingen van koffie, thee, tabak en rijst stereotyperingen en negatieve beeldvorming duidelijk zichtbaar, soms tot in de huidige tijd. Voor andere objecten geldt dat achtergrondkennis nodig is om de relatie met het koloniale verleden te achterhalen. Zo sloot een bepaalde verzekeringsmaatschappij, waarvan een gevelsteen in de collectie is opgenomen, polissen af tegen schade aan slaafgemaakten; indirect laat dit zien dat alles tot in de haarvaten was geregeld.

Ook blijkt dat de 18de-eeuwse betimmeringen en schilderijen uit het huis van Josua van Belle niet alleen bijzonder zijn vanuit kunsthistorisch perspectief, maar ook het verhaal vertellen van een Rotterdamse familie die handelde in slaven en internationale belangen had.

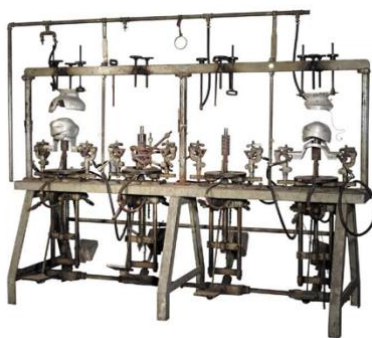

Als we kijken naar hoe dit thema Erfgoed-breed in Rotterdam terugkomt, dan herinnert in de gebouwde omgeving het pakhuis aan de Rotterdamse Wilhelminapier uit 1941 (met op de gevel Celebes, Borneo, Java en Sumatra) aan dit koloniale verleden. Verder is de collectie Beeldvorming van Felix de Rooy in het Wereldmuseum van belang, net als archiefstukken over dit onderwerp in het Stadsarchief en de collectie van het Maritiem Museum.

Thema 4. Arbeiders

Het thema 'arbeiders' illustreert Rotterdam als stad van aanpakkers en harde werkers. Op tegeltableaus, glas-in-loodramen, gevelstenen, foto's en schilderijen zijn afbeeldingen te vinden van mannen en vrouwen aan het werk in uiteenlopende beroepen. Ook de plaats waar zij hun arbeid verrichten is veelvuldig afgebeeld, of dat nou een fabriek, een grote scheepswerf, een kleinschalige werkplaats of een naaiatelier is.

Een mooi voorbeeld is het tegeltableau van de Rommenhöllersche Koolzuur- en Zuurstofwerken uit 1937, waar gespierde arbeiders tegen de achtergrond van een industrieel complex metalen koolzuurflessen op de schouders dragen, hun mouwen opgestroopt.

De collectie omvat daarnaast gereedschappen, machines en zelfs complete werkplaatsen. Zij geven een beeld van de ontwikkeling van de stedelijke bedrijvigheid vanaf 1600 tot ver in de 20ste eeuw. Sommige ambachten brachten de stad aanzien, zoals de tinnegieters en zilversmeden, andere voorzagen in de dagelijkse behoeften van de bevolking. Ook de toenemende mechanisatie en schaalvergroting zijn te herkennen. Soms zijn de processen erg specialistisch, maar de hoedenmachine van Grabo-Velora laat duidelijk zien hoe enkele werknemers in hoog tempo productie konden maken.

Een unieke collectie werkkleding is ook aanwezig, waaronder overalls gebruikt in verschillende beroepen, een verpleegstersuniform uit Maasoord, het vroege uniform van een fabrieksmeisje van Van Nelle, en een dienstbodeschort. De monstercollectie van de firma Vero omvat werklidenpetten voor de meest uiteenlopende beroepen, van bewakers en conducteurs tot slaggers en schippers.

Als we kijken hoe dit thema erfgoed-breed in Rotterdam terugkomt, dan valt te denken aan monumenten van industrieel erfgoed, zoals de Van Nellefabriek, de RDM-campus of het HAKA-gebouw. Vanuit hedendaags perspectief kunnen we aanknopen bij Rotterdam als maakstad met zijn vele en gevarieerde Mbo-opleidingen.

Thema 5. Wetenschap, Erasmus

Erasmus wordt hoogstwaarschijnlijk in 1466 in Rotterdam geboren, op een steenworp afstand van de Laurenskerk-in-aanbouw. Hoewel hij de stad al op jonge leeftijd verlaat, blijft hij zijn werk met *Roterodamus* ondertekenen. Erasmus wordt een internationaal beroemd geleerde. De stad is trots op hem en zijn naam wordt nog steeds graag gebruikt.

In de collectie van Museum Rotterdam zijn vele afbeeldingen van Erasmus te vinden op schilderijen, penningen, tegels en als beeldhouwwerk. Ook het oudst bewaard gebleven beeld van Erasmus bevindt zich in deze collectie. Het zandstenen beeldje dateert uit ongeveer 1550 en stond mogelijk in de gevel van zijn geboortehuis aan de Wijde Kerkstraat.

Dat Rotterdam niet alleen een stad van doeners is maar ook van denkers, wordt extra duidelijk met de oprichting van vele genootschappen vanaf 1750. Hier houden welvarende burgers zich bezig met uiteenlopende kunsten en wetenschappen. Het nu nog bestaande *Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte* werd opgericht en bekostigd door de uurwerk- en instrumentmaker Steven Hoogendijk, van wie het museum verschillende objecten in de collectie heeft. Het *Bataafsch Genootschap* schonk bovendien een werkend model van het stoomgemaal dat in 1787 in Blijdorp werd geplaatst. Er zijn ook andere bijzondere wetenschappelijke objecten te vinden, zoals het gesneden ivoren anatomisch beeld van een zwangere vrouw van rond 1700 en de simpliciakast van het chirurgijns-gilde uit 1730.

Als we kijken naar hoe dit thema Erfgoed-breed in Rotterdam terugkomt, dan denken wij aan het beroemde bronzen standbeeld van Erasmus uit 1622, dat tegenwoordig voor de Laurenskerk staat. Ook het geboortehuis van Erasmus is zichtbaar in de stad. Verder verbinding door naamgeving (zoals de Erasmusbrug, Erasmus Universiteit en het Erasmus Medisch Centrum). De Bibliotheek Rotterdam beheert met meer dan 5000 boeken van én over Erasmus en heeft de grootste Erasmuscollectie ter wereld.

Wat betreft de wetenschappelijk connectie wordt in Station Blijdorp het verhaal verteld van het stoomgemaal van Steven Hoogendijk. Ook hedendaagse genootschappen als Roterodamum, de Maatschappij tot Nut van het Algemeen en Arminius kunnen als aanknopingspunt dienen.

Thema 6. Tweede Wereldoorlog

Nog steeds is de tweede wereldoorlog van invloed op Rotterdam en de Rotterdammers. In 1940 eindigde de strijd om de stad met het bombardement van 14 mei. Die gebeurtenis wordt dramatisch verbeeld door de met bloed besmeurde witte vlag, een absoluut lokaal en nationaal topstuk. Een reeks grote stadsmaquettes toont de drukke vooroorlogse stad, de omvang van de verwoesting en laat zien hoe Rotterdam had kunnen zijn als het eerste wederopbouwplan uit de oorlogsjaren was uitgevoerd.

Stille getuige van de constante onzekerheid in oorlogstijd is een vooraf klaargezet vluchtkoffertje – het enige overgebleven bezit van een Rotterdammer die zijn huis in 1943 moest verlaten na een bombardement door de geallieerden.

De grimmige cyclus van geweld die de stad eind 1944 in zijn greep krijgt, komt tot uiting in twee uitzonderlijke stukken: het pistool met ingebouwde geluiddemper van verzetsleider Marinus van der Stoep, dat speciaal is ontworpen voor heimelijke aanslagen, en de jas met kogelgaten afkomstig van Eliazar Blei Weissmann, een joodse verzetsman die als represaille gefusilleerd is op de Coolasingel.

Kunstenaars Jan Kamman en Maria van Hemert maken in het laatste oorlogsjaar samen een borduurlap met typerende gebeurtenissen uit de oorlogsjaren. In eenvoudige, kleurrijke beelden vangen ze de schaarste van het dagelijks leven, verschrikkingen als de Jodenvervolging, de Razzia van Rotterdam en de hongerwinter, maar ook de vreugde van de voedseldroppings en de bevrijding. Museum Rotterdam heeft zowel ontwerptekeningen als de borduurlap in de collectie.

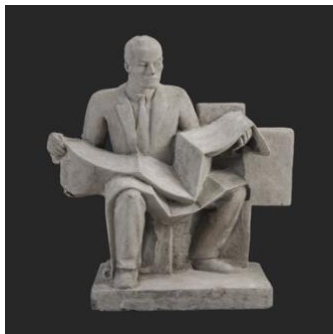

Het thema wordt in de stad duidelijk door het gebrek aan een historische binnenstad, wat extra duidelijk wordt rond de weinige historische gebouwen als de Laurenskerk en het Schielandshuis. De stad herbergt bovendien vele grote en kleine oorlogsmonumenten, waarvan 'de Verwoeste Stad' van Ossip Zadkine het meest bekend is. Ook zijn er nog kogelgaten (stadhuis), uitkijkposten (voormalig GEB-gebouw) en bunkers (Scheepvaartkwartier en Hoek van Holland) uit de oorlogsjaren. Museum Rotterdam '40-'45NU staat als educatief centrum in het teken van de oorlog en maakt gebruik van de grote collectie van de stichting OVMR.

Thema 7. Wederopbouw, architectuur

In de naoorlogse periode herbouwt Rotterdam op ongekennde schaal. De oude binnenstad verandert tussen 1945 en 1975 in een moderne stad met spraakmakende architectuur. De wederopbouw van Rotterdam is breed aanwezig in vele schilderijen, beeldhouwwerken en maquettes.

Schilderijen tonen trots de nieuwe stad in aanbouw, zoals de reeks schilderijen van Arie Leeflang met o.a. de Amsterdamse bank in aanbouw. Verschillende beeldhouwwerken markeren een mijlpaal, zoals gevelstenen en reliëfs die verwijzen naar de ingebruikname van weer een nieuw bedrijf of nieuwe woningen.

Rotterdamse kunstenaars leverden een belangrijke bijdrage aan deze kunst in de openbare ruimte. Zo ontwierp Han Richters het cementen beeld “De Architect”, dat lange tijd bij de tijdelijke noodwinkels aan de Coolingsingel te zien was. Materiaal van de Dienst Wederopbouw Rotterdam (DiWeRo) is eveneens aanwezig, waaronder enkele houten verkeersborden waarmee de dienst de vele wegomleggingen en tijdelijke verkeersmaatregelen aangaf in de alsmaar bouwende stad.

Een speciale plek heeft de woningbouw in die periode. Grote nieuwbouwwijken buiten het stadscentrum, zoals Zuidwijk, Pendrecht en Ommoord, moesten de woningnood verhelpen. Maquettes van zowel gerealiseerde als nooit-gebouwde projecten zijn in de collectie te vinden. Bijzonder is de grote maquette “Stad der Toekomst”, die op de manifestatie E55 door de architecten van CIAM werd geëxposeerd als de ideale stad.

Ook het wonen zelf krijgt ruim aandacht in de collectie. Woninginterieurs uit verschillende tijden geven een gevarieerd beeld van het particuliere interieurs uit verschillende tijden. Uit de Wederopbouwperiode dateert een interieur uit 1953 met meubels uit de Rotterdamse meubelfabriek Everest. De moderne meubels hadden het keurmerk van Goed Wonen, een stichting die fanatiek ijverde voor een “verantwoorde” woninginrichting.

Als we kijken naar hoe dit thema Erfgoed-breed in Rotterdam terugkomt, dan denken wij aan architectonische monumenten uit de Wederopbouwtijd, zoals het Groothandelsgebouw en de Lijnbaan, aan markante woningbouwprojecten als de kubuswoningen, aan de Dakendagen en aan stadswandelingen langs de brandgrens. Er zijn ook veel interessante stukken te vinden in de collecties van het Nieuwe instituut, Fotomuseum en Stadsarchief Rotterdam. Ook de stichting Rotterdam Woont en bijvoorbeeld ZigZagCity bieden aanknopingspunten voor verdere samenwerking.

Thema 8. Stadsuitleg Hoek van Holland, Rozenburg etc.

Met de groei van stad en haven slokt Rotterdam steeds meer gebied op. De uitbreiding raakt in een stroomversnelling na de openstelling van de Nieuwe Waterweg in 1870. Dan ontstaat ook 'Rotterdam aan zee' bij Hoek van Holland. Kralingen, Delfshaven, IJsselmonde, Overschie, Hillegersberg, Pernis en recent nog Rozenburg zijn voorbeelden van plaatsen met een eigen geschiedenis en karakter die Rotterdamse wijken zijn geworden. In de collectie zijn veel sporen van deze Rotterdamse dorpen en buitengebieden terug te vinden. Bijvoorbeeld in een schilderij van het kasteel van IJsselmonde, een maquette van de gebiedsontwikkeling in Hoek van Holland en een speciale feestvlag van de gemeente Hillegersberg. Het beeld van een handenschuddende Erasmus en Piet Hein symboliseert de annexatie van Delfshaven.

De uitgestrektheid en veelvormigheid van Rotterdam komt mooi in beeld met het enorme panorama van Rotterdam dat Marius Richters in 1953 voor het nieuwe Groothandelsgebouw schildert. In een oogopslag zie je de Kuip, de wederopbouwactiviteiten in het centrum, de uitgestrekte havens en de monding van de Nieuwe Waterweg bij Hoek van Holland. Om nog niet te spreken van gemeentes als Schiedam, Vlaarding en

Maassluis die ternauwernood aan de Rotterdamse gebiedshonger zijn ontsnapt, maar ondertussen vaak naadloos overlopen in de Rotterdamse metropool.

Als we kijken naar hoe dit thema Erfgoed-breed in Rotterdam terugkomt, dan denken wij aan de namen van wijken en buurten, versieringen in en aan het Rotterdamse stadhuis en de eigen gemeente- of stadswapens aan oudere (bestuurs)gebouwen in ooit zelfstandige plaatsen. Daarnaast komt groot Rotterdam tot uiting in het uitgestrekte en nog steeds groeiende OV-net en andere infrastructuur dat de stadsregio verbindt. Hierbij kan ook aan de collectie van Stichting RoMeO worden gedacht, die o.a. de eerste metro van Rotterdam in haar collectie heeft.

Thema 9. Jongerencultuur

Rotterdam heeft een jong en dynamisch karakter. Je merkt het ook in de straten, parken, uitgaansgelegenheden en sportvelden, waar jongeren al generaties lang de toon zetten. Ze uiten hier hun persoonlijke identiteit en zoeken gelijkgestemden om samen een stempel op hun stad te drukken.

De textielcollectie heeft een sterke verzameling rond Rotterdamse jongerencultuur, mode en sport. Bijzondere voorbeelden zijn T-shirts van het Holland Pop Festival in het Kralingse Bos uit 1970, de outfit van een dakloze punk-tiener uit de jaren '80 en een deel van de sneakerverzameling van hiphop-icoon Aruna Vermeulen.

Met de blinkende Puch brommer maakten Rotterdamse jongeren in de jaren 1960 de blits, waarbij het hoge stuur, de grote bel en de voetpook typisch Rotterdamse voorkeuren zijn. Daarnaast zijn trends, snack-, uitgaans-, sport-, supporter- en jeugdculturen ook vastgelegd in diverse (foto)projecten en deelcollecties.

Het enorme neonbord van de legendarische poptempel Nighttown straalt de toonaangevende muziek- en party-cultuur van de stad uit. Ook als festivalstad heeft Rotterdam een traditie hoog te houden.

Het recent georganiseerde Songfestival, dat met het thema "Open up" inzette op verbinding, komt in de collectie naar voren. Een van de opgenomen voorwerpen zijn de Mascolori schoenen die minister Hugo de Jonge droeg tijdens de finale.

In Rotterdam komt het jongerenthema overal terug: van (straat)mode, uitgaansgebieden en het skatepark Westblaak tot het HipHopHuis, Street-art, de Kuip en Ahoy'. Jongeren bepalen het straatbeeld van Lijnbaan tot sportveld. Ook Dig It Up is sterk in jongerencultuur.

Thema 10. Super diverse stad

Rotterdam is een superdiverse stad. Meer dan de helft van de bewoners heeft een migratieachtergrond: een meerderheid van minderheden! Er zijn meer dan 170 nationaliteiten te tellen, elk met hun eigen geloofs- of levensbeschouwelijke achtergrond. In de collectie zijn veel objecten te noemen die deze talloze gemeenschappen een gezicht geven.

Sommige zijn verworven na een opdracht, zoals de fotoserie Portretten van geloof in hedendaags Rotterdam uit 2003 van Lidwien van de Ven en Tamar de Kemp. Zoals de Foto van de religieuze leider van de Hare Krishna-Beweging, C. Laksmi D.D., door Tamar de Kemp en de foto van de religieuze leider Hazrat Safialishah II - Mahdi Sheikhabaei, Master of Ne'matollahi Safialishahi (Sufi-order) door Lidwien van de Ven, beiden uit 2003.

Andere door aankoop, zoals het portret dat Hans Wilschut maakte van de Mevlana moskee, in 2006 verkozen tot mooiste gebouw van Rotterdam.

In samenwerking met gemeenschappen zijn uiteenlopende objecten verworven, zoals poederbussen van Holi Paghua, een Chinese nieuwjaarsdraak (een schenking van de Vereniging Chinese Ondernemers Rotterdam e.o.), een theeservies voor het Suikerfeest, een hoofddoek van Ketikoti, of bijvoorbeeld een Marokkaans besnijdenispakje. Deze en andere voorwerpen waren te zien op tentoonstellingen als Rotterdam Feest en Rituelen. Maar ook meer alledaagse objecten zijn verzameld om de wisselwerking tussen nieuwkomers en de stad te vertellen, zoals het felrode T-shirt met I Love Feyenoord in Arabisch schrift. Of de schotelantenne waarmee een Turks gezin verbonden bleef met het thuisland, maar die nu langzaam maar zeker uit het straatbeeld verdwijnt. Ook de kleding en uitrusting van een Bulgaarse bouwvakker horen hierbij.

Als we kijken hoe dit thema Erfgoed-breed in Rotterdam terugkomt, denken wij aan het jaarlijks terugkerende Zomercarnaval en aan ontmoetingsplaatsen als de West-Kruiskade en Afrikaandermarkt.

3.4. Bruikbaarheid collectie, inzet, gebruik en herplaatsen

Het depot van Museum Rotterdam zit zoals vele stadsmusea erg vol. Veel objecten zullen nooit het depot verlaten terwijl er meer mogelijkheden voorhanden zijn dan objecten in slaapstand in een depot op te bergen. Tot voor kort waren musea vooral gericht op het verzamelen van zeer uitzonderlijke stukken, waardoor men logischerwijs daarna gericht was op het voorkomen van enige vorm van schade aan deze bijzondere en vaak kwetsbare collectie. De kentering is gekomen bij de overweging over wie er in de collecties op deze manier gerepresenteerd werd. De uitzonderlijke en vaak ook kostbare stukken kwamen vaak van een klein deel van de bewoners van de stad. Met het zoeken naar een bredere vertegenwoordiging kwam er meer 'gewone' en zelfs massaal geproduceerde stukken de collecties binnen, wat ook meer mogelijkheden voor gebruik van deze collecties bood. Door deze trend ontstonden gebruikscollecties, bijvoorbeeld in de vorm van educatieve collecties, ambachtencollecties of studiecollections. Werd er in het begin nog gesproken van een interne afstoting door stukken te 'verplaatsen' van de museale collectie naar bijvoorbeeld de educatieve collectie, nu spreken musea vaker over het grote belang van toegankelijkheid en daarmee het breed inzetten van de hele collectie.

Gedacht kan worden aan een dergelijke indeling van de collectie:

- **Museaal/ getoond**, als zijnde historisch voor Rotterdam, van uitzonderlijke kwaliteit en niet of nauwelijks hanteerbaar zonder een kans op schade en waardeverlies.
- **Museaal/ depot** als zijnde historisch voor Rotterdam, van uitzonderlijke kwaliteit en niet of nauwelijks hanteerbaar zonder een kans op schade en waardeverlies. Deze collectie is ook toegankelijk voor studie en onderzoek.
- **Bruikbaar in doen**, als zijnde niet zeldzaam en niet van grote waarde voor het verhaal van Rotterdam en dus educatief en op andere manieren breed inzetbaar.
- **Bruikbaar als beeld voor de thema's, kijkdepotcollectie**, als zijnde objecten met een niet uitzonderlijke kwetsbaarheid, maar wel een sterk verhaal en beeldend sterk.
- **Bruikbaar op andere locaties**, relatie met Rotterdam en directe regio, als zijnde historisch voor Rotterdam van belang, niet per definitie van uitzonderlijke kwaliteit, wel een sterk verhaal, kunnen ook worden ingezet en getoond op andere locaties.

Rekwisieten collectie

Een rekwisietencollectie is een deel van de collectie dat veel verhalen kan vertellen, maar niet zo uitzonderlijk kwetsbaar of zeldzaam is waardoor het geen bijzondere isolatie en museale zorg nodig heeft. Het geeft de mogelijkheid om deze collectie in of buiten de museale muren in te zetten en gehanteerd kan worden door mensen buiten de museale organisatie. Een voorbeeld is het uitlenen van objecten aan andere erfgoedorganisaties, zoals aan scholen, buurtgemeenschappen, zang en cultuurverenigingen, ten behoeve van theatervoorstellingen, optredens, de schoolmusical of een lokale tentoonstelling in het buurtcentrum. De rekwisieten/ gebruikscollectie dient wel gescheiden en herkenbaar te zijn ten opzichte van de wel museale en kwetsbare collectie.

Afstoten collecties

Het definitief afstoten van collecties die zo sterk verbonden zijn met de eigen mensen in de stad vinden veel stadsmusea lastig. Soms wordt er van weerzin tegen afstoten gesproken of uitgesproken zelfs tegen afstoten te zijn. Blijkbaar weegt de bewaarfunctie van het museum en het vertrouwen wat het publiek hen daarin geeft, zwaar. Zwaarder dan de beheersbaarheid van de in alle gevallen zeer omvangrijke collecties. In onze optiek kan er altijd gekeken worden naar het afstoten en/of herplaatsen van collectie volgens de richtlijnen als de LAMO en het gemeentelijke Beleidskader Ontzameling, als deze niet meer past binnen nieuwe ontwikkelingen van het museum. Maar heeft het kijken naar een bredere bruikbaarheid en inzetbaarheid van de hele collectie de grote voorkeur.

4. Eerste bevindingen

In deze quickscan is ons gevraagd te kijken naar de schilderijencollectie en onze eerste algemene bevindingen te beschrijven. We willen hier ingaan op een paar opvallende zaken in de collectie, zoals de grote deelcollectie Moderne stadscultuur, de schilderijencollectie, de grote textielcollectie en mogelijke verbindingen met andere collecties in de stad. Uitspraken over de hele collectie vraagt meer tijd en nader onderzoek.

4.1. Hedendaags verzamelen

De trends in hedendaags verzamelen, voor de collecties van de toekomstige generaties, heeft een aantal criteria in beeld gebracht.¹⁸ Hoe vaak komt iets voor? Hoelang wordt iets gebruikt en wat is de representativiteit, de uitstraling van een voorwerp? Museum Rotterdam heeft sinds 1983 een conservator "eigentijds verzamelen". Het museum was daarmee een voorloper binnen een nationale trend. De urban curator van Museum Rotterdam heeft de collectie Moderne stadscultuur (ca. 22.560 objecten) bijeengebracht over het dagelijks leven van Rotterdammers vanaf 1850 tot nu. Het accent op hedendaags verzamelen zien we terug in exposities, maar ook in het erfgoedprogramma 'Echt Rotterdams Erfgoed'. Het programma Echt Rotterdams Erfgoed is voortgekomen uit een jarenlange lange zoektocht met o.a. praktische experimenten om een proces te ontwikkelen dat het grote probleem dat ervaren is met hedendaags verzamelen te ondervangen: het gebrek aan afstand en daardoor de moeilijkheid om 'focus' te ontwikkelen voor het verzamelen van voor de toekomst relevant erfgoed. Dit heeft geresulteerd in een wereldwijde erkende pioniersrol van Museum Rotterdam op het gebied van eigentijds verzamelen in verbinding met de stad en haar bewoners. Daarnaast rond dit jaar de conservator een promotieonderzoek af, dat zich richt op de samenhang en ontwikkeling van de collectie wooncultuur. Het onderzoek kijkt naar cultuurhistorische collecties in NL en Europa. Het is ondersteund met een Museumbeurs van NWO.

Museum Rotterdam concentreert zich met het verzamelbeleid op de eigentijdse, transnationale en dynamische stad en wil daarmee een representatieve afspiegeling zijn van deze stad. Interculturele interactie is daar een wezenlijk onderdeel van. De huidige thema's binnen de deelcollectie bestrijken het brede spectrum van wonen, eten, verzorgen, ontspannen en samenleven in de steeds veranderende stad.¹⁹ Deze thema's zijn bijzonder breed gedefinieerd. Zeker in de huidige overvloed aan pluralia uit winkels die zogenaamd onze wooncultuur willen verrijken, is een sterke focus geboden om een tsunami aan potentiële collectie te voorkomen. In het huidige collectieplan is een scherpe focus niet beschreven en de onlinecollectie laat dan ook een enorme diversiteit aan objecten zien, waarbij de verbondenheid in de ensembles niet goed zichtbaar zijn. Wat opvalt is dat er ook stukken in de collectie zijn die rechtstreeks in een winkel gekocht lijken te zijn, waardoor enige vorm van gebruiksgeschiedenis en verhaal ontbreekt. Nader onderzoek moet uitwijzen waar ontwikkellijnen in de gehele collectie Rotterdam te vinden zijn en waar deze deelcollectie op kan aansluiten zonder te verzuipen.

¹⁸ Het verzamelen van hedendaags erfgoed. Versie 17.08.2021 <<https://adoc.pub/nu-in-het-museum-het-verzamelen-van-hedendaags-erfgoed.html>>

¹⁹ Collectieplan Museum Rotterdam, 2021 - 2024

4.2. Schilderijencollectie

De collectie Rotterdam heeft een prachtige schilderijencollectie, zeker als het over de stadgezichten gaat. De collectie is verzameld op topografie en portretten, beide direct gerelateerd aan de stadsgeschiedenis. De veranderingen in de stad en het straatbeeld zijn vanaf ongeveer 1650 tot heden in beeld te brengen. Daarbij komen de havens, stegen, interieurs en het landschap uitgebreid in beeld. De vele portretten in de collectie geven een breed en rijk beeld van de Rotterdamse mannen en vrouwen in de functie van regentes/regent, koopman, fabrikant en bestuurder vanaf de 17de eeuw tot heden. De portretten komen voor een deel uit de collecties van Van Oort en de Erasmusstichting. Bijna de hele schilderijencollectie is Rotterdam gerelateerd en van hoge kwaliteit. Zelfs de meeste stillevens sluiten aan bij het thema Rotterdam. Daarnaast zijn de grote groep behangsels, plafondstukken en familiewapens van Rotterdamse families en gebouwen bijzonder.

4.3. Textielcollectie

Een andere deelcollectie waar men oneindig op kan verzamelen zijn kleding en textiel. Behalve het MAS hebben alle onderzochte musea in de benchmark van grote textielcollecties (Het Mas heeft vooral etnografisch textiel en een grote collectie poppen waar de kleding van beschreven is). Liverpool heeft bijvoorbeeld ongeveer 20.000 stukken kleding en textiel in de collectie, ze dateren van de afgelopen 300 jaar en strekken zich uit tot op de dag van vandaag.²⁰ Het Amsterdam Museum heeft ruim 16.000 stukken kleding en textiel in de collectie. Museum Rotterdam heeft de omvangrijkste collectie met ruim 26.000 stuks in de categorie kleding en textiel. Onze deskresearch heeft niet een helder verzamelbeleid opgeleverd voor al deze textielcollecties. Naast de meer exclusieve mode is er veel alledaags kledinggedrag te vinden in de verzamelingen, van archeologisch schoeisel tot nieuwe gympen, van Robe à la Française tot een uniform van een verpleegster. We zien wel ontwikkelingen in het creëren van meer afstemming en samenhang door deelname aan het platform ModeMuze waar musea het initiatief hebben genomen om de textielcollecties in NL meer in samenhang te tonen.

4.4. Ensembles

Door de beschrijving en de presentatie van individuele objecten online zijn de belangrijke ensembles niet goed zichtbaar. Museum Rotterdam heeft een lange geschiedenis in het verzamelen van ensembles, zeker onder de thema's wooncultuur en bedrijfsgeschiedenis. Het verzamelen van ensembles geeft individuele voorwerpen meer context en versterkt de samenhang in de collectie. Dit wordt onder andere zichtbaar in de verffabriek van J.G. Sissingh aan de Korte Hilleweg, de kruidenierswinkel die tussen 1910 en 1968 door twee generaties van de familie Bijl werd gerund, de Neo-Empire muziekzaal van de familie Sijthoff (1890-1900) en de eetkamer van de familie Duyfhuizen, die in 1921 door de familie in z'n geheel is gekocht bij de idealistische Vereniging tot Bevordering van Kunstnijverheid en Volkskunst. Van recenter datum zijn de bekende schoenenwinkel van Corbeau aan de Westkruiskade, het Katendrechtse atelier van Tattoo Willy (gezamenlijk bezit van Museum Rotterdam en Maritiem Museum), het Goed-Wonen-interieur van een familie die in 1953 uit voormalig Nederlands-Indië naar Nederland verhuisde, en bijvoorbeeld de woonkamer van Tante Nel uit 2001. Het ensemble van deze schippersweduwe is weliswaar gebaseerd op een

²⁰ Liverpool Museums. Versie 11.08.2021 <<https://www.liverpoolmuseums.org.uk/news/press-releases/twentieth-century-chic>>

fictieve biografie, maar er wonen in Rotterdam honderden mensen als Tante Nel en hun smaak vind je niet vaak terug in musea.

4.5. Verbinding met andere collecties in de stad.

Een stad als Rotterdam heeft vele collecties, van de stad zelf en van andere erfgoedbeheerders. In de collectie van Museum Rotterdam zitten een aantal mogelijke verbindingen die te maken zijn met de andere collecties in de stad. Door de tijd heen (vanaf directeur Beydals) hebben er overdrachten plaatsgevonden van stadshistorische stukken van Museum Boijmans van Beuningen naar Museum Rotterdam. Museum Rotterdam heeft bijvoorbeeld het schilderij: Brandend Schielandshuis in 1864, "Museum Boijmans in de nacht van 16 op 17 februari 1864" (afb. 1). Museum Boijmans van Beuningen heeft op zijn beurt vele stadgezichten van Rotterdam in de collectie, zoals het Gezicht op Rotterdam van August Willem van Voorden uit 1932 (afb. 2). Het gezicht op de Rotterdammers komt in beeld in de serie fotoportretten van Ari Versluis die deels terug te vinden zijn in Museum Rotterdam en Museum Boijmans van Beuningen. Een voorbeeld van zo'n foto in Museum Boijmans van Beuningen is: 056. Homeboys uit 2002 (afb. 3). Er zijn ook historische stukken in de collectie van het Boijmans van Beuningen terug te vinden zoals het schilderij: Hoofdofficieren van de schutterij te Rotterdam voor het stadhuis, anoniem (afb. 4) en het schilderij: De ontvangst door de Burgemeester van Rotterdam van Prins Willem V van Oranje en zijn gemalin Anna van Engeland van Jacobus Spoel uit 1867 (afb. 5). Daarnaast zijn er ook portretten zoals het schilderij: Portret van Jan Hudig (1838-1923, wethouder van Rotterdam 1892-1909) in het Museum Boijmans van Beuningen (afb. 6) en een penning en het familiewapen van dezelfde man in Museum Rotterdam (afb. 7 en 8).

Afbeelding 1.²¹

Afbeelding 2.²²

²¹ Museum Rotterdam. Versie 18.08.2021

<<https://museumrotterdam.nl/collectie/item/90644?itemReturnStart=0&objectrow=0&itemReturnSearch=Brandend%20Schielandshuis%20in%201864%2C%20%22Museum%20Boijmans%20in%20de%20nacht%20van%2016%20op%2017%20februari%201864%22>>

²² Boijmans van Beuningen. Versie 18.08.2021 <<https://www.boijmans.nl/collectie/kunstwerken/3131/gezicht-op-rotterdam>>

Afbeelding 3.²³Afbeelding 6.²⁶Afbeelding 4.²⁴Afbeelding 7.²⁷Afbeelding 5.²⁵Afbeelding 8.²⁸

Het moge duidelijk zijn dat er veel interessante verbanden te leggen zijn met de collecties in Rotterdam. Zo zijn er een aantal objecten verspreid in Rotterdamse musea die ooit eigendom waren van Pieter Caland, de ontwerper van de Nieuwe Waterweg (afb. 9). Zonder hem was Rotterdam nu niet de grootste haven van Europa. De eerste objecten zijn een houten schrijfkist met bloemdecoratie met opbergvakken en twee inktpotten, de pen en enkele penningen in de collectie van Museum Rotterdam. Daarnaast zit er in de collectie van het Maritiem Museum Rotterdam, zijn aktetas, in 1962 geschonken door de kleinzoon van Caland, aan het museum. Het Nederlands Fotomuseum heeft verschillende fotoseries van de nieuwe waterweg en het Caland monument. Het Nieuwe instituut heeft de 'Rede uitgesproken voor het Historisch Genootschap Roterodamum in de Burgerzaal van het Raadhuis van Rotterdam op de Opbouw dag 19 mei 1952'. Het Stadsarchief Rotterdam heeft de bouw en ontwerptekeningen en vele foto's.

²³ Boijmans van Beuningen. Versie 18.08.2021 <<https://www.boijmans.nl/collectie/kunstwerken?query=056.%20Homeboys>>

²⁴ Boijmans van Beuningen. Versie 18.08.2021

<<https://www.boijmans.nl/collectie/kunstwerken?query=Hoofdofficieren%20van%20de%20schutterij%20te%20Rotterdam%20voor%20het%20stadhuis%20anoniem>>

²⁵ Boijmans van Beuningen. Versie 18.08.2021 <<https://www.boijmans.nl/collectie/kunstwerken/2879/de-ontvangst-door-de-burgemeester-van-rotterdam-van-prins-willem-v-van-oranje-en-zijn-gemalin-anna-van-engeland>>

²⁶ Boijmans van Beuningen. Versie 18.08.2021 <<https://www.boijmans.nl/collectie/kunstwerken/3093/portret-van-jan-hudig-1838-1923-wethouder-van-rotterdam-1892-1909>>

²⁷ Museum Rotterdam. Versie 18.08.2021

<<https://museumrotterdam.nl/collectie/item/7532?itemReturnStart=0&objectrow=3&itemReturnSearch=Jan%20Hudig>>

²⁸ Museum Rotterdam. Versie 18.08.2021

<<https://museumrotterdam.nl/collectie/item/80000?itemReturnStart=0&objectrow=0&itemReturnSearch=Jan%20Hudig>>

Afbeelding 9.²⁹³⁰³¹³² Caland in de verschillende collecties in Rotterdam

²⁹ Maritiem Museum. Versie 18.08.2021 <<https://www.maritiemmuseum.nl/aktetas-van-pieter-caland>>

³⁰ Stadsarchief Rotterdam. Versie 18.08.2021

<https://stadsarchief.rotterdam.nl/zoeken/resultaten/index.xml?mizk_all=caland&mizig=299>

³¹ Nederlands Fotomuseum. Versie 18.08.2021 <https://collectie.nederlandsfotomuseum.nl/collectie/detail/0fb45b69-0d80-ccb-b711-e51e21440c4b/media/573b0ce7-5f00-5016-07e0-83dcf6a91cc1?mode=detail&view=horizontal&q=pieter%20caland&rows=1&page=3&sort=order_i_relevantie%20asc>

³² Museum Rotterdam. Versie 18.08.2021 <<https://museumrotterdam.nl/collectie/zoekresultaten/0/16/&search=caland>>

5. Potentie collectiewaardering voor Museum Rotterdam

5.1. Waarom een collectiewaardering?

De collectie van Museum Rotterdam heeft zoals zoveel stadscollecties een lange voorgeschiedenis en is met de nodige obstakels en met horten en stoten verzameld. De collectie is organisch gegroeid en vaak het gevolg van de interesse en de specialiteit van de (toenmalige) conservator, van trends in het verzamelen en van wat werd aangeboden door het publiek. De grootte van de collectie vertroebelt soms het zicht op de samenhang en de verbanden in de collectie. Daarnaast kampen sommige collecties van stadsmusea in grote steden in Nederland met een twijfelachtig imago, want zijn het niet vaak de mindere spectaculaire stukken die in de stadscollectie zitten tegenover de bijzondere stukken die zich bij de specialistische collega's bevinden.

Het alledaagse van de grote collectie Moderne stadscultuur heeft niet alleen het inhoudelijk beeld van de collectie soms wat overschaduwd, het heeft ook de omvang en de beheersbaarheid van het collectiebeheer tot de grens opgerekt. De hoeveelheid voorwerpen die in 1920 aanwezig waren in onze samenleving was maar een fractie van de hoeveelheid voorwerpen die we tegenwoordig over ons heen gespoeld krijgen. Het maken van keuzes in die zee van nieuwe ontwikkelingen en de daarbij horende nieuwe objecten is lastig te kanaliseren. Laat staan de hoeveelheid nieuwe beelden die dagelijks op ons afkomen. Er is een scherpe focus en kadering nodig in de huidige tsunami aan nieuwe mogelijke verzamelgebieden.

Op dit moment wordt er nagedacht over het stadsmuseum nieuwe stijl, een nieuwe missie en visie, nieuwe thema's en nieuwe ambities moeten de toekomst van het museum veiligstellen. Deze nieuwe zoektocht kan niet zonder een nieuwe blik te werpen op de collectie van Museum Rotterdam en de verbanden met de andere collecties in de stad. Welke verhalen willen we vertellen, welke samenwerkingen met partners zijn wenselijk, hoe ziet een scherpe focus op hedendaags verzamelen eruit en hoe leggen we verbinding met de ontwikkeling in de stad Rotterdam? En even belangrijk, zijn er ook objecten die eeuwig in het depot staan en wellicht beter renderen op een nieuwe plek?

Door het doen van een collectiewaardering wordt er met een frisse blik naar de collectie gekeken. Er komen nieuwe verhalen over de collectie naar boven en er worden nieuwe lijnen of rode draden ontwikkeld. Hierdoor krijgt Museum Rotterdam voor haar historische collectie het ontwikkelpotentieel in beeld en ontstaat een nieuw handelingsperspectief voor het beheer en verzamelbeleid. Ook geeft het een nieuwe visie en scherpe focus op hedendaags verzamelen.

De waardering betekent voor het museum:

- Inzicht en houvast voor het collectiebeleidsplan, verzamelbeleid en afstotingsbeleid.
- Nieuwe verhalen, nieuw lijn of rode draad en een nieuw ontwikkelpotentieel.
- Een kritische kijk op de collectie. Wat past en wat past niet meer in de collectie?
- Een kijk op mogelijke nieuwe participatieprojecten met inwoners van Rotterdam.
- Is handig bij het vastleggen van procedures.
- Zorgt voor een betere afstemming met andere partners/instellingen.
- Helpt bij het overtuigen van subsidiërende overheden/buiklegevers.
- Helpt bij de verantwoording van acties en beslissingen.

5.2. Waardering

Om een zo objectief en transparant mogelijke uitspraak te kunnen doen over de waarde van een collectie in relatie tot het doel van de eigenaar is het gebruik van de methodiek voor collectiewaardering, ontwikkeld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het meest wenselijk (*Op de museale weegschaal. Collectiewaardering in zes stappen*, Amersfoort 2013). Het waarderen van roerend erfgoed wordt daarin als volgt gedefinieerd: “Waarderen is het doen van beargumenteerde en verifieerbare uitspraken over de waarde van een object of een (deel)collectie, aan de hand van een concrete vraagstelling, binnen een passend referentiekader en voor bepaalde belanghebbenden”.³³ Deze waarderingsmethodiek heeft als belangrijk uitgangspunt dat de waardering begint vanuit een concrete vraag en context van de eigenaar. De waarde van de collectie wordt niet in geld uitgedrukt. Hiervoor is een onafhankelijke taxateur nodig.

5.3. Proces

Opzet

Er zijn zes stappen te maken om tot een collectiewaardering te komen.

Stap 1

Indelen van de collectie in sprekende deelcollecties.

Als we gaan waarderen, gaan we dat doen per groep objecten en niet op elk individueel voorwerp. We noemen een dergelijke groep een deelcollectie. Een deelcollectie is een cluster objecten binnen een collectie die onderlinge samenhang vertoont, bijvoorbeeld wat betreft thema, chronologie, geografie, materiaalsoort of herkomst. Welke indeling er wordt gekozen hangt af van wat binnen de eigen instelling het meest logisch en werkbaar is. Bij de indeling in deelcollecties gaat het erom welke groep objecten binnen het museum een samenhangende eenheid vormt. De keuzes van de deelcollecties heeft invloed op de waardering. Voor een collectiewaardering zijn 7 – 10 deelcollecties gewenst.

Stap 2

Onderzoeken van het belang van de collectie voor de missie van het museum.

De missie en de visie van het museum is de richting voor de toekomst. Dit geeft ook de belangrijkste waarden aan waar de collectie aan gewogen kan worden.

Stap 3

Selectie van de waardes die van belang zijn voor de deelcollectie

De waarde van een object of (deel)collectie is dat wat het belangrijk maakt – vanuit een bepaalde vraagstelling, binnen een passend referentiekader, getoetst aan vooraf bepaalde en gedefinieerde criteria en voor bepaalde belanghebbenden. De te bespreken keuzes zijn museale waarde, ensemble waarde, zeldzaamheid en representatie waarde, (kunst)historische waarde, artistieke waarde, informatieve waarde, maatschappelijke waarde, belevingswaarde en de economische waarde.

Stap 4

³³ *Op de museale weegschaal. Collectiewaardering in zes stappen*, Amersfoort 2013

Scoren van de waardes van de deelcollecties in hoog, gemiddeld en laag.

We kennen waardescores toe en onderbouwen ze met argumenten. We gebruiken daarbij laag, gemiddeld en hoog.

Stap 5

Referentiekader

We onderzoeken het belang van de collectie voor andere stakeholders. Zoals voormalige eigenaars, andere musea, de regio, het nationaal belang en de belangengroepen.

Stap 6

Beschrijven van het ontwikkelpotentieel

We onderzoeken of de huidige toegekende waarde te verhogen is en zo ja, hoe? Bijvoorbeeld door herkomstonderzoek te doen, door de toestand te verbeteren door een restauratie, of wellicht door het object of de (deel) collectie in een beter passende context te plaatsen. Soms worden objecten waarover weinig bekend is, bewaard omdat het vermoeden bestaat dat uitgebreider onderzoek meer kennis zal opleveren. En dat daardoor de cultuurhistorische, sociaal-maatschappelijke en/of de gebruikswaarden zullen toenemen. Daarnaast zijn de herkomst en de toestand van de collectie eveneens van belang en eventuele aanwezige documentatie en archief.

5.4. Participatief waarden

Een museum heeft altijd als doel zijn collectie toegankelijk te maken voor een zo'n breed mogelijk publiek. Maar het publiek heeft vaak maar beperkt of geen zeggenschap over wat er wel of niet bewaard blijft of wordt verzameld. In de lange traditie van Museum Rotterdam om de mensen in de stad te betrekken bij haar projecten en verzamelbeleid, kan het bijna niet anders om ook samen met het museumteam te onderzoeken hoe en op welke schaal de stad betrokken wordt bij onderzoek en het waarden van de stadcollectie van Museum Rotterdam.

Participatie kent verschillende invullingen, vormen en niveaus. Zo zou er alleen een interne participatie kunnen worden gedaan, de medewerkers van het museum worden dan betrokken bij het waarderingstraject. Gedacht kan worden aan een introductie met diverse werknemers zoals bijvoorbeeld suppoosten, kassamedewerker, educatie, marketing. Het is belangrijk dat ze hun ervaringen delen met de collectiemedewerkers.

Er kan ook gedacht worden aan externe participatie. Dan worden belanghebbenden buiten de organisatie wonend in Rotterdam betrokken bij het waarderingstraject. Bij participatieprojecten is het erg belangrijk om serieus om te gaan met de meningen en ideeën van de participanten. Belangrijk is om een balans te zoeken tussen invloed houden en invloed uit handen geven. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft een bouwplaat gemaakt voor participatief waarden. Dit is een handig uitgangspunt voor erfgoedprofessionals om te komen tot een aanpak en een projectplan om participatief te bepalen wat erfgoed is en hoe erfgoed bewaard, behouden, gepresenteerd en gebruikt kan worden.³⁴

³⁴ Erfgoed Academie. Versie 10.08.2021 <<https://www.erfgoedacademie.nl/labs2020-eindresultaten>>